

OPINNÄYTETYÖ

Neurokirjon lasten kohtaaminen ja luovat lähestymistavat varhaiskasvatuksessa

Henna Mäkimartti ja Hanna Mässeli

Yhteisöpedagogi AMK

(210 op)

11/2023

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi (AMK)

Tekijät: Henna Mäkimartti ja Hanna Mässeli
Opinnäytetyön nimi: Neurokirjon lasten kohtaaminen ja luovat lähestymistavat varhaiskasvatuksessa
Sivumäärä: 66 ja 10 liitesivua
Työn ohjaaja: Tiina Heimo
Työn tilaaja: Moision päiväkoti

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaista tietoa Moision päiväkodin varhaiskasvattajilla on neurokirjon lasten kohtaamisesta ja luovista työtavoista sekä millaista tukea he kaipaavat päiväkotiarkeen neurokirjon lasten kanssa työskennellessä.

Opinnäytetyön tilaajana toimi Moision päiväkoti Turussa, joka tarjoaa varhaiskasvatusta 0-5-vuotiaille sekä esikouluopetusta ja täydentävää varhaiskasvatusta 6-vuotiaille lapsille. Päiväkodin johtajan mukaan neurokirjon lasten määrä on ollut nousussa viime vuosina, joten tällä opinnäytetyöllä haluttiin tukea varhaiskasvattajia heidän työssään lasten parissa.

Opinnäytetyön tietoperusta koostuu neljästä osasta: neurokirjon diagnooseista, toimintakykyyn vaikuttavista tekijöistä, kasvattajan roolista ja luovista lähestymistavoista. Kehittämistyön menetelminä käytettiin kyselyä ja kehittämistyöpajaa Moision päiväkodin varhaiskasvattajille sekä asiantuntijahaastattelua. Asiantuntijahaastattelu toteutettiin toimintaterapeutti Leila Saitajoelle, joka on myös sensorisen integraation terapeutti sekä ratkaisukeskeinen NEPSY-valmentaja. Menetelmät toteutettiin elo-syyskuussa 2023 ja näistä saatu aineisto analysoitiin niin määrällisesti, teemoittain kuin sisällönanalyysin avulla.

Kehittämistyön tulokset osoittivat, että tilaajapäiväkodin varhaiskasvattajilla on jo laajasti tietoa sekä neurokirjon lähestymistavoista että luovista työtavoista, mutta ammattitaidon vahvistamista näiden teemojen osalta silti kaivattiin. Varhaiskasvattajien ammattitaidon ylläpitämiseen ja vahvistamiseen luotiin tuotoksena PowerPoint-pohjainen tukimateriaali, jota voi käyttää myös uusien työntekijöiden perehdyttämiseen. Tuotokseen valittiin kehittämisprosessissa esiin nousseet kahdeksan teemaa: teorialitettä neurokirjon diagnooseista, stressinsäätelyn ja toiminnan ohjauksen tukeminen, ABC-malli, kasvattajan rooli, sensorinen integraatio, mindfulness ja Green Care.

Opinnäytetyön pohjalta voidaan todeta, että on olemassa laaja kirjo erilaisia lähestymis- ja työtapoja, joita voidaan hyödyntää neurokirjon lasten kanssa työskennellessä. Keskeisimmäksi tekijäksi nousee kuitenkin kasvattajan asenne, hänen kykynsä kohdata ja halunsa heittäytyä lapsen maailmaan rinnallakulkijaksi. Asenteen lisäksi tarvitaan myös herkkyyttä ja luovuutta löytää jokaiselle lapselle sopivat keinot tulla nähdyksi, kuulluksi ja ymmärretyksi.

Asiasanat: neuropsykiatrinen, neurokirjo, neurokirjon lapsi, luovuus, taito- ja taidekasvatus, varhaiskasvatus, sensorinen integraatio

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in NGO and Youth Work, Community Educator, Bachelor's Degree

Author: Henna Mäkimartti and Hanna Mässeli

Title: Encountering neurodivergent children and applying creative methods in early childhood education and care

Number of pages: 66 pages and 10 attachment pages

Supervisor: Senior Lecturer Tiina Heimo

Commissioned by: Moision päiväkoti – Moisio ECEC Centre

The objective of this thesis was to collect information on what kind of knowledge the early childhood educators at Moisio ECEC Centre have about encountering neurodivergent children and using creative methods, and what kind of support they need when working with neurodivergent children.

This thesis was commissioned by Moisio ECEC Centre in Turku, Southwestern Finland, which offers early childhood education and care for 0–5-year-old children as well as pre-primary education and supplementary day care. According to the manager of Moisio ECEC Centre, the number of neurodivergent children has been increasing in recent years. The mission of this thesis is to support the educators working in early childhood education.

The theoretical section explores the concepts of neurodivergent diagnoses, factors affecting functional ability, as well as the role of the educator and creative approaches in early childhood education and care. The data were collected through a survey and a developmental workshop for the early childhood educators of Moisio ECEC Centre. Moreover, an expert in occupational and sensory integration therapy was interviewed. The data were collected in August–September 2023, and quantitative and thematic content analysis were used to analyse the data.

The results suggest that the early childhood educators of Moisio ECEC Centre already have extensive knowledge of both neurodivergent approaches and creative methods, but the need to strengthen the professional competence regarding these themes still remains. These results were used for developing an information package to maintain and strengthen the professional competence of early childhood educators in Moisio ECEC Centre. The material can also be used to onboard new employees.

During the thesis project, it became clear that there is a wide range of different approaches and methods that can be utilized when working with neurodivergent children. However, the most important factor seems to be the early childhood educators' attitude, their ability to encounter children and their desire to immerse themselves in the child's world. Sensitivity and creativity, in addition to attitude, are also needed to find appropriate methods for each child to be seen, heard and understood.

Keywords: neuropsychiatric, neurodiversity, neurodivergent child, creativity, art and physical education, early childhood education and care, sensory integration

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	MOISION PÄIVÄKOTI	8
3	NEUROKIRJON DIAGNOOSEJA	9
	3.1 ADHD	9
	3.2 Autismikirjo	10
	3.3 Ticit ja Touretten oireyhtymä	11
	3.4 Kehityksellinen kielihäiriö.....	12
4	TOIMINTAKYKYYN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ.....	13
	4.1 Toiminnanohjaus.....	13
	4.2 Stressinsäätely.....	15
	4.3 Aistierityisyys	16
5	NEUROKIRJON LASTEN KOHTAAMINEN	18
	5.1 Kasvattajan rooli	18
	5.2 Joustavan ajattelun mallintaminen	19
	5.3 Taitoharjoittelu ja toivottu käyttäytyminen	20
	5.4 Tunnetaidot ja sosiaaliset taidot.....	21
6	LUOVAT LÄHESTYMISTAVAT	24
	6.1 Leikki, luovuus ja taide.....	24
	6.2 Taito- ja taideaineet ja erityiset oppijat.....	26
	6.3 Lasten mindfulness eli tietoisena olemisen taito	28
7	KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT	30

7.1 Kysely	30
7.2 Asiantuntijahaastattelu	32
7.3 Kehittämistyöpaja	33
7.4 Aineiston analyysimenetelmät	34
7.5 Luotettavuus ja eettisyys	35
8 TULOKSET JA ANALYSOINTI.....	37
8.1 Kyselyn tulokset.....	37
8.2 Asiantuntijahaastattelun tulokset	46
8.3 Kehittämistyöpajan tulokset.....	52
9 YHTEENVETO JA TUOTOS.....	55
9.1 Yhteenveto	55
9.2 Tuotos	57
10 LOPUKSI.....	59
LÄHTEET	62
LIITTEET	67

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön aiheena on neurokirjon lasten kohtaaminen ja luovat lähestymistavat varhaiskasvatuksessa. Arvioiden mukaan vähintään 10 % väestöstä on jokin neurokirjon diagnoosi (Näenepsy 2023), ja neurokirjon piirteitä arvellaan olevan jopa 17–20 % väestöstä (Saukkola & Laane 2023, 131). Varmaa on, että lisääntyneen tiedon vuoksi diagnoosien määrä on noussussa (Näenepsy 2023). Neurokirjioon yleensä nimetään kuuluvaksi ADHD, autismikirjon häiriö, Touretten oireyhtymä ja kielellinen kehityshäiriö (Puustjärvi 2022, 15; Matilainen 2023, 14).

Aihe on ollut viime aikoina laajasti esillä myös mediassa. Yle uutisoi elokuussa 2023, että neurokirjon lasten määrä on moninkertaistunut vuodesta 2018 ja hallitus on lupaamassa lisää rahaa nopeampaan avun saantiin (Bwalya 2023). Huhtikuussa 2023 Autismiliiton, ADHD-liiton ja Aivoliiton toiminnanjohtajat yhtenä rintamana kirjoittivat Helsingin Sanomissa, että Suomeen tarvitaan kansallinen neurokirjon toimenpideohjelma, jotta arjen toimintaympäristöt ja toimintatavat muuttuvat esteettömämmiksi, ja jotta neurokirjolla olevat läheisineen huomioidaan palveluita ja tukitoimia kehitettäessä (Taiveaho, Hovén & Pyykkö 2023).

Opinnäytetyömme on toteutettu parityönä. Idea opinnäytetyöhön syntyi toisen opinnäytetyön tekijän, Hanna Mässelin, kehittävän harjoittelun aikana varhaiskasvatustyöntekijöiden ja päiväkodin johtajan kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Päiväkodin johtaja kertoi, että neurokirjon lapsia on päiväkodeissa enenevässä määrin ja hänen mukaansa erityispedagogista osaamista, josta neurokirjon lasten kanssa työskennellessä olisi hyötyä, ei varhaiskasvatuksen opinnoissa vielä erityisesti korosteta (Tuomisto 2023a). Tätä ajatusta tukee myös vuoden 2022 kandidaattitutkielma, jonka mukaan varhaiskasvatuksen opettajat kokevat, että riittävät valmiudet kohdata neurokirjon lapsia eivät tule pelkästään alalle suuntaavasta koulutuksesta, vaan osaamista on hankittava itse käytännön työssä, itsenäisesti opiskellen, asiantuntijoilta sekä koulutuksista (Kemppainen 2022, 34).

Toinen opinnäytetyön tekijöistä, Henna Mäkimartti, on aiemmalta koulutukseltaan kuvataiteilija (AMK). Yhteisöpedagogialalla häntä erityisesti kiinnostaa taide- ja kulttuurihyvinvoinnin edistäminen. Taiteella ja taiteellisella toiminnalla on tutkimuksissa todettu olevan monia positiivisia vaikutuksia niin fyysiseen terveyteen, mielen hyvinvointiin kuin koettuun hyvinvointiin, elämänlaatuun ja onnellisuuteen liittyen (Fancourt & Finn 2019, 4). Kansallisen koulutuksen arviointikeskus Karvin selvityksen mukaan kuvataide- ja osin myös musiikkikasvatus eivät

ole osa varhaiskasvatuksen päivittäistä arkea, vaan niiden toteuttaminen on osassa päiväkotaja satunnaista (Karvi 2021, 1). Taidekasvatuksen kulmakiviä ovat vuorovaikutus ja lapsen kohtaaminen herkästi lasta kuunnellen. Opetuksen onnistumisen kannalta niillä saattaa olla vähintään yhtä tärkeä merkitys kuin opetukseen ja kasvatukseen käytettävissä olevilla resursseilla tai tukitoimien saatavuudella. (Kaikkonen, Pesonen, Mäkipää & Kontu 2022, 267.)

Kehittämistyön tarve tarkentui, kun Tuomisto (2023a) mainitsi, että erilaisissa haastavissa arjen tilanteissa työntekijöillä voi olla neuvoton olo, jos ei tiedä, mikä olisi paras tapa toimia. Kasvatustieteen tohtori Liisa Ahonen (Kasvisto 2023) kertoo, että tutkimusten mukaan varhaiskasvattajilla on kyllä paljon tietoa lasten kehityksestä ja taitojen tukemisesta, mutta he tarvitsevat lisää konkreettista ohjausta ja käytännön vinkkejä työskentelyynsä erityisesti sosiaalisemio-naalista tukea tarvitsevien lasten kanssa (Ahonen 2017, 22), joihin myös monet neurokirjon lapset lukeutuvat. Tähän tarpeeseen pyrimme tällä opinnäytetyöllä vastaamaan.

Opinnäytetyömme vastaa seuraaviin kehittämiskysymyksiin: 1) Millaista tietoa Moision päiväkodin varhaiskasvattajilla on neurokirjon lähestymis- ja työtavoista sekä luovista työtavoista? 2) Millaista tukea Moision päiväkodin varhaiskasvattajat kaipaavat jo olemassa olevan tiedon ja osaamisen lisäksi neurokirjon lasten kanssa työskentelyyn ja luovien työtapojen hyödyntämiseen? Kehittämistyön menetelminä tässä opinnäytetyössä käytetään kyselyä, asiantuntija-haastattelua sekä kehittämistyöpajaa. Kaikkien menetelmien valintaa ohjaavat edellä mainitut kysymykset. Tulosten pohjalta kehitämme tilaajan toiveiden ja tarpeiden mukaisen työkalun, tukimateriaalin, neurokirjon lasten kohtaamiseen, jota voi hyödyntää sekä Moision päiväkodin varhaiskasvattajien ammattitaidon vahvistamiseen että uusien työntekijöiden perehdyttämiseen. Tukimateriaali on vapaasti käytettävissä ja jaettavissa tilaajan omissa verkostoissa.

Opinnäytetyömme aluksi esittelemme tilaajan ja toimintaympäristön, Moision päiväkodin. Tietoperustassa kuvaamme opinnäytetyömme kannalta keskeiset teemat eli neurokirjon diagnoosit, toimintakykyyn vaikuttavat tekijät, kasvattajan roolin sekä luovat työtavat. Menetelmäluvussa kuvailimme kehittämistyömme menetelmiä eli kyselyä, asiantuntijahaastattelua ja kehittämistyöpajaa, käymme läpi aineiston analyysimenetelmät sekä pohdimme työmme luotettavuutta ja eettisyyttä. Analyysiluvussa tarkastelemme saamiamme tuloksia ja analysoimme niitä. Lopuksi vedämme saamamme tulokset yhteen, esittelemme kehittämistehtävänä syntyneen tuotoksen ja arvioimme opinnäytetyömme onnistuneisuutta sekä omasta että tilaajan näkökulmasta.

2 MOISION PÄIVÄKOTI

Moision päiväkoti on yksi Turun kaupungin varhaiskasvatustyksistä kaupungin pohjoispuolella. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painotetaan erityisesti pedagogiikkaa (Opetushallitus 2023). Moision päiväkodissa panostetaan ulkopedagogiikkaan: Päiväkodissa on iso piha ja pihan ympärillä metsää. Päiväkodin läheisyydestä löytyy myös leikkipuistoja, kuntorata sekä hiekka- ja luistelukenttä, jotka pihan ja metsän lisäksi tarjoavat hyvät ulkoilumahdollisuudet. (Turun kaupunki 2023.)

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää ja tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatus kattaa ikävuodet 0–6 vauvaiästä peruskoulun aloittamiseen saakka. Varhaiskasvatusta voidaan järjestää päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai avoimena varhaiskasvatustoimintana, kuten kerho- ja leikkitoimintana. Kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on oikeus saada varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksella on monia tehtäviä: Se tukee lapsen kasvua, kehittymistä ja oppimista. Se myös edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäisee syrjäytymistä. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. (Opetushallitus 2023.)

Syksyllä 2023 Moision päiväkodissa toimii viisi ryhmää, joissa on 0–6-vuotiaita lapsia. Esiopetusryhmä toimii Moision koulun tiloissa. (Tuomisto 2023b.) Esiopetus on opetusta, jota lapset saavat oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna. Esiopetus on maksutonta. Esiopetuksella on suuri merkitys lasten kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa sekä vaikeuksien ehkäisemisessä. Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Tämä jatkumo on myös perusta elinikäiselle oppimiselle. (Opetushallitus 2023.) Moision päiväkodin toimintaan kuuluvat lisäksi myös ulkoleikkikoulu Kämpälämäki, Virgonkentän leikkipuisto sekä erilaiset perheryhmät yhteistyössä seurakunnan kanssa (Turun kaupunki 2023). Ryhmissä työskentelee päiväkodin johtajan lisäksi 23 varhaiskasvatuksen ammattilaista – varhaiskasvatuksen opettajia, lastenhoitajia, varhaiskasvatustyöntekijöitä sekä ryhmäavustajia (Tuomisto 2023c) kulloisenkin ryhmän tarpeen mukaan.

3 NEUROKIRJON DIAGNOOSEJA

Opinnäytetyömme aihetta kuvaavat käsitteet neurokirjo, neuropsykiatrinen tai nepsy. Henkilöistä puhuttaessa käytetään usein termejä neurokirjon lapsi tai nepsy-lapsi. Tähän opinnäytetyöhön olemme valinneet käsitteet neurokirjo ja neurokirjon lapsi, sillä mielestämme ne parhaiten kuvaavat tätä laajaa ja moniulotteista aihepiiriä. Tässä opinnäytetyössä käsittelemme neljää neurokirjon diagnoosia: ADHD, autismikirjon häiriö, Touretten oireyhtymä sekä kehityksellinen kielihäiriö. Kaikkia neurokirjon diagnooseja yhdistää se, että ne kertovat aivojen erilaisesta tavasta toimia (Matilainen 2023, 14).

Lapsen kasvuolosuhteet, vanhemmuus tai kasvatus eivät aiheuta neurokirjon haasteiden syntyä, mutta lapsen lähi-ihmisillä ja ympäristöllä on suuri merkitys siinä, kuinka oireet näkyvät ja vaikuttavat lapsen arjessa (Jääskeläinen 2021; Saukkola & Laane 2023, 132). Pelkkä diagnoosi ei kerro lapsesta oikeastaan mitään, sillä diagnoosien ilmenemismuodot ovat vaihtelevia ja yksilöllisiä. Neurokirjon lapsen haasteet voivat liittyä esimerkiksi sosiaaliseen vuorovaikutukseen, kielelliseen ja ei-kielelliseen kommunikaatioon, aistitiedon käsittelyyn, oman toiminnan ja tarkkaavuuden ohjaukseen tai tunteiden ja käyttäytymisen säätelyyn. (Matilainen 2023, 14.) Kaikilla diagnooseilla voi siis olla samankaltaisia ilmenemismuotoja, vaikka syntytapa ja taustasyyn olisivat erilaiset (Puustjärvi 2022, 15). Lisäksi lapsella voi olla yhtäaikaaisesti useampi neuropsykiatrinen diagnoosi (Puustjärvi 2022, 16; Matilainen 2023, 14).

3.1 ADHD

ADHD (attention deficit hyperactive disorder) on kehityksellinen neuropsykiatrinen oireyhtymä, jossa AD viittaa tarkkaavuuden haasteisiin ja HD ylivilkkauteen ja impulsiivisuuteen. ADHD voidaan jaotella kolmeen muotoon. Yhdessä muodoista ilmenee tarkkaamattomuutta, mutta ei ylivilkkautta ja impulsiivisuutta. Toisessa muodossa esiintyy vastaavasti ylivilkkautta ja impulsiivisuutta, mutta ei tarkkaamattomuutta. Kolmannessa muodossa on havaittavissa tarkkaamattomuutta, ylivilkkautta ja impulsiivisuutta. (Matilainen 2023, 17–18.) Lapsista ja nuorista ADHD:n esiintyvyys on noin 4–7 % (Käypähoito 2019).

Tarkkaamattomuus voi näkyä arjessa häiriöherkkyytenä, vaikeutena suunnata tarkkaavuutta olennaiseen tai keskittyä pitkäjänteisesti (Puustjärvi 2022, 44). Lapsen ajatukset voivat alkaa harhailta, omiin ajatuksiin uppoutuneena voi olla vaikeaa pysyä mukana yhteisessä toiminnassa tai tehtävien aloittaminen voi olla hankalaa. Tarkkaamattomuus voi aiheuttaa myös sen, että

vaikkapa kynän putoamisesta kuuluva ääni tai ryhmään saapuva uusi ihminen harhauttaa keskittymisen pois käsillä olevasta tehtävästä. Tarkkaavuuden haasteena voi siis olla huomion pitäminen annetussa tehtävässä, huomion siirtäminen takaisin omaan tehtävään tai huomion kiinnittyminen yhteisen tekemisen kannalta ei-toivottuihin asioihin. (Matilainen 2023, 18.)

Yliaktiivisuus ilmenee jatkuvana liikkeellä olemisena: kiemurteluna tuolilla, jalkojen heilutteluna, tavaroiden hypistelynä, paikalta nousemisena tai liikkeelle lähtemisenä. Tilanteet, joissa edellytetään hiljaisuutta, rauhallisuutta ja odottelua, tuntuvat yleensä haastavilta. Toisaalta ne, joilla on ADHD:n yliaktiivisuutta, ovat usein vauhdikkaita ja pitävät liikunnallisista ja toiminnallisista tehtävistä. Nopeutta voi hyödyntää esimerkiksi ottamalla lapsen apuohjaajaksi jakamaan monisteita tai muita tarvikkeita. (Matilainen 2023, 20–21.) Näin lapsi saa tarvitsemaansa liikettä ja hyödynnettyä omia vahvuuksiaan.

Impulsiivisuudessa on tyypillistä, että ajatus ja toiminta tulevat yhtä aikaa. Harkinta on hitaampaa kuin impulssit, mikä voi johtaa vaikeasti ennakoitaviin, haastaviin tilanteisiin. Tunteiden ja käyttäytymisen säätely voi olla impulsiivisille lapsille vaikeaa. Impulsiivinen tapa toimia voi olla myös vahvuus, sillä se mahdollistaa nopeat ja tärkeät ratkaisut tai heittäytymisen, kun muut vielä pohtivat. (Matilainen 2023, 21–22.)

ADHD-diagnoosin saaneet itse kuvaavat vahvuuksikseen hyvää huumorintajua, luontaista uteliaisuutta, nopeaa oivalluskykyä sekä sosiaalisuutta. Voimakkaat tunnekokemukset ja kyky heittäytyä voivat sekä johdattaa yllättäviin tilanteisiin että rikastuttaa elämää. (Puustjärvi 2022, 51.) On tärkeää kiinnittää huomiota lapsen kiinnostuksen kohteisiin ja hänelle tärkeiden asioiden sanoittamiseen, sillä siten voi löytyä motivaatio uusien taitojen opetteluun (Suikkanen 2022).

3.2 Autismikirjo

Autismikirjo on neurobiologinen oireyhtymä, joka lapsella on syntymästä saakka (Matilainen 2023, 24) jatkuen koko elämän ajan (Autismiliitto 2023b). Autismikirjossa on kolme tasoa: lievänä sitä ei välttämättä tunnisteta, koska se ei aina aiheuta merkittävää haittaa toimintakyvylle, keskivaikea taso havaitaan yleensä lapsuuden aikana ennen nuoruusikää ja vaikea muoto puolestaan tunnistetaan jo ensimmäisten elinvuosien aikana ja oireissa on useimmiten mukana motorisen, kielellisen ja älyllisen kehityksen viiveitä (Puustjärvi 2022, 57–58). Autismikirjoa

esiintyy noin 1–1,2 % ihmisistä, mutta yli 70 % heistä se ilmenee ilman poikkeavaa kielen kehitystä tai kehitysvammaa (Autismiliitto 2023b).

Autismikirjolle on tyypillistä joustamattomat ja toistavat toimintamallit ja kiinnostuksen kohteet sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kommunikaatioon liittyvät haasteet (Matilainen 2023, 24; Puustjärvi 2022, 57). Lisäksi siihen liitetään myös voimakas hermoston kuormittuminen ja stressitason kohoaminen. Autismikirjon lapsen aistit välittävät ja tulkitsevat tietoa yksilöllisellä, muista poikkeavalla tavalla. Sanonta ”Kun olet tavannut yhden autismikirjon ihmisen, olet tavannut vain yhden autismikirjon ihmisen” kuvaa kirjon laajuutta ja sen moninaisia ilmenemismuotoja (Autismiliitto 2023b).

Autismikirjon henkilöllä voi joissakin tapauksissa ilmetä äärimmäistä vaatimusten välttelyä. Kyse on monimutkaisesta, haastavasta ja vielä väärinymmärretyistä autismikirjon alatyypistä. Siihen sisältyy vahva kontrollin tarve, mikä näkyy esimerkiksi pyyntöjen vastustamisen tarpeena, mutta myös omien sisäisten vaatimusten välttelyä. Tällöin ei toimi yleensä autismikirjon henkilöiden kanssa käytettävät toimintatavat, sillä henkilö käsittelee akuuttia ahdistustaan vastustamalla. Välttelykäyttäytymiseen vaikuttavat henkilön kokema ahdistus, hänen yleinen hyvinvointinsa sekä ympäristön suhtautuminen. Henkilö itse ei voi valita tätä toimintatapaa, vaan se on elämänmittainen tila, joka on nähtävissä koko elämänkaaren ajan. (Autismiliitto 2023a.)

Autismikirjon ihmisillä on monia vahvuuksia ja voimavaroja. Heidän vahvuuksiaan ovat muun muassa vahva keskittymiskyky, taito havaita yksityiskohtia sekä monimutkaistenkin ongelmien ratkaisukyky. Lisäksi heillä on hyvä oikeudentaju. (Autismiliitto 2023b.)

3.3 Ticit ja Touretten oireyhtymä

Ticit ovat tahdosta riippumattomia äännähdyksiä, sanoja, käsien heilautuksia, silmien siristystä tai liikesarjoja. Ensimmäiset ticit, usein silmien räpyttely ja kasvojen vääntely, alkavat 4–6 vuoden iässä, äänelliset ticit tästä 1–2 vuoden päästä. Usein näkyvimmillään ticit ovat 10–12-vuotiailla. Ticien voimakkuus vaihtelee aaltomaisesti minuuttien, tuntien, päivien ja viikkojen välillä. (Leivonen, Sourander, Voutilainen & Leppämäki 2015.)

Ticeille tyypillistä on tahattomuuden lisäksi ilmeneminen sarjallisina tai toistuvina. Ne voivat näyttää samalta kuin tarkoitukselliset liikkeet tai äännähdykset, mutta ne tulevat ilman tietoista

päätöstä. Ticit voivat ilmetä myös muun muassa kutinan tai piston tunteena, toimintojen jumiutumisenä, pysähtelynä, syöksähtelynä, räjähtävinä tunnepurkauksina, vaikeutena olla toteuttamatta impulsseja, pakonomaisena tarpeena tehdä asiat tietyllä tavalla tai vaikeutena sietää keskeneräisyyttä. (Puustjärvi 2022, 73.)

Ticit ovat tyypillisiä lapsilla tietyssä ikävaiheessa alakoulun alkupuolella ja suurimmalla osalla nämä menevät itsestään ohi (Matilainen 2023, 28). Mikäli ticit jatkuvat siten, että henkilöllä on ollut useita erilaisia motorisia ja vähintään yksi äänellinen toimintakykyä haittaava tic vähintään vuoden ajan, puhutaan Touretten oireyhtymästä (Puustjärvi 2022, 74). Touretten oireyhtymää esiintyy noin 1 % pojista ja 0,3 % tytöillä (Leivonen ym. 2015), mutta lievempiä nykimis-oireita ilmenee jopa 20 % lapsista jossakin ikävaiheessa (Åberg 2021).

3.4 Kehityksellinen kielihäiriö

Kehityksellisestä kielihäiriöstä puhutaan tilanteessa, jossa lapsen kielellinen toimintakyky ei kehity iän ja muun kognitiivisen kehityksen mukaisesti. Tämä ilmenee puheen tuottamisen ja ymmärtämisen vaikeutena. Luotettavasti nämä kielen kehityksen vaikeudet voidaan diagnosoida 4–6-vuoden iässä. (Matilainen 2023, 29.)

Lapsella voi olla puhetta paljon vähemmän kuin muilla ikätovereilla, lauserakenteissa voi ilmetä puutteita, sanojen ääntäminen voi olla vaikeaa ja puhe pitkään epäselvää. Puheen ymmärtämisen haasteet voivat näkyä arjessa vaikeutena ymmärtää kuultua puhetta, pitkiä lauserakenteita tai monivaiheisia ohjeita, jolloin ohje jää ymmärtämättä. (Matilainen 2023, 29.) Kehityksellistä kielihäiriötä ilmenee noin 7 % ikäluokasta (Aivoliitto 2023a).

Koska kehityksellinen kielihäiriö voi aiheuttaa sen, ettei lapsi pysty kertomaan haluamaansa tai ymmärrä aikuisen kertomia ohjeita, tämä voi näkyä arjessa jumiutumisenä tai tunteiden säätelyn haasteina. Onkin tärkeää tukea ja selkeyttää kommunikaatiota ja tarvittaessa pyytää puhe-terapeuttia avuksi tässä työssä (Matilainen 2023, 30). Kasvattaja mallintaa lapselle erilaisten puhetta ja kielenkehitystä tukevien menetelmien käyttöä, kuten hän mallintaa puhettakin. Näitä tukikeinoja ovat muun muassa kuvat, tukiviittomat, ilmeet, eleet sekä piirtäminen. (Aivoliitto 2023b.)

4 TOIMINTAKYKYYN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

Neurokirjon lapsia varten rakennettava tuki auttaa aivan kaikkia lapsia (Matilainen 2023, 16), joten toimintakykyä tukevien järjestelyjen aloittamiseen ei välttämättä tarvita aina diagnoosia (Puustjärvi 2022, 19). Koska neurokirjon piirteet ilmenevät arjessa hyvin vaihtelevilla ja yksilöllisillä tavoilla, keskeisintä kasvattajalle on, että hän tutustuu juuri siihen lapseen, jonka kanssa työskentelee – oppiakseen lapsesta, hänen vahvuuksistaan ja tuen tarpeestaan. Keskustellen ja pohtien yhdessä lapsen, hänen vanhempiansa ja muiden ammattilaisten kanssa saadaan riittävästi tietoa siitä, millaisesta tuesta on lapselle eniten hyötyä. (Matilainen 2023, 15–16.)

Autismisäätiön julkaisemassa Esteille hyvästit! -kirjassa kerrotaan, että neurokirjon lapsen toiminnanohjauksen, stressinsäätelyn ja aistierityisyyksien huomiointi on keskeistä hetkissä, joissa ilmenee haasteita toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Näitä teemoja on toki tärkeää pohtia myös silloin, kun kaikki sujuu. Riittävällä tuella voidaan nimittäin vähentää lapsen kuormitusta ja vapauttaa voimavaroja tavoitteiden mukaiseen toimintaan. (Oksanen & Sollasvaara 2019, 58.)

4.1 Toiminnanohjaus

Toiminnanohjauksella tarkoitetaan kykyä toimia suunnitellusti, määrätietoisesti ja jäsennellysti sekä taitoa säädellä omaa käyttäytymistään tilanteen edellyttämällä tavalla. Toiminnanohjauksen pulmat voivat näyttäytyä vaikeutena itsenäisesti aloittaa tai lopettaa toiminta, siirtyä tehtävän osasta toiseen tai pysyä suunnitelmassa. Haasteena voi olla myös hahmottaa, kuinka kauan jonkin asian tekeminen kestää, missä järjestyksessä asioita on järkevää tehdä ja toisaalta jokin ulkopuolinen ärsyke voi viedä huomion tyystin meneillään olevasta tehtävästä. (Oksanen & Sollasvaara 2019, 58.)

Toiminnanohjauksen tukea suunnitellessaan aikuisen on tärkeää ymmärtää, millaista tukea juuri kyseinen lapsi tarvitsee. Tuen keskiössä ovat toisto, järjestelmällisyys ja ennakointi. Toiminnanohjauksen pulmat eivät ole tahallisia, eikä niistä tule rangaista, vaan sopivia keinoja toiminnan sujuvoittamiseksi, kuormituksen vähentämiseksi ja oppimisen helpottamiseksi on hyvä etsiä yhdessä lapsen kanssa. Jos toiminta sujuu jossakin ympäristössä tai tilanteessa, mutta toisessa ei, on tärkeää selvittää, eroaako lapsen saama tuki (kuvallinen, sanallinen, kannustus, läsnäolo), poikkeako fyysinen tai aistiympäristö tai onko sosiaalisessa vuorovaikutuksessa eroja (Oksanen & Sollasvaara 2019, 65, 71.)

Lapsen toiminnanohjauksen tueksi on olemassa laaja kirjo erilaisia käytännönläheisiä menetelmiä. Esteille hyvästit! -kirjaa mukaillen (Oksanen & Sollasvaara 2019, 65–81) on seuraavaan taulukkoon 1 koottu esimerkkejä näistä tukemisen tavoista.

Taulukko 1 Toiminnanohjauksen tuen keinoja

Keinoja toiminnanohjauksen tukemiseksi	
Strukturointi	<p>Vastaa kysymyksiin mitä, missä, milloin, miten, kenen kanssa, kuinka kauan? Muoto, tarkkuus, sijainti, käytötapa ja sisältö valitaan lapsen tarpeen mukaan.</p> <p>Esimerkkejä struktuurista:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aika: Selkeä, toistuva päivärytmi. Kuvitetaan ja sanoitetaan, mitä tapahtuu, missä järjestyksessä. Käytetään erilaisia visuaalisia kelloja ja otetaan lapsi mukaan ajan asettamiseen. - Tila ja esineet: Poistetaan turhat tavarat tilasta. Jokaiselle toiminnalle tietty tuttu paikka ja siihen liittyvät tarvikkeet tutussa paikassa. Edesauttaa itsenäistä toimintaa ja onnistumisen kokemusten syntyä. - Toiminta-ohjeet ja tehtävät: Pilkotaan ohjeet ja selkeytetään päämäärä. Motivaatio säilyy hyvänä, kun lyhyempi tarkkaavaisuuden keskittyminen riittää aluksi ja pieniä opittuja osiota voi yhdistää toisiinsa. - Ennakoidaan muutos- ja siirtymätilanteet, kerrotaan niistä selkeästi ja tarkasti riittävän ajoissa. Annetaan aikaa harjoittelulle, tuetaan juuri siinä kohtaa, kuin on tarve.
Sosiaaliset tarinat	<p>Auttavat tapahtuman ja sen vaiheiden läpikäymisessä, ennen tapahtumaa, sen jälkeen sekä syy-seuraussuhteiden hahmottamisessa. Voi hyödyntää kuvaohjelmia, kuvia, kirjoittamista, piirtämistä.</p>
Ohjeiden antaminen	<p>Lähellä lasta, hänen tasoltaan, silmiin katsoen, lapsen nimeä käyttäen, ehkä pienesti koskettaen (jos se kyseiselle lapselle sopii). Yksi ohje kerrallaan, selkeinä kehotuksina, kiellot kehotuksiksi kääntäen. Esim. Älä hypi sohvalla vs. istu tuolille, kiitos.</p>
Tarkkaavaisuuden tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> - Selvitetään, mikä lapsen keskittymistä häiritsee - Vähennetään aistiärsyksiä - Pilkotaan tehtävät - Annetaan taukoja ja liikkumismahdollisuuksia - Mahdollistetaan omassa rauhassa (maja, soppi, nurkkaus) työskentely - Vähennetään sosiaalisia kontakteja - Ajoitetaan vaativimmat tehtävät hetkeen, jossa lapsi on parhaimmillaan.

Odottamisen harjoittelun tuki	<ul style="list-style-type: none"> - Hyvältä tuntuva odotuspaikka - Rauhoittava puuha - Lapselle mieluisa rentoutumisväline - Ajan hahmottamiseen visuaalinen kello - Odotustilanteen läpikäyminen etukäteen - Oman kehitystason mukaisesta odottamisesta palkitseminen - Kasvattaja, joka ei vaadi kuormittuneelta lapselta odottamista ja joka joustaa odottamisen ajassa, tavassa ja tavoitteissa aina, kun mahdollista.
Palautteen antaminen	<p>Neurokirjon lapselle oman toiminnan arviointi voi olla vaikeaa, joten aikuisen antaman palautteen merkitys korostuu. Tärkeää on oikea-aikainen, tarkasti kohdennettu, korostetun myönteinen palaute.</p> <p>Palautteen muotoja: Sanalliset kiitokset ja kehut, ilmeet, eleet, taputukset, peukut, halaus, silytys, kuva tai merkki, leikkihetki, tekemisen ohjaaminen oikeaan suuntaan. Valitaan kullekin lapselle sopivimmat.</p>
Palkitseminen	<p>Osana pitkäkestoista harjoittelua opettaa oman käyttäytymisen itsesäätelyä ja tavoitteellista toimintaa. Tavoite, välitavoitteet ja palkkiot asetetaan lapsen kanssa yhdessä hänen kykyihinsä sovitattaen.</p>

4.2 Stressinsäätely

Neurokirjon lapsen arjessa monet toimet vaativat erityistä tarkkuutta ja keskittymistä, mikä voi johtaa siihen, että lapsen stressitaso on korkealla jo päiväkotipäivän alkaessa (Oksanen & Sollaavaara 2019, 85). Liiallinen kuormitus voi näyttäytyä muun muassa suurina tunteenpurkauksina, käyttäytymisen haasteina, levottomuutena tai ahdistuneisuutena (Matilainen 2023, 119). Muita stressioireita voivat olla turhautumisen tunne, ärtyneisyys, muistivaikeudet, väsymys, päätöksenteon vaikeudet tai unihäiriöt (Savikuja & Puustjärvi 2022a, 108).

Lapselle on tärkeää opettaa stressinsäätelyn taitoa, sillä oppiminen on mahdollista vain säädellyn stressin tilassa. Lisäksi hänen stressiään voidaan säädellä poistamalla hänen arjestaan stressitekijöitä. (Oksanen & Sollaavaara 2019, 84.) Koska stressikokemus on jokaisella yksilöllinen (Savikuja & Puustjärvi 2022a, 108), on tärkeää oppia tunnistamaan, mitkä asiat kunkin lapsen kuormitusta lisäävät ja mitkä merkit viittaavat kohonneeseen stressitasoon.

Perusstressitekijöitä ovat muun muassa aistien ylikuormittuminen, unihäiriöt, toiminnanohjauksen vaikeudet, struktuurin puute, kokonaisuuksien hahmottamisen ja tiedon käsittelyn vai-

keudet. Yksilöllisiä stressitekijöitä puolestaan ovat muun muassa vaativa elämäntilanne, arkielämän vaatimukset, yksinäisyys, kiputilat, vamma tai sairaus. Tilannekohtaisia tekijöitä ovat muun muassa yllättävä tilanne, kommunikaation haasteet, äkillinen melu, vuodenaikojen vaihtelu, yksittäinen vaatimus tai muutos ympäristössä. Stressitason noususta voivat varoittaa monet merkit, kuten esimerkiksi vaikeus pyytää apua, hokemat ja kaikupuhe, poikkeavat liikkeet ja katse, vaikeus tuottaa ja ymmärtää puhetta, muistin, oppimiskyvyn tai vuorovaikutustaitojen heikentyminen, ahdistus ja ärtyneisyys, vaikeus olla läsnä, väsymys ja univaikeudet. (Oksanen & Sollasvaara 2019, 85–87.)

Aikuisen tehtävä on ymmärtää lapsen kuormitusta, oppia tunnistamaan lapsen stressin varoituserkkeitä ja auttaa häntä stressinsäätelyssä sekä poistaa mahdollisuuksien mukaan stressitekijöitä (Oksanen & Sollasvaara 2019, 86). Stressin hallintaa voi opettaa lapsille ja harjoitella yhdessä. Riittävä uni, säännöllinen ruokailu, luonnossa liikkuminen tai mukavien ihmisten seura ovat niin aikuisen kuin lapsenkin stressin laskemisen peruspilareita (Oksanen & Sollasvaara 2019, 83). Yhdessä voi myös opetella itsensä rauhoittamisen taitoja – erilaiset hengitys- ja rauhoittumisharjoitukset tai esimerkiksi kuulosuojainten pyytäminen, fyysiset harjoitteet, keskustelu ystävien kanssa tai avun pyytäminen (Oksanen & Sollasvaara 2019, 89). Kasvattaja voi lisäksi antaa ylimääräisen lepo hetken, mahdollisuuden omassa rauhassa työskentelyyn, muokata valaistusta ja muuta ympäristöä aistiystävällisemmäksi ja varmistaa, että selkeys ja ennakoitavuus arjessa on maksimoitu (Matilainen 2023, 121).

4.3 Aistierityisyys

Aistierityisyyksien huomioiminen on tärkeää, sillä huomiotta jättämisen vaikutukset voivat olla laajoja ja häiritä lapsen liikkumista, osallistumista yhteiseen toimintaan, syömistä, peseytymistä, pukeutumista ja kommunikointia muiden kanssa. Keskeistä on selvittää lapsen itsensä kanssa, mitä hän eri tiloissa kuulee, näkee, tuntee ja mikä häntä mahdollisesti häiritsee. (Oksanen & Sollasvaara 2019, 93.) Voimavarojen riittäminen oppimiseen, rakentavaan vuorovaikutukseen, rentoutumiseen ja mukavaan yhdessäoloon varmistetaan lapsen aistikuormaa kevenyttämällä (Savikuja, Hannukainen, Huhtasalo, Merilampi & Toivonen 2022, 168).

Aistiesteetön tila on aisteille miellyttävä, harmoninen kokonaisuus, jossa suositaan maanläheisiä värejä ja luonnon materiaaleja. Lisäksi on tärkeää huomioida akustiikka ja pyrkiä epäsuoraan ja säädettävään valaistukseen. Kalliiden, uusien tilaratkaisujen sijaan aistiesteettömyys

edellyttää pikemminkin luovuutta löytää ratkaisuja aistikuorman keventämiseksi. (Savikuja ym. 2022, 169–171.)

Joissakin tapauksissa lasta voi häiritä myös aistimusten puute, jolloin lapsi voi hakeutua vahvojen aistimusten äärelle. Mikäli aistihakuisuus on haitallista, etsitään yhdessä vähemmän haitallisia keinoja aistimuksen saamiseksi. (Oksanen & Sollasvaara 2019, 93.) Miellyttäviä, turvallisia, keinoja vahvojen aistimusten saamiseksi voivat olla esimerkiksi voimakas halaus, painavan repun kantaminen tai jalkojen päällä istuminen (Puustjärvi 2022, 34).

5 NEUROKIRJON LASTEN KOHTAAMINEN

Arvostava kohtaaminen on ensisijaisen tärkeää, sillä ihminen on sosiaalinen olento, joka tarvitsee kiintymystä ja välittämistä kokeakseen turvallisuutta niin elämässä, kasvussa kuin oppimisessakin (Aktan-Collan, 2019). Arvostavasti ohjattu lapsi oppii empatiaa ja moraalialia, oikean ja väärän eron, tulemalla itse hyväksytyksi. Hän tuntee saavansa aidosti apua eikä ylhäältä päin annettuja käskyjä. Lisäksi hän oppii muun muassa tunnetaidoista – tunteen vallassa tehdyn teon taustalla on jokin hyväksyttävä tarve tai toive. (Väestöliitto 2023.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa muistutetaan myös, että lapsen sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta vahvistavat lapsen osallisuuden kokemusta (Opetushallitus 2022).

5.1 Kasvattajan rooli

Maria Matilainen, kognitiivisen käyttäytymisterapian lasten ja nuorten psykoterapeutti ja erityisopettaja, pitää työtietokoneensa taustakuvina seuraavia tekstejä: ”Jokainen lapsi haluaa onnistua” ja ”Lapset toimivat oikein, jos osaavat”. Myös hän on edelleen työssään usein epävarma ja keinoton, mutta muistuttaa, että ei-tietämisen tila antaa mahdollisuuden tarkastella asiaa nimenomaan lapsen näkökulmasta. (Matilainen 2023, 8.) Ratkaisukeskeinen kasvattaja asettuu lapsen rinnalle tarkastelemaan tilannetta kiinnostuneesti ilman ennakkoluuloja ja asenteita. Tämä mahdollistaa lapsilähtöisten ratkaisujen löytymisen, mikä vahvistaa lapsen sitoutumista yhteiseen tavoitteeseen. (Mannström & Virtanen 2022c, 200.) Kaikista tärkein työkalu neurokirjon lasten kanssa työskentelevälle onkin asenne (Matilainen 2023, 40).

Varhaiskasvatuksessa ammattilaiset luovat ilmapiirin, jossa kaikkien, myös neurokirjon lasten, on hyvä olla. Tätä ympäristön avointa ja ymmärtäväistä suhtautumista neurokirjon ihmisiä kohtaan kutsutaan asenne-esteettömyydeksi (Oksanen & Sollasvaara 2019, 14). Keskeistä siinä on kyky tunnistaa neurokirjon lasten usein näkymättömiä esteitä ja ottaa ne huomioon toimintaa suunniteltaessa. Tästä esimerkkejä ovat muun muassa riittävä ennakointi, tarinallistava ja kuvia hyödyntävä tiedotus, harjoittelu ja äänimaailman huomiointi. Näin toimimalla toimintaympäristöistä ja niissä työskentelevien aikuisten toiminnasta tulee esteetöntä neurokirjon lapselle. Kun lapset saavat tarvitsemansa tuen, heidän osallistumisensa onnistuu ja hyvinvointinsa paranee. (Oksanen & Sollasvaara 2019, 19.)

Sen sijaan, että pohditaan sitä, miten lapsi voisi muuttua paremmin yhteisöön sopivaksi, on keskeistä miettiä, mitä kasvattaja voi muuttaa siten, että kyseinen lapsi sopii paremmin yhteisöönsä (Matilainen 2023, 40). Tätä ajatusta tukee myös varhaiskasvatuksen lainsäädännöstä nouseva inklusion käsite, jolla tarkoitetaan, että jokaisella lapsella vammasta tai tuen tarpeesta huolimatta, on oikeus kuulua omaan vertaisyhteisöön. Inklusion ajatus koskee siis sekä varhaiskasvatuspaikan järjestelyjä että kokonaisvaltaista pedagogisen toiminnan toteuttamista. (HE 148/2021 vp, 30.)

Kasvattajan on tärkeää huomioida, miten hän itse määrittelee lapsen, millaisin sanoin kuvaa häntä ja millä tavoin puhuu hänestä. Lapselle aikuinen on nimittäin peili, jonka kautta hän arvioi itseään ja pohtii, onko hän ihana vai kenties vääränlaiseksi syntynyt. Neurokirjon lapsi on usein jo ensimmäisten vuosiensa aikana saanut kokea paljon epäonnistumisia, kielteistä palautetta ja kokemuksia siitä, että hänessä on jotain vikaa, vaikka jokaisen lapsen tulisi voida kokea olevansa hyvä juuri sellaisena kuin on. (Matilainen 2023, 40–44.)

Neurokirjon pulmat lisäävät riskiä mielenterveydenhäiriöihin, mikäli annettu hoito, kuntoutus ja oppimisen tuki eivät ole kyseiselle lapselle riittäviä (Matilainen 2023, 54). Kasvattajan antamalla pedagogisella tuella on suuri merkitys (Matilainen 2023, 55), sillä moni lapsi viettää suuren osan päivästänsä varhaiskasvatuksessa. Lempeydellä ja kunnioituksella lapsiin suhtautuva kasvattaja luo emotionaalisesti turvallisen ympäristön, jossa saa epäonnistua, harjoitella, yrittää uudestaan ja oppia (Matilainen 2023, 40–44).

Sen lisäksi, että ymmärrämme neurokirjon lasten haasteita, on vähintään yhtä tärkeää huomata lapsen vahvuudet. Haasteet huomaamalla voimme löytää ne asiat, joihin tukea ja työkaluja tarvitaan. Lapsen luontevahvuudet ja vahvaksi kehittyneet taidot puolestaan ovat keskeisessä roolissa haasteiden ratkomisessa. Haastavissa tilanteissa on tärkeää muistaa, että vahvuudet ja hyvän huomaaminen saavat lapsen kukoistamaan. (Matilainen 2023, 39, 43.)

5.2 Joustavan ajattelun mallintaminen

Koska neurokirjo voi tuoda mukanaan pulmia joustavassa ajattelussa ja toiminnassa, on hyvin tärkeää, että kasvattaja pystyy joustamaan. Joustamisella ei tarkoiteta sitä, että antaa aina periksi tai että lapsi saa päättää kaikesta, vaan sitä, että kasvattaja tulee vastaan ja joustamalla auttaa lasta saavuttamaan toivotun lopputulokseen. Näin toimimalla lapsi näkee kasvattajan mallin joustavasta ajattelusta ja toiminnasta sekä voi huomata sen hyödyn, mitä joustamisesta,

eri vaihtoehtojen punnitsemisesta sekä oman toiminnan muokkaamisesta ja mukauttamisesta seuraa. (Matilainen 2023, 109–110.)

Kun lapsi ei halua toimia, kuten ryhmässä on yhteisesti sovittu ja tästä on syntyneessä konfliktitilanne, luodaan yhteys lapsen empatian, myötätunnon ja rinnalle asettumisen keinoin, sillä empatia rauhoittaa lapsen. Esimerkiksi ”Huomaan, että sinä et haluaisi lähteä nyt ulos. Tuntuuko se sinusta kurjalta?” Seuraavaksi määritellään yhdessä ongelma: mikä on lapsen näkökulma asiaan, mikä kasvattajan. Esimerkiksi ”Sinä et siis haluaisi lähteä ulos, vaan haluaisit jäädä sisään. En voi kuitenkaan jättää sinua yksin turvallisuussyistä ja muut lapset haluavat päästä ulos leikkimään.” Tämän jälkeen kutsutaan lapsi neuvotteluun. Esimerkiksi ”Mietitään yhdessä, mitä muita vaihtoehtoja meillä on. Mitä sinä ehdottaisit?” Puntaroidaan yhdessä eri vaihtoehtoja ja valitaan niistä se, mikä tilanteessa parhaiten toimii. Näin lapsi saa kokemuksen kuulluksi tulemisesta ja asioihin vaikuttamisesta. Aikuisen joustamattomuus puolestaan voisi johtaa umpikujaan tai jopa räjähdykseen. (Matilainen 2023, 111–114.)

5.3 Taitoharjoittelu ja toivottu käyttäytyminen

Taitoharjoittelun aluksi pohditaan yhdessä, mitä taitoja onnistumiseen tarvitaan. Aikuisen tehtävä on näyttää mallia ja varmistaa, että harjoittelulle on riittävästi aikaa. Ensin harjoitellaan ohjatusti ja myöhemmin itsenäisemmin – siinä ympäristössä, jossa taitoa tarvitaan. Harjoittelun mielekkyyttä lisää harjoittelu yhdessä muiden kanssa leikin tai pelien kautta. (Puustjärvi, Savikuja, Virtanen & Mannström 2022, 142.)

On tärkeää havainnoida, millä oppimisen tasolla lapsi on menossa. Lev Vygotskyn lähikehityksen vyöhykkeen teorianmallissa lapsen kehitys jaetaan kolmelle kehälle (Matilainen 2023, 45). Sisimmällä kehällä ovat lapsen jo vakiintuneet taidot, joissa hän ei tarvitse aikuisen apua. Keskimmaisella kehällä, lähikehityksen vyöhykkeellä, ovat ne asiat, jotka lapsi saavuttaa aikuisen tuella. Tällä kehällä oppiminen on kaikista tehokkainta ja, koska lapsi osaa jo aikuisen avulla, seuraavaksi hän pystyy siihen jo itsenäisesti. Uloimmalla kehällä ovat ne asiat, joita lapsi ei vielä osaa, mutta joita kohti hän on menossa. (Matilainen 2023, 45.)

Käyttäytymisen harjoittelua voi havainnollistaa ketjuna tai sarjakuvamaisena, eri osioita sisältävänä kokonaisuutena. Tällöin lapsen on helpompi ymmärtää, että näihin eri osiin voi itse vaikuttaa muokkaamalla omaa käyttäytymistä. Tällaisessa ketjussa kuvataan tapahtumien kulkua: mitä tapahtui ensin, entä sitten, mitä sen jälkeen ja mitä tilanteesta lopulta seurasi. Tärkeää on

pysähtyä lapsen kanssa pohtimaan, missä kohtaa ketjua on muutoksen mahdollisuus. (Matilainen 2023, 189–190).

Päinvastoin toimimisen taito on myös keskeinen käyttäytymisen taito. Vaikka tunneyllyke ohjaisi toimintaa vahingolliseen suuntaan, päinvastoin toimimisen taito voi ratkaista tilanteen parhain päin. (Matilainen 2023, 192–193.) Jälleen on tärkeää keskustella näistä tilanteista yhdessä lasten kanssa – mitä tekisi mieli tehdä, mihin yllyke veisi, entä mikä on järkevää, oikein tai tilanteen laukaisevaa.

5.4 Tunnetaidot ja sosiaaliset taidot

Kaikkien lasten itsesäätelyn taito, tunne- ja käyttäytymisen taidot mukaan lukien, kehittyvät 25–30-vuotiaaksi saakka ja sitä aiemmin aivot ovat siis vielä rakentumassa. Tästä syystä lapset tarvitsevat paljon aikuisen tukea ja kanssasäätelyä, mikä vielä korostuu akuuteissa tunnetilanteissa. Koska neurokirjon lapsella voi olla haasteita itsesäätelyssä, käyttäytymisen ja tunnetaitojen taitoharjoittelu yhdessä aikuisen kanssa on erityisen tärkeää. (Matilainen 2023, 172–174.)

Tunteiden taustalla on aina tarpeita. Kun tarpeemme ovat täyttyneet, koemme mielihyvää ja kun tarpeemme eivät ole täyttyneet, koemme epämiellyttävältä tuntuja tunteita. Tarpeita lapsen tunteiden taustalla ovat esimerkiksi joukkoon kuulumisen tarve, ymmärretyksi tuleminen, onnistumisen tarve tai tarve saada hyväksyntää. (Matilainen 2023, 172.)

Suuren tunteen äärellä, hälytystilassa, lapsi on menettänyt yhteyden aivojen järkevän ajattelun osiin eikä siksi pysty toimimaan aikuisen toivomalla tavalla tai loogisesti ennen kuin hän on rauhoittunut. Tällöin ei auta kovot sanat tai ohjaavat käskyt, vaan ymmärtäväisesti lapseen suhtautuva aikuinen, joka osoittaa, että tunteet saavat olla. Niitä nousee, ne voimistuvat ja laantuvat, tulevat ja menevät. Tunteita ei tarvitse pelätä, vältellä tai paeta. On tärkeää, että kasvattajalla on tahtoa ja mahdollisuus tällaisessa tilanteessa pysähtyä lapsen tueksi kanssasäätelyyn. (Matilainen 2023, 174–175.)

Toisinaan kasvattajalle voi olla kuormittavaa kohdata lasten suuria tunteita. Käyttäytymisterapian psykoterapeutti ja ratkaisukeskeinen neuropsykiatrinen valmentaja Maria Matilainen (PS-Kustannus 2023) kertoi häntä auttaneen se, että hän alkoi nähdä nämä tilanteet mahdollisuutena harjoitella tunnesäätelytaitoja, jotka ovat niitä kaikkein tärkeimpiä taitoja (Matilainen 2023,

173). Aikuisen tukiessa lasta esimerkiksi mielipahan tai suuttumuksen kanssa hän näyttää samalla mallia tunteiden kanssa olemisesta, hankalalta tuntuvien tunteiden sietämisestä ja säätelystä (Matilainen 2023, 174; Savikuja & Puustjärvi 2022b, 181).

Matilaisen ja Puustisen (2021) mukaan tunnetaitoharjoittelu koostuu viidestä osa-alueesta:

1. Tunteiden tunnistaminen mielen ja kehon tasolla – Sanoita ja näytä tunteita, tutki yhdessä kehollisia reaktioita eri tunteiden ilmetessä.
2. Tunteiden nimeäminen ja voimakkuuden arviointi – Etsitään tunteita kuvaavia sanoja, tunnekortit käyttöön, tunnelämpömittarilla tunteen intensiteetin arviointia.
3. Tunteiden hyväksyminen – Sanoita ja hyväksy tunteet, vaikka ne eroaisivat omistasi.
4. Tunteiden säätelykeinot – Pohditaan yhdessä, mikä auttaa itseä: esimerkiksi rauhoittava hengitys, seinän työntäminen, stressipallo, käden puristaminen nyrkkiin ja auki, laskeminen, tauon ottaminen, piirtäminen, kehon jännittäminen ja rentouttaminen, rauhoittava musiikki tai tuoksu, itsen silittäminen, kylmää vettä käsille, paikallaan hyppiminen, mielikuvamatkustus kivaan paikkaan.
5. Tunteiden ilmaisukeinot – Pohditaan tapoja kertoa omista tunteista. Puheen lisäksi tunnetta voi kuvata myös esimerkiksi musiikin, kuvataiteen tai liikkeen kautta. (Matilainen 2023, 179–183.)

Sosiaaliset taidot

Sosiaalisesti taitava henkilö osaa säädellä tunteitaan ja käyttäytymistään tilanteen edellyttämällä tavalla ja toimia vastavuoroisesti muiden kanssa. Näiden taitojen harjoittelu on tärkeää neurokirjon lasten kanssa, sillä heille voi olla haastavaa tulkita toisten ilmeitä, eleitä, kehonkieltä tai omaksua kirjoittamattomia sääntöjä. Mikäli lapsella on kielen ymmärtämiseen liittyviä haasteita, voi hän tulkita toisen henkilön viestin aivan eri tavalla kuin se on tarkoitettu. Ryhmän muiden lasten sosiaalisten taitojen harjoittelussa korostuvatkin neurokirjon lasten erilaisten toimintatapojen ja erilaisen tavan nähdä maailmaa hyväksyminen, erilaisuuden kunnioittaminen ja ymmärtäminen. (Matilainen 2023, 156–157.)

Jokaisella on yksilöllinen tarve sosiaaliselle kanssakäymiselle – toinen viihtyy paremmin pienemmissä ryhmissä, toinen kaipaa paljon ihmisiä ympärilleen (Hietala & Lahti 2022, 188). On hyvä pohtia, minkä verran kukin muiden kanssa olemista kaipaa (Hietala & Lahti 2022, 188) ja

kasvattajana pyrkiä luomaan lapsille tilaisuuksia yhdessä tai yksin oloon lapsen tarpeiden mukaisesti. Lapsen sosiaalisen kanssakäymisen tarve voi vaihdella eri päivien ja yhden päivänkin sisällä, joten on oleellista selvittää, mikä juuri tässä hetkessä on lapselle parhaaksi.

Tärkeä sosiaalinen taito neurokirjon lapsille ja kaikille muillekin lapsille on itsemyötätunto, sillä sen avulla voi lievittää itseän kohdistuvia kriittisiä ajatuksia ja tunteita sekä opetella ystäväksi itselleen. Kristin Nerfin mukaan yksi itsemyötätunnon teemoista on jaettu ihmisyyden. Sen perusajatuksena on, että kun ymmärrämme, että kaikilla kuuluu elämään niin iloja kuin suruja-kin, voimme paremmin. Itsemyötätunto on tietoisista päätöistä kohdata itsensä kannustavasti, sen huomaamista, mitä itselle kuuluu ja omiin tarpeisiin vastaamista. (Mannström & Virtanen 2022b, 261–264.)

6 LUOVAT LÄHESTYMISTAVAT

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin kuuluvat lapsen oikeuksien julistuksesta kumpuavat arvot, minkä mukaan jokaisella lapsella on yhtäläinen oikeus niin leikkiin, turvalliseen oppimisympäristöön kuin varhaisiän taito- ja taidekasvatukseenkin. Taidekasvatus, joka korostaa moniaistisia työtapoja ja ilmaisua, edistää lasten kokonaisvaltaista oppimista, sosiaalisia taitoja, myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Lapsen ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät luonnostaan taiteellisen ilmaisun ja kokemisen kautta. Taide tarjoaa rakennusaineeksi myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle antamalla mahdollisuuksia eläytymiseen, samastumiseen ja mielikuviin. (Ruokonen 2020, 19.)

Lisäksi taide voi tukea monin tavoin ihmisiä, joilla on neurologisia häiriöitä, kuten ADHD tai autismi. WHO:n raportista (Fancourt & Finn 2019) käy ilmi, miten taideosallistuminen vaikuttaa terveyteen monella eri tasolla. Raportin mukaan taiteen tekeminen ja kokeminen voivat saada aikaan erilaisia psykologisia, fysiologisia, sosiaalisia ja käyttäytymiseen liittyviä vasteita: Psykologisia vasteita ovat muun muassa parantunut tunteiden säätely, minäpystyvyyden vahvistuminen ja selviytymiskeinojen kehittyminen. Fysiologisia vasteita ovat esimerkiksi tehostunut immuunitoiminta ja matalammat stressihormonitasot. Sosiaalisia vasteita ovat muun muassa yksinäisyyden väheneminen ja tuen lisääntyminen, ja käyttäytymiseen liittyviä vasteita ovat puolestaan esimerkiksi erilaisten taitojen kehittyminen. (Fancourt & Finn 2019, 4).

ADHD-lasten ja -nuorten mindfulness-interventioiden vaikutuksia on perusteltu neurotieteen ja neuropsykologisten mekanismien kautta. Heillä on havaittu ikätovereihin verrattuna keskimäärin kolmen vuoden viive keskushermoston kehityksessä, joka korostuu eniten tarkkaavuu- den ja toiminnanohjauksen säätelyyn osallistuvien etuotsalohkojen alueella. Säännöllisten mindfulness-harjoitusten on osoitettu edistävän ADHD-oireisiin – kuten oppimiseen, muistiin, tunteiden säätelyyn, keskittymiskykyyn, itsetuntoon ja empatiaan – liittyvien haasteiden lievittymistä. (Weckman, Raevuori & Laasonen 2020, 140.)

6.1 Leikki, luovuus ja taide

Leikki on toimintaa, jonka lapsi kokee mielekkääksi, johon hän uppoutuu ja jossa hän voi käyttää mielikuvitustaan; keksiä, oppia ja oivaltaa. Leikki on leikkiä silloin, kun se on leikkijälle vapaaehtoista, sisäisesti motivoivaa ja hauskaa. (Siklander & Kangas 2020, 225.) Leikki on

varhaiskasvatuksen keskeisin työtapana ja se liittyy vahvasti myös taidekasvatukseen. Leikki on lapselle tapa hahmottaa maailmaa ja sen vuoksi leikin liittäminen taidepedagogiikkaan on keskeistä. Sekä taiteessa että leikissä on lumouksen elementti, mahdollisuus tulkintoihin. Mielikuvituksen avulla taiteissa voi kokeilla erilaisia ideoita ja rooleja, yrittää ja erehtyä sekä purkaa tunteitaan turvallisesti. Erilaisten tunteiden ilmaiseminen sekä tunteiden kokonaisvaltainen kokeminen taiteiden kautta avaavat lapselle monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja itseilmaisuuksiin. (Ruokonen 2020, 15.)

Kun lapsi taiteellisen ilmaisun avulla muuntaa kokemuksiaan symboliseen muotoon, hän tekee konkreettisesti havaittavaksi sisäistä maailmaansa, jossa mielikuvat ovat keskeisiä (Rusanen & Ollikkala 2018, 62). Taiteellinen toiminta antaa siis mahdollisuuden symboliseen etäisyyteen, mikä antaa tilaa käsitellä vaikeita asioita epäsuorasti. Symbolisen etäisyyden turvin saattaa nousta esiin jotain sellaista, jolle ei aiemmin ole löytynyt sanoja. Ennen pitkää lapsi saattaa alkaa käsitellä ongelmiaan luontevana osana luovaa ilmaisuaan. (Känkänen 2006, 139.) Lapsella, joka on löytänyt omaa ilmaisuaan ja jolla on mahdollisuus omaehtoiseen leikkiin, voi olla enemmän työkaluja elämän varjojen kohtaamiseen kuin aikuisella. Leikissä ja taiteessa löydetty ratkaisut opettavat lapselle ajattelutapaa, jossa on aina monta ratkaisua. Ratkaisujen löytäminen ja irrallisten aineiden liittäminen kokonaisuudeksi on luovuutta, ja luova asioiden jäsentäminen ja muodon antaminen on puolestaan palkitsevaa toimintaa. Muodon löytäminen ja asioiden asettuminen paikoilleen ovat sukua toisilleen. (Pusa 2009, 71, 74.)

Kun taiteellista toimintaa käytetään kognitiivisten taitojen harjoitteluun, harjaantuu lapsi käyttämään aistejaan ympäröivän todellisuuden hahmottamiseen. Havaintojen tekeminen on kaiken taiteellisen toiminnan perusta, mikä vahvistaa hahmottamiskykyä ja tarkkaavaisuuden kohdentamista. Tarkkaavaisuuden tukemisessa visuaalisista keinoista voivat näin ollen hyötyä niin leikkimieliset, lyhytjänteiset kuin helposti luovuttavat lapset. (Rusanen & Ollikkala 2018, 63.) Lisäksi luova toiminta voi tarjota tunteen siitä, että on merkityksellinen ja että oma kokemus ja tuotos on tärkeä osa yhteistä kokonaisuutta, jolloin luovuus ja luova toiminta laajentavat myös osallisuuden ja hyvinvoinnin tilaa (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 13–14). Lapsen toiminta ei kuitenkaan voi olla vain vapaata puuhastelua, vaan laadukas toiminta tarvitsee aina aikuisen tuen. Aikuksen rooli on rohkaista lasta astumaan uusille alueille. Aikuista tarvitaan myös oppimisympäristön ja -edellytysten luojana, tavoitteiden tarkentajana, asenteiden ja prosessien tukijana sekä palautteen antajana. (Rusanen, Kuusela, Rintakorpi, & Torkki 2014, 35.)

Usein ADHD-oireisia pidetään luovina ja kekseliäinä: Heidän on helppo tarkastella asioita uudesta näkökulmasta, keksiä omaperäisiä ideoita ja kehittää uusia toimintatapoja (Puustjärvi 2021). Luovat, varsinkin taiteellisesti lahjakkaat lapset, saatetaan kuitenkin leimata helposti oudoiksi tai peräti häiriintyneiksi villeine ideoineen. Luovuuteen kuuluu psykologisen turvallisuuden vaatimus, ja kasvattajien tulisi ymmärtää, että jokaisella lapsella on ihmisarvo riippumatta siitä, miten hän käyttäytyy tai mikä on hänen sen hetkinen tilansa. Lapsi tuntee oikean suhtautumisen turvallisuudentunteena ja vähitellen hän oppii, että voi olla oma itsensä ilman pelkoa ja säilyttää muiden kunnioituksen riippumatta suoritustensa tasosta. Ilmapiiirissä, jossa ei tarvitse pelätä arviointia, jokainen on vapaa luomaan ja nauttimaan sellaisesta luovasta prosessista, josta itse saa tyydytystä. Silloin ei myöskään tarvitse kieltää omia tunteitaan. (Uusikylä 2022, 37, 43.) Parasta luovuuden tukemista on lasten sisäisen motivaation tukeminen – siksi painopisteen tulisi aina olla oppimisessa eikä arvioinnissa. Parhaita tuloksia luovuuden edistämässä saavat kasvattajat, jotka kunnioittavat lasta ja käyttävät paljon yhteistoiminnallista opetusta. (Uusikylä 2012, 172.)

6.2 Taito- ja taideaineet ja erityiset oppijat

Taidekasvatuksen välttämättömyyttä voidaan perustella sekä taiteeseen liittyvien hyödyllisyyden ja välinearvojen sekä sisäisten arvojen näkökulmilla. Taiteiden kieli on lapselle tärkeä ja siihen liittyvät symbolit ovat opittavissa siinä, missä kirjaimet ja numerotkin. Varhaiskasvatuksen opettaja on useimmiten ensimmäinen ja ainoa alle kouluikäisen lapsen taidekasvattaja ja hänellä onkin arvokas tehtävä välittää taiteita uusille sukupolville. Taiteilla tässä yhteydessä tarkoitetaan draamakasvatusta, kuvataiteita, lasten kirjallisuutta, kädentaitoja, musiikkia ja tanssia. (Ruokonen 2020, 6–7.) Taito- ja taideaineisiin liittyvä tekeminen sopii kaikille lapsille, kunhan varhaiskasvatuksen ammattilainen löytää jokaiselle sopivan tavan toteuttaa toimintaa. Erityisen merkityksellistä taito- ja taideaineisiin liittyvä tekeminen on niille lapsille, joilla on oppimiseen, sosiaaliseen ja kielelliseen kehitykseen, motoriikkaan tai kognitioon liittyviä haasteita. Taide- ja taitoaineet ovat tasa-arvoistavia, sillä ne tukevat kaikkien lasten kehitystä ja auttavat eniten lapsia, jotka tarvitsevat eniten tukea. (Linnavalli & Huotilainen 2022, 70.)

Taiteellinen toiminta edistää lapsen mielikuvituksen, itseluottamuksen ja minäpystyvyyden tunnetta. Lisäksi se edistää fyysisten, sosiaalisten, kognitiivisten ja emotionaalisten taitojen ja vahvuuksien kehittymistä – toisin sanoen siis hyvää elämää ja sen hallintaa. Taidekasvatuksella on tutkitusti positiivisia yhteyksiä lapsen yleisiin kouluvalmiuksiin, kuten keskittymiskykyyn

sekä kielellisiin, fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin valmiuksiin. Tutkimuksista käy ilmi myös taidekasvatuksen mahdollisuudet eettisen kasvatuksen alueella sekä taiteiden merkitys elämää rikastuttavana ilon ja mielihyvän lähteenä. Taiteiden sisäiset arvot liittyvät humanin kasvun periaatteisiin sekä jokaisessa yksilössä olevaan sisäiseen ja herkkään taiteelliseen puoleen. (Ruokonen 2020, 7–8.) Kullakin taidelajilla on oma kielensä eikä kieli aina ole verbaalinen. Tunteiden ilmaiseminen esimerkiksi sävyn, muodon, äänen, rytmin tai liikkeen kautta voi vapauttaa ja helpottaa kommunikointia. (Nurmi 2020, 273.) Jotta mahdollisimman lapsilähtöinen pedagogiikka voisi toteutua, tulisi varhaiskasvatuksen oppimisympäristössä olla riittävästi tilaa monipuolisille välineille ja materiaaleille (Ruokonen 2020, 11).

Taiteelliset ilmaisutavat tarjoavat oppimisympäristön, jossa on mahdollista harjoitella ilmaisua rakentavilla tavoilla. Taiteellista toimintaa suunnitellessaan kasvattajan on hyvä oivaltaa, mitä lapsen ilmaisukyvyttömyyden taustalla on. Puutteelliset itsesäätelytaidot eivät tue lapsen toimintaa eivätkä hänen liittymistään ryhmään. Mikäli lapsen on vaikea tunnistaa ja tulkita toisten aikomuksia, hän voi tulkita tilanteita kielteisemmin kuin muut, mikä voi johtaa kierteeseen, jossa muut lapset alkavat torjua häntä. Tämä puolestaan vahvistaa lapsen omia kielteisiä käsityksiä muista lapsista. (Rusanen & Ollikkala 2018, 56.) Yhteys toiseen ihmiseen on mielenterveyden perusedellytys, ja yhteenkuuluvuuden kokemus on edellytys lapsen hyvinvoinnille. Yhteinen taiteen tekeminen sekä kokeminen antavat osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia kaikille, ja parhaimmillaan taidekasvatus tarjoaa yhteenkuuluvuuden kokemuksen myös vaativaa tukea tarvitseville lapsille. (Nurmi 2020, 273; Kaikkonen ym. 2022, 267.) Se neurotieteellisen tutkimuksen havainto, että lapsilla on lähtökohtainen tarve kuulua joukkoon ja ottaa toiset huomioon, on hyvä lähtökohta taiteellisen toiminnan organisoimiseksi (Rusanen & Ollikkala 2018, 64).

Opetuksen onnistumisen kannalta myös vuorovaikutuksella ja kohtaamisella on yhtä tärkeä, ellei jopa suurempi merkitys kuin opetukseen ja kasvatukseen käytettävissä olevilla resursseilla tai tukitoimien saatavuudella. Jokaisen lapsen oppimismahdollisuuksiin uskomisen ohjaa opettajia löytämään yksilöllisiä pedagogisia ratkaisuja. (Kaikkonen ym. 2022, 267.) Käytännön työssä on usein haastavaa sovittaa yhteen yksilöllinen huomioiminen ja yhteisöllisyyden tukeminen, mutta siitä huolimatta olisi tärkeää ottaa huomioon, että mitä enemmän ryhmässä on erilaisia mieliä, sitä vahvempi ja joustavampi se on (Rusanen & Ollikkala 2018, 64). Koska taiteellinen toiminta on perusluonteeltaan kokemuksellista toimintaa, jonka seurauksena voi syntyä välineellisiä valmiuksia, voidaan sitä käyttää ennalta ehkäisevänä lähestymistapana ja

varhaisen puuttumisen keinona. Kun lapsi saa uusia ilmaisutapoja arkeensa, voi syntyä positiivisten kokemusten kehä, josta seuraa myönteisiä kerrannaisvaikutuksia myös lapsen muuhun toimintaan. Motivoivien harjoitusten avulla voidaan myös rauhoittaa tai stimuloida lapsen viireystilaa sekä tukea pitkäjänteisyyttä. (Rusanen & Ollikkala 2018, 59, 62.) Taito- ja taideaineet ovatkin yksi ratkaisu siihen, miten varhaiskasvatuksessa voidaan turvata kaikkien lasten kehityksen tukeminen silloinkin, kun lasten väliset kehityserot ovat erittäin suuria: Taito- ja taideaineissa toiminta on luonteeltaan lapsilähtöistä, jolloin lapsi itse on aktiivinen toimija ja hän voi säätää omaa toimintaansa itselleen sopivaksi. Taito- ja taideaineiden vahvuuksia ovat nimenomaan perustaitojen harjaannuttaminen ja lapsen itsetunnon vahvistaminen. (Linnavalli & Huotilainen 2022, 68.)

6.3 Lasten mindfulness eli tietoisena olemisen taito

Usein neurokirjolla olevat henkilöt kuormittuvat tavallista voimakkaammin ympäristön aistiärsykkeistä. Liiallisen aistikuormituksen aikana aivot eivät työskentele tehokkaasti, jonka seurauksena muun muassa keskittyminen herpaantuu, ongelmanratkaisu vaikeutuu ja luovuus kaventuu. (Savikuja ym. 2022, 167.) Mieltä kuormittavat myös jatkuva ärsyketulva, keskeytykset ja älylaitteiden vaatima huomio, jolloin ihminen on huonosti läsnä tässä hetkessä (Mannström & Virtanen 2022a, 252). Jo pienet lapset saattavat olla stressaantuneita, jännittyneitä, levottomia ja unettomia pysähtymisen sekä jakamattoman huomion puutteessa (Suntio 2015, 107).

Mindfulness on läsnäolon työkalupakki, josta on käytetty myös suomennoksia tietoinen läsnäolo ja läsnäolon taito (Mannström & Virtanen 2022a, 251). Mindfulness perustuu buddhalaisen perinteen meditaatioharjoitteisiin, joista on kehitetty interventioita länsimaiseen terveydenhuoltoon. Tutkimustiedon perusteella mindfulnessin vaikutusten on havaittu välittyvän ennen kaikkea keskittymisen ja tunnesäätelyn sekä kehotietoisuuden ja itsereflektion kautta. Mindfulness eli tietoisuustaidot voivat parantaa kykyä selviytyä epämiellyttävien kokemusten ja tunteiden kanssa. (Weckman ym. 2020, 140.) Tietoiseen läsnäoloon perustuvien harjoitteiden on niin ikään todettu vaikuttavan myönteisesti siihen, miten aivot käsittelevät vaikeita tunteita stressin aikana: Ne auttavat siirtämään etuotsalohkon aivokuoren tietyn alueen toimintoja oikealta puolelta vasemmalle puolelle, mikä lisää emotionaalista tasapainoa (Kabat-Zinn 2017, 34).

Lasten mindfulness harjoittelusta on jo suomalaistakin tutkimusnäyttöä, ja useissa lasten parissa toteutetuissa tutkimuksissa on raportoitu levottomuuden, stressin ja ahdistuneisuuden vähenemistä, tunteiden säätelyn ja keskittymiskyvyn sekä sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen

vahvistumista. Lapset ovat kokeneet saavansa apua esimerkiksi jännittäviin ja pelottaviin tilanteisiin, tunteiden tyynnyttämiseen, itsensä ilmaisuun ja nukkumiseen. (Suntio 2015, 109; Neuvokas perhe 2023.) Tietoisena olemisen taitoa voidaan vahvistaa harjoitteilla, joissa keskitytään havainnoimaan esimerkiksi hengitystä, kehontuntemuksia, liikettä tai muita aistimuksia. Yhteinen tutkailu ja havaintojen nimeäminen turvallisen aikuisen opastuksella antaa myös aikuiselle enemmän ymmärrystä lapsen tilanteesta. Tähän tarvitaan kuitenkin aikuisen tahto ja kyky pysähtyä asian äärelle, jotta se olisi lapsellekin mahdollista. (Suntio 2015, 110.)

Tutkimuksissa on myös todettu, että tietoista läsnäoloa harjoittaneilla ihmisillä aktivoituvat sellaiset aivokuoren hermoverkot, jotka liittyvät nykyhetken suoraan kokemiseen. Heillä on enemmän aktiivisuutta hermoverkoissa, jotka liittyvät tarinoiden kertomiseen omista kokemuksista, joten vaikuttaa siltä, että tietoisena läsnäolon harjoittaminen auttaa kehittämään laajempaa valikoiman tapoja kokea itsensä. (Kabat-Zinn 2017, 34–35.) Tietoisuustaitojen lisääntyessä lapsi oppii tunnistamaan ja hyväksymään kehollisia tuntemuksiaan, kuten jännitystä tai pelkoa, ja oppii viivästyttämään toimintaa – kuten huutamista, paniikkiin menemistä tai itkemistä – johon on aikaisemmin ollut taipuvainen. Lisäksi mindfulness harjoittelu tukee lapsen itsetuntemusta ja auttaa kokemaan enemmän positiivisia tunteita, lisää omien vahvuuksien tunnistamista sekä antaa keinoja käsitellä vaikeitakin asioita elämässä. (Neuvokas perhe 2023.)

Tietoisuus aisteista rikastaa niin lasten kuin aikuistenkin elämää: Lapsen luontainen kyky ihmetellä vahvistuu ja aikuinen alkaa huomioida uudella tavalla ympäröiviä asioita. Ikään kuin sivutuotteena vahvistuu myös kyky pysähtyä ja ottaa vastaan erilaisia tilanteita ja reagoida niihin tietoisemmin. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä leikinomaisempia ja toiminnallisempia keinoja on hyvä käyttää tietoista läsnäoloa harjoiteltaessa. Yksinkertaisinta on aloittaa harjoittelu arjen tavallisissa hetkissä ihmettelemällä lapsen kassa erilaisia aistituntemuksista. (Suntio 2015, 112, 115.) Esimerkiksi kosketuksella voi auttaa suuntaamaan lapsen huomion kehontuntemuksiin tai havainnoimalla hengitystä lasten omat oivallukset hengityksestä keskiössä. Myös luonnossa oleskelu ja luonnon tutkiminen on usein jo sinänsä tietoisena olemista parhaimmillaan. (Suntio 2015, 124, 126, 132.)

7 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT

Aineistonkeruumenetelmien valintaa ohjasivat tutkimuskysymyksemme. Käytimme aineistonkeruuseen kyselyä, asiantuntijahaastattelua sekä kehittämistyöpajaa. Kyselylomakkeen laatimissa käytimme referenssinä Heini Brushanen (2022) opinnäytetyölleen luomaa kyselypohjaa, minkä mahdollisti opinnäytetöidemme osin rinnasteiset teemat. Kyselyn toteutimme Moision päiväkodin varhaiskasvattajille ja sen avulla tavoittelimme yleiskuvaa Moision päiväkodin tilanteesta suhteessa tutkimuskysymyksiimme. Asiantuntijana haastattelimme toimintaterapeuttia, joka on myös ratkaisukeskeinen NEPSY-valmentaja. Kehittämistyöpajassa tarkensimme kyselyn ja asiantuntijahaastattelun tulosten pohjalta sitä, minkälainen tuotos palvelisi parhaiten tilaajan tarpeita.

7.1 Kysely

Kyselytutkimus on tapa kerätä ja tarkastella tietoa muun muassa ihmisten toiminnasta ja mielipiteistä. Kyselytutkimuksessa tutkija esittää vastaajalle kysymyksiä kyselylomakkeen välityksellä, jolloin kyselylomake toimii mittausvälineenä. Kyselytutkimuksessa mittarilla tarkoitetaan kysymysten ja väitteiden kokoelmaa, joiden tavoitteena on mitata erilaisia moniulotteisia ilmiöitä, kuten asenteita ja arvoja. Mittareita voidaan rakentaa joko itse tai soveltaa jo olemassa olevia ”valmiita” mittareita. Kyselytutkimus on suurelta osin määrällistä tutkimusta, jossa hyödynnetään tilastollisia menetelmiä. Kyselyaineistot koostuvat pääosin mitatuista luvuista sekä numeroista, ja – vaikka kysymykset esitetään sanallisesti – vastaukset ilmaistaan numeerisesti. (Vehkalahti 2019, 11–13.)

Valitsimme kyselytutkimuksen tiedonkeruumenetelmäksi siksi, että sen avulla pystyimme keräämään tutkimusaineistoa koko Moision päiväkodin 23 varhaiskasvattajalta kerralla suhteellisen nopeasti ja tehokkaasti. Laadimme kyselyn siten, että saisimme mahdollisimman kattavasti tietoa siitä, miten paljon neurokirjon tuntemusta Moision päiväkodin varhaiskasvattajat omaavat ja miten paljon siellä jo hyödynnetään luovia työtapoja, jotta voisimme tarjota heille uusia näkökulmia arjen tilanteisiin ja toimintoihin. Kysymyksiin, joiden esittäminen numeroina on epäkäytännöllistä, annetaan täydentäviä tietoja tai vastauksia sanallisesti (Vehkalahti 2019, 13). Näin ollen lisäsimme muutaman tarkentavan avoimen kysymyksen sellaisiin kohtiin, joissa syvällisemmän tiedon saaminen aiheesta oli tarkoituksenmukaista.

Koko tutkimuksen onnistuminen riippuu mitä suurimmassa määrin lomakkeesta, joten lomake on syytä suunnitella huolellisesti. Ratkaisevaa on, että kysytään sisällöllisesti oikeita kysymyksiä tilastollisesti mielekkäällä tavalla, sillä kumpikaan ei yksin riitä. Kyselylomake on onnistunut kokonaisuus silloin, kun sekä sisällölliset että tilastolliset näkökohdat toteutuvat. (Vehkalahti 2019, 20.) Aiempaa tietoa neurokirjon piirteistä ja luovista työtavoista varhaiskasvatuksessa oli riittävästi, jotta kyselylomakkeen suunnittelu ylipäätään oli mahdollista ja jotta lomakkeen avulla saadut vastaukset olisivat mahdollisimman luotettavia. Perustimme kyselylomakkeen suunnittelun kehittämistyömme tavoitteisiin, ja aloitimme lomakkeen suunnittelun ja kyselyn toteuttamisen vasta sitten, kun olimme tutustuneet opinnäytetyömme tilaajaan ja toimintaympäristöön sekä koonneet tietoperustamme. Kiinnitimme erityistä huomiota kyselyn pituuteen ja ulkoasun selkeyteen, jotta mahdollisimman moni Moision päiväkodin varhaiskasvattaja innostuisi vastaamaan kyselyyn, ja jotta meillä kyselyn toteuttajina olisi helpompi seuloa tietoa myöhemmin. Pyrimme kehittämistehtävän kannalta kattavaan, mutta yksinkertaiseen ja helpotajuiseen kysymystenasetteluun, jotta jokainen vastaaja ymmärtäisi kysymykset mahdollisimman samalla tavalla. Kiinnitimme erityistä huomiota myös kysymysten järjestykseen lomakkeella. Kysymyksiä laatiessa käytimme mahdollisimman yksinkertaista, tarkoituksenmukaista ja täsmällistä kieltä sekä pidimme kysymykset kohtuullisen mittaisina.

Pohdimme eri vaihtoehtoja toteuttaa kysely – paperinen, sähköinen vai molemmat – ja päätimme toteuttaa kyselyn pelkästään paperisena, jotta kynnyks vastata olisi mahdollisimman matala. Ennen kuin monistimme lomakkeet, esittelimme kyselyn (Liite 1) opinnäytetyökllinikalla opinnäytetyömme ohjaajalle ja opiskelutovereillemme, jonka jälkeen teetimme kyselyn vielä yhdellä varhaiskasvatuksen ammattilaisella. Palautteen perusteella kyselylomaketta tarvitsi muokata enää hyvin vähän, sillä Brushane (2022) oli testannut omaa kyselyään suuremmalla joukolla ja onnistunut laatimaan kyselypohjasta toimivan.

Kysely aloitettiin pienellä infotilaisuudella Moision päiväkodissa elokuun puolivälissä. Ajankohta valittiin sen perusteella, että kaikki työntekijät olisivat ehtineet palata kesälomilta ja jokaisella olisi yhtäläinen mahdollisuus osallistua kyselyyn. Infotilaisuuteen pääsi osallistumaan kymmenkunta työntekijää. Vastausaikaa oli kaksi viikkoa, jonka puolivälissä laitoimme muistutuksen kyselyyn vastaamisesta. Myös kyselyn vastauslaatikko, kyselylomakkeet sekä saatekirje, jotka jätimme työyhteisön taukotilaan, muistuttivat kyselystä päivittäin. Saatekirjeessä kerroimme samat asiat kuin infotilaisuudessa eli kuvasimme lyhyesti, keitä olemme, mitä kysely koskee sekä miksi ja kenelle sitä ollaan toteuttamassa. Näin myös ne työntekijät, jotka

eivät päässeet paikalle infotilaisuuteen, saivat kaiken tarvittavan tiedon kyselyyn liittyen. Informoimme kaikkia myös anonymiteetin säilymisestä ja kerroimme siitä, mihin kerättyä aineistoa tullaan käyttämään. Kyselyn vastausprosentti oli 43,5, johon olimme tyytyväisiä. Kysymyksiin oli vastattu riittävän kattavasti, jotta pystyimme muodostamaan yleiskuvan tilanteesta suhteessa tutkimuskysymyksiimme. Myös kyselylomake vastasi tarkoitustaan eli mittasi asioita, joita tässä kehittämistyössä tutkimme.

7.2 Asiantuntijahaastattelu

Valitsimme haastattelun toiseksi tiedonkeruumenetelmäksemme, koska ajattelimme, että se tukee hyvin ensimmäistä tiedonkeruumenetelmäämme, kyselytutkimusta. Haastatteluun voidaan valita henkilö, jolla on tietoa aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 86), ja asiantuntijahaastattelun avulla halusimme syventää kyselytutkimukseen valitsemiamme teemoja neurokirjon tiedosta sekä luovista työtavoista varhaiskasvatuksessa. Asiantuntijahaastateltavaa etsiessämme otimme yhteyttä Turun seudun autismi- ja ADHD-yhdistys Aisti ry:n ja he puolestaan suosittelevat ottamaan yhteyttä toimintaterapeutti Leila Saitajokeen. Hän oli juuri etsimämme henkilö, sillä toimintaterapian lisäksi monet muutkin hänen kompetensseistaan osuivat opinnäytetyömme teemoihin; Saitajoella on muun muassa sensorisen integraation teorian ja terapian erikoistumiskoulutus sekä ratkaisukeskeinen NEPSY-valmentaja sekä Mindfulness-tunnetaitovalmentaja koulutukset.

Koska haastattelu on etukäteen suunniteltua, haastattelijan alulle laittamaa ja ohjaamaa vuorovaikutusta (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 107), pohdimme alkuun mahdollisuuksiamme avoimen haastattelun ja puolistrukturoidun teemahaastattelun välillä. Tulimme siihen tulokseen, että teemahaastattelun avulla saamme kohdistettua kysymykset siten, että kaipaamaamme tieto välittyy parhaiten kehittämistyömme tueksi. Teemahaastatteluiden toteutukset vaihtelevat lähes avoimen haastattelun kaltaisista strukturoidusti eteneviin haastatteluihin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88). Valitsimme puolistrukturoidun teemahaastattelun menetelmäksemme, koska etukäteen valittujen teemojen lisäksi voisimme haastattelun aikana tarkentaa ja syventää kysymyksiämme haastateltavan vastauksiin perustuen. Haastattelun etu onkin ennen kaikkea joustavuus, jolloin haastattelijalla on muun muassa mahdollisuus toistaa tai selventää kysymyksiä ja käydä keskustelua tiedonantajan kanssa. Joustavaa haastattelussa on myös se, että tutkija voi esittää kysymykset siinä järjestyksessä, kuin katsoo aiheelliseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85.) Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehukseen eli tutkittavasta ilmiöstä

jo tiedettyyn (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88). Näin ollen mekään emme teemahaastattelun perusteella pyrkineet löytämään mitä tahansa vastauksia, vaan sellaisia, joilla on merkitystä kehittämistyömme kannalta.

Haastattelu on niin ikään vuorovaikutusta, jossa osallistujien välinen luottamus on tärkeää (Ojasalo ym. 2014, 108). Kun otimme yhteyttä haastateltavaan, kerroimme hänelle haastattelun ja kehittämistyön tarkoituksesta sekä luottamuksellisuudesta. Pyysimme luvan myös haastattelun äänittämiseen, jotta pystyisimme palaamaan haastattelutilanteeseen myöhemmin uudelleen ja raportoimaan siitä mahdollisimman tarkasti. Annoimme haastattelukysymykset haastateltavalle jo hyvissä ajoin, jotta hän voisi tutustua haastattelun aiheisiin etukäteen ja saisimme tällä tavoin mahdollisimman paljon tietoa opinnäytetyömme teemoihin liittyen. Mielestämme oli myös eettisesti perusteltua kertoa mahdollisimman selkeästi haastateltavalle, mitä aihetta haastattelu koskee sekä sopia haastattelun ajankohdasta ja paikasta haastateltavan toiveita kuunnellen. On tärkeää, että haastattelija ja haastateltava ymmärtävät toisiaan, koska vain tuloksellisella haastattelulla saadaan kehittämisaineistoa (Ojasalo ym. 2014, 108). Kun haastatteluvasta sovitaan henkilökohtaisesti, haastateltavat luvan annettuaan harvoin kieltäytyvät haastattelusta tai kieltävät haastattelun käytön tutkimusaineistona (Tuomi & Sarajärvi 2018, 86). Sovimme haastateltavamme kanssa, että hän esiintyy opinnäytetyössämme asiantuntijana omalla nimellään. Sen vuoksi oli tärkeää, että hän sai tarkistaa haastattelun tulokset mahdollisten virhetulkintojen varalta ennen opinnäytetyömme julkaisua.

7.3 Kehittämistyöpaja

Kehittämistyöpajan avulla voidaan edistää yhteisön kehitystä ja ratkaista haasteita. Onnistuneen työpajan suunnittelu, toteutus ja fasilointi edellyttää huolellista valmistautumista ja oikeiden menetelmien käyttöä. (Lappalainen, 2023.) Tarve kehittämistyöpajalle ilmeni, kun olimme analysoineet kyselyn tulokset ja ne olivat mielestämme yllättävät alkuperäiseen tarpeeseen nähden. Valitsimme kehittämistyöpajan kolmanneksi aineistonkeruumenetelmäksi varmistaaksemme, että lopulliseen tuotokseen tulee nostettua tilaajapäiväkodin todellisen tarpeen mukaiset teemat. Tiedotimme tilaajaa hyvissä ajoin etukäteen siitä, miksi työpaja järjestetään. Tällä halusimme varmistaa sen, että työpajassa keskitytään oikeisiin asioihin ja saamme tarvitsemamme tiedon tuotoksen jatkokehittämiseksi.

Yleensä työpajaan osallistujille annetaan ennakkotehtävä, joka auttaa valmistautumaan työpajaan (Lappalainen 2023). Meidän tapauksessamme aiemmin järjestetty kysely toimi ennakkotehtävänä, koska työpajan lähtökohtana oli kyselyn tulokset. Työpajan menetelmäksi valitsimme yhteiskehittämisen, koska se vastasi mielestämme parhaiten tavoitteeseemme: Yhteiskehittäminen on prosessi, jossa jatkojalostetaan jo olemassa olevia toimintamalleja ja luodaan uusia käytäntöjä yhdessä loppukäyttäjien kanssa (Ahlstrand 2019). Myös työpajan fasilitoinnilla ja aikataulutamisella on tärkeä rooli (Lappalainen 2023). Pyrimme luomaan turvallisen ja avoimen ilmapiirin sekä johtamaan keskustelua siten, että työpajan tavoitteet saavutetaan.

Toivoimme työpajan osallistujamääräksi viittä henkilöä, jotta jokainen tiimi olisi edustettuna ja saisimme monipuolisesti erilaisia näkökulmia. Viime hetken odottamattomien tapahtumien vuoksi työpajaan osallistui lopulta kaksi henkilöä, mutta se saatiin kuitenkin järjestettyä Zoomin välityksellä ennalta sovitun aikataulun mukaisesti. Keskusteluun osallistuneille luvattiin tässäkin tapauksessa anonymiteettiä. Alkuperäiseen, paikan päällä pidettävän työpajan toteuttamiseen olimme varanneet aikaa tunnin mutta, kun ryhmä pieneni ja työpaja pidettiin Zoomin välityksellä, sen kesto oli noin 40 minuuttia. Työpajan päätteeksi sovimme vielä jatkotoimenpiteistä eli milloin toimitamme heille ensimmäisen version tuotoksesta arvioitavaksi.

7.4 Aineiston analyysimenetelmät

Kyselyllä voidaan tuottaa sekä määrällistä että laadullista dataa. Laadullista dataa tuottavat avoimet kysymykset, joskin yleensä painopiste on määrällisen tiedon tuottamisessa. (Ojasalo ym. 2014, 134.) Laatimassamme kyselyssä painottui määrällinen tieto, mutta joukossa oli myös avoimia kysymyksiä. Määrällistä tietoa tulkitsimme ja analysoimme muuttamalla määrällisen datan prosenttiluvuiksi, jolloin saimme suoria vastauksia esimerkiksi siihen, miten paljon Moision päiväkodissa jo hyödynnetään neurokirjon ja luovia työtapoja. Avointen kysymysten laadullisen datan sen sijaan teemoittelimme. Teemoittelu on laadullisen analyysin perusmenetelmä. Teemoittelun avulla tutkimusaineistosta pyritään hahmottamaan keskeisiä aihepiirejä eli teemoja. (Jyväskylän yliopisto 2016.) Teemoittelun avulla pystyimme analysoimaan esimerkiksi sitä, millaista tukea Moision päiväkodin varhaiskasvattajat tarvitsevat jo olemassa olevan tiedon ja osaamisen lisäksi tai sitä, millaisiin tavoitteisiin työtavoilla tähdätään.

Asiantuntijahaastattelun analysoinnin aloitimme lukemalla litteroidun aineiston useaan kertaan samalla purkaen sitä teemoihin. Teemoiksi voidaan hahmottaa sellaisia aiheita, jotka toistuvat aineistossa tavalla tai toisella. Teemoittelu etenee teemojen muodostamisesta ja ryhmittelystä

niiden yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. (Jyväskylän yliopisto 2016.) Usein teema-analyysiä tehdään haastatteluaineistosta, mutta on hyvä muistaa, että haastattelun teemat eivät ole sama asia, kuin analyysin tuloksena syntyvä aineiston teemoittelu. Jos analysoidessaan kuulostelee aineistoa herkällä korvalla, saattavat aivan muunlaiset jäsenysperiaatteet ja teemat nousta esiin. (Juhila 2023.) Analyysivaiheen alussa meillä oli mielessämme haastattelurungon mukaiset teemat, joiden alle aloimme sijoittelemaan aineiston palasia. Lähemmässä tarkastelussa kuitenkin huomasimme, että aineistosta nousee esiin kaksi läpileikkaavaa teemaa, kasvattajan rooli ja sensorinen integraatio, joiden alle suurin osa aineiston palasista loksahdelti. Teemat syntyvät siis analyysin tuloksena ja tarjosivat kokonaan uudenlaisen näkökulman kehittämistehtävällemme.

Kehittämistyöpajan aineiston analysoimme sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysin kontekstissa sekä dialogi että miltei mikä tahansa kirjalliseen muotoon saatettu materiaali voidaan tulkita dokumentiksi (Tuomi & Sarajärvi 2002, 117). Kehittämistyöpajassa keräämämme aineisto koostui muistiinpanoistamme, joita teimme työpajassa käydyn dialogin pohjalta. Jos työpaja olisi toteutunut paikan päällä suuremman ryhmän kanssa, olisimme keränneet keskustelun lisäksi myös kirjallista materiaalia työpajaan osallistuneilta heidän omista ajatuksistaan ja ideoistaan. Sisällönanalyysin menetelmällä voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti ja se sopii hyvin täysin strukturoimattomankin aineiston analyysiin. Menetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus yleisessä ja tiivistetyssä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 117.) Sisällönanalyysin avulla saimme selkeän yleiskäsityksen siitä, mitkä ovat ne teemat, jotka parhaalla mahdollisella tavalla vastaavat tilaajan tämänhetkisiä toiveita ja tarpeita tuotoksen sisällöstä.

7.5 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuus edellyttää tieteen hyvien käytäntöjen noudattamista ja eettisten näkökohtien huomioonottamista. Tutkimuseettiikka on osa vastuullista tiedettä ja eettinen tarkastelu kattaa koko tutkimusprosessin. Tutkimuseettiset kysymykset voivat liittyä niin tutkimusaiheeseen ja tutkimusaineistoon kuin menetelmiin ja käytäntöihinkin. Näihin lukeutuvat kysymykset voivat koskea esimerkiksi menettelytapojen eettisyyttä, tutkittavan suostumusta tai anonymiteettia ja tutkimuksesta vetäytymistä. Tutkimuseettiset kysymykset liittyvät myös mahdollisiin tutkimuslupiin ja niiden hakemiseen. (Suomen Akatemia 2023.)

Ennen opinnäytetyömme aloittamista teimme koulun ja opinnäytetyömme tilaajan kanssa yhteistyösopimuksen, jossa sovimme keskeisistä opinnäytetyöhön liittyvistä asioista, kuten aiheesta ja aikataulusta, ohjauksesta sekä mahdollisesta tuotoksesta. Olemme pyrkineet varmistamaan opinnäytetyömme luotettavuutta ja eettisyyttä perehtymällä huolellisesti ja perusteellisesti opinnäytetyömme aiheeseen sekä kysymällä yhä uudestaan itseltä ja toisiltamme, mitä olemme kehittämässä ja miksi. Tämä on auttanut myös aiheen rajaamisessa. Sen pohtiminen, miksi kehittämistyömme on tärkeä, on puolestaan auttanut sitoutumaan tehtävään.

Olemme tehneet säännöllistä yhteistyötä sekä opinnäytetyön ohjaajan että tilaajan kanssa, jotta opinnäytetyömme vastaa AMK-kriteereitä ja työelämänäkökulma pysyy koko ajan mukana. Olemme myös konsultoineet tarvittaessa opinnäytetyömme ohjaajaa tutkimusprosessiin liittyvistä lupamenettelyistä. Henkilötietojen käsittelyyn olemme pyytäneet tutkittavan suostumusta, olemme huolehtineet tietosuojasta ja -turvasta koko aineistojen käsittelyn ajan sekä varmistaneet, että tulokset ja julkaisut ovat anonyymejä, ellei toisin ole sovittu. Vaikka opinnäytetyön tilaaja myönsi meille tutkimusluvan, suostumuksestaan kyselyyn ja osallistumisestaan kehittämistyöpajaan tutkittavat päättivät henkilökohtaisesti.

Ymmärrämme, että hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää perustietoja tieteellisestä kirjoittamisesta ja viittauskäytännestä (Arene 2019, 23). Olemme viitanneet asianmukaisesti alkuperäisiin lähteisiin emmekä ole esittäneet omissa nimissämme toisen henkilön tutkimusaineistoja. Myös lähteiden luotettavuutta ja alkuperää olemme arvioineet kriittisesti, jotta löytämämme tieto on ajanmukaista ja paikkaansa pitävää. Erityisen kriittisesti suhtauduimme verkkolähteisiin ja vältimme yli 10 vuotta vanhoja lähteitä. Järjestelmällinen ja johdonmukainen työskentelytapamme sekä huolella valmisteltu aineistonkeruu ja toteutus ovat omiaan lisäämään opinnäytetyömme luotettavuutta yhdessä selkeän työnjaon ja sujuvan yhteistyömme kanssa. Olemme myös pyrkineet siirtämään syrjään omat mielipiteemme ja ennako-oletuksemme ja muodostamaan ymmärryksemme tietoperustaan ja kerättyyn aineistoon perustuen.

8 TULOKSET JA ANALYSOINTI

Tässä luvussa kerromme kehittämistyömme tuloksista ja analysoimme niitä. Saadut tulokset pohjautuvat kyselystä, asiantuntijahaastattelusta sekä kehittämistyöpajasta kerättyihin aineistoihin. Esittelemme tulokset tässä samassa järjestyksessä aineisto kerrallaan ja tarkastelemme tuloksia suhteessa tietoperustaamme.

8.1 Kyselyn tulokset

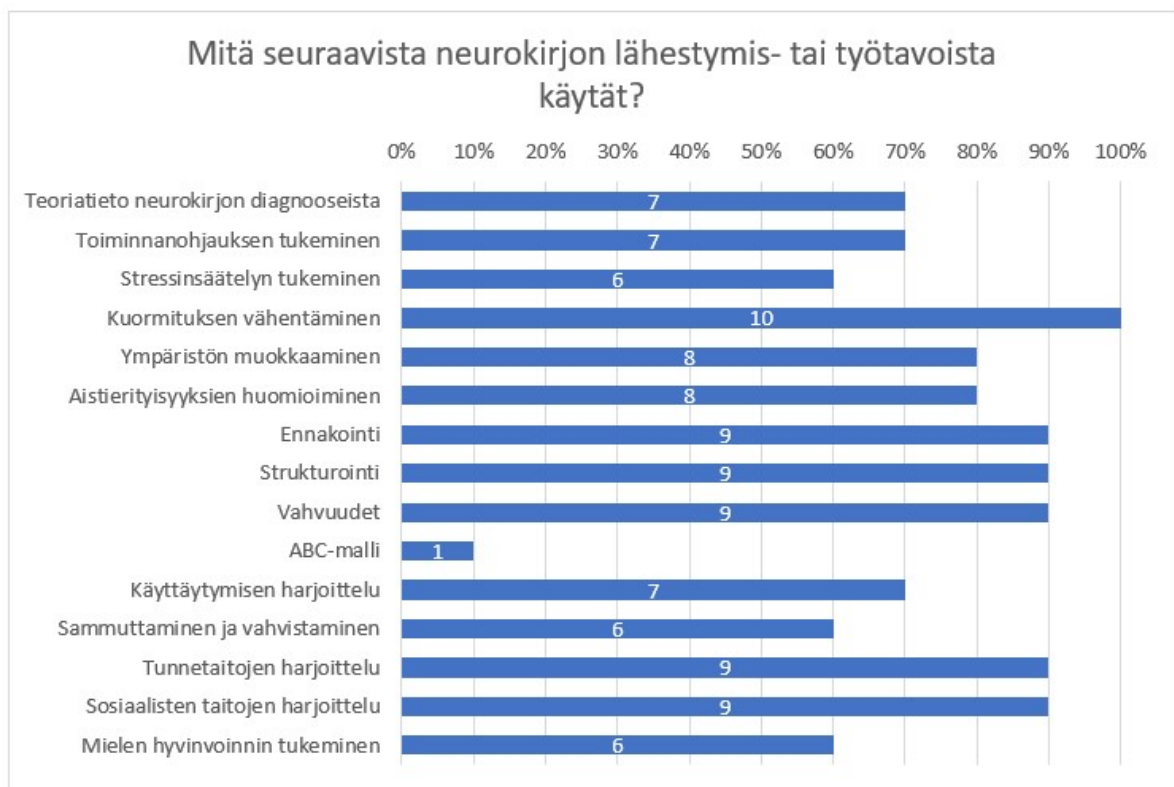
Kysely (Liite1) koostui kahdesta osasta, joista ensimmäinen koski neurokirjioon liittyvää tietoa ja lähestymistapoja ja toinen luovia työtapoja varhaiskasvatuksessa. Etenemme tuloksista kerroessamme kronologisesti rinnakkain niiden kysymysten osalta, jotka molemmissa osioissa olivat yhtenevät. Kyselyn molempien osioiden alussa oli sanapilvi, jonka avulla halusimme johdatella vastaajan tarkastelemaan teemoja, joita tulemme kyselyssä käsittelemään. Johdantoon liittyi kysymys, onko vastaaja käyttänyt työssään varhaiskasvattajana joitakin sanapilven sanoista. Vastausvaihtoehdot olivat kyllä ja ei. Kaikki vastanneet varhaiskasvattajat olivat käyttäneet vähintään yhtä sanapilvissä mainituista neurokirjon työ- tai lähestymistavoista ja luovista työtavoista.

Käytössä olevat neurokirjon työ- ja lähestymistavat sekä luovat työtavat

Kysymykseen, mitä seuraavista neurokirjon työ- ja lähestymistavoista käytät (Kuvio 1), vastasi 100 % kyselyyn osallistuneista. Neurokirjon työ- ja lähestymistavoista kuormituksen vähentämistä on käyttänyt 100 % vastaajista. Ennakointia, strukturointia, vahvuuksia sekä tunne- ja sosiaalisten taitojen harjoittelua käytti 90 % vastaajista. Ympäristön muokkaaminen ja aisierityisyyksien huomioiminen kuului 80 % vastanneista työtapoihin. Teoriatietoa neurokirjon diagnooseista, toiminnanohjauksen tukemista ja käyttäytymisen harjoittelua hyödynsivät 70 %, stressinsäätelyn tukemista, sammuttamista ja vahvistamista sekä mielen hyvinvoinnin tukemista 60 % vastanneista. Selkeästi vähiten, vain 10 % vastanneista, oli käyttänyt ABC-mallia. Kyselyssä esittelemämme, tietoperustan teemoista nousseet neurokirjon lähestymis- ja työtavat ovat siis laajasti käytössä ainakin niillä varhaiskasvattajilla, jotka kyselyyn vastasivat.

Kiinnostavaa näissä tuloksissa on se, että kuormituksen vähentäminen on käytössä kaikilla vastanneilla, mutta stressinsäätelyn tukeminen ei, vaikka kuormituksen vähentäminen on yksi stressinsäätelyn keinoista. Vaikuttaa siltä, että oli hyödyllistä ottaa vaihtoehtoiksi sekä yläkäsitteitä että tarkempia työtapoja, sillä toiminnanohjauksen tukemista kertoi käyttävänsä 70 %

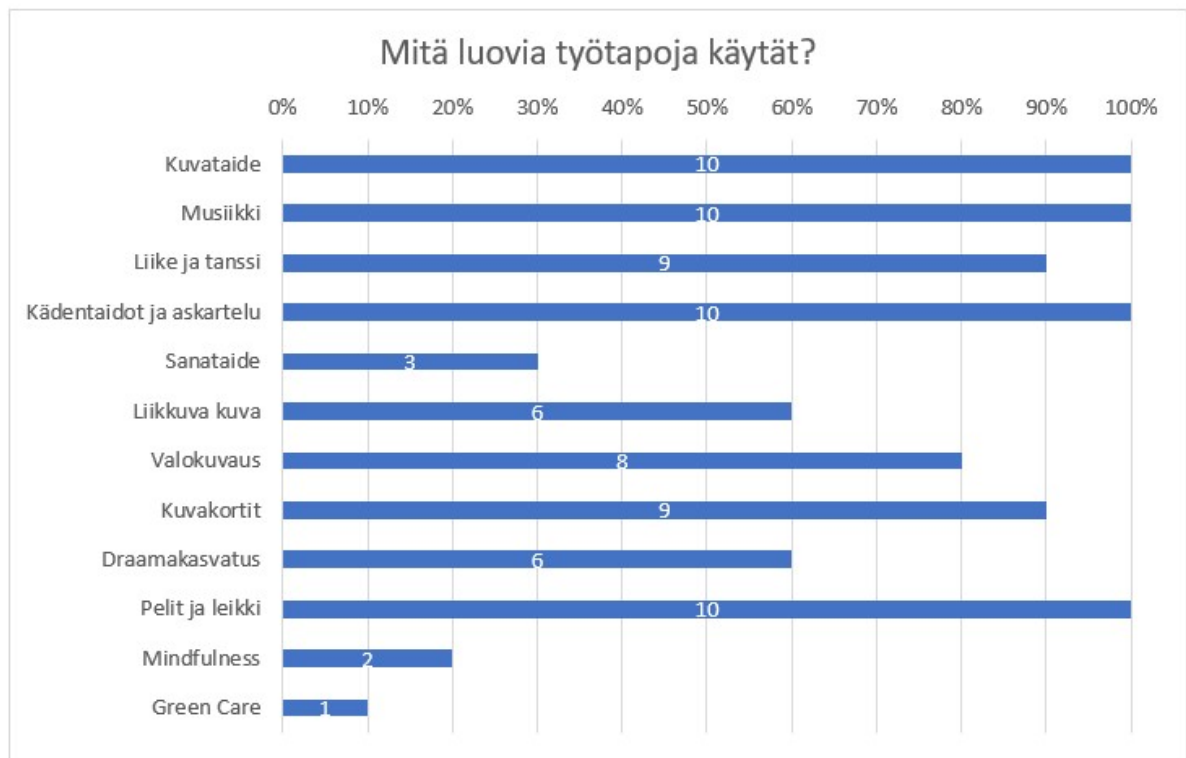
vastanneista, mutta toiminnanohjauksen tuen keinoja, kuten ympäristön muokkaamista, ennakoointia ja strukturointia kertoi käyttävänsä 80–90 % vastanneista. Saman kaltainen tilanne on havaittavissa mielen hyvinvoinnin tukemisen osalta, sillä sitä hyödynsi 60 % vastanneista, mutta sen keinoja, eli tunnetaitojen ja sosiaalisten taitojen harjoittelua, käytti 90 % vastanneista. Käyttäytymiseen vaikuttamisen, sen arviointiin ja harjoitteluun liittyvissä teemoissa vaihtelua oli enemmän: ABC-mallia hyödynsi 10 %, sammuttamista ja vahvistamista 60 % ja käyttäytymisen harjoittelua kokonaisuutena 70 % vastaajista. Koska kyselylomakkeella ei ollut näitä työtapoja tarkemmin avattu, vaihtelua voi aiheuttaa myös käytetyn käsitteen tuttuus tai vieraus.

Kuvio 1: Käytössä olevat neurokirjon työ- ja lähestymistavat.

Kysymykseen luovien työtapojen käyttämisestä varhaiskasvatuksessa (Kuvio 2) oli niin ikään vastannut 100 % kyselyyn osallistuneista. Kuvataiteen, musiikin, kädentaitojen ja askartelun sekä pelien ja leikkien työtapoja hyödynsi työssään 100 % vastanneista. Liikettä ja tanssia sekä kuvakortteja hyödynsi 90 % vastanneista, valokuvausta 80 % ja liikkuvaa kuvaa sekä draamakasvatusta 60 % vastanneista. Selkeästi vähiten hyödynnettiin sanataiteen (30 %), mindfulnessin (20 %) ja GreenCaren (10 %) työtapoja.

Kysymyksen tavoitteena oli saada selkeä yleiskäsitys siitä, millaisia luovia työtapoja kyselyyn vastanneet varhaiskasvattajat käyttävät. Vastaukset osoittavat, että osaamista ja kokemusta luovien työtapojen hyödyntämisessä on vastaajajoukolla jo paljon. Erilaiset luovat työtavat ovat laajasti edustettuina vastauksissa ja kyselyyn osallistuneet hyödyntävät useita eri luovan tekemisen työtapoja varhaiskasvatusarjessa.

Kuvio 2: Käytössä olevat luovat työtavat

Muut käytössä olevat työ- ja lähestymistavat

Muita neurokirjon työ- ja lähestymistapoja kartoittavaan avoimeen kysymykseen vastasi 40 % kyselyyn osallistuneista. Mainituista työtavoista pikapiirtäminen, tukiviittomat, siirtymälaulut, ”peukuttaminen” ja kehuminen ovat toiminnanohjauksen tuen keinoja (Oksanen & Sollasvaara 2019, 68–80). Lasten kohtaamiseen ja kasvattajien ammatilliseen rooliin liittyvistä lähestymistavoista mainittiin yksilöllinen huomiointi, positiivinen pedagogiikka ja sen teoriapohjan tunteminen ja käytännöt, omasta hyvinvoinnista huolehtiminen sekä tiimityön korostaminen. Tämänkin kysymyksen perusteella vastanneilla on laajaa ymmärrystä neurokirjon lapsia tukevista lähestymis- ja työtavoista.

Kysymykseen siitä, käytätkö joitakin muita luovia työtapoja, vastasi 30 % kyselyyn osallistuneista. Kysymyksen avulla halusimme selvittää tarkemmin, onko vielä jotain muita luovia työtapoja, joita emme olleet tulleet ajatelleeksi. Vastaukset täydensivät käsitystä luovista työtapoista, mutta niistä ei sinänsä noussut esiin mitään uutta. Musiikkiin liittyvistä työtavoista nostettiin esiin siirtymälaulut ja lorut sekä erilaisiin tilanteisiin liittyvät spontaanit laulut. Musiikillinen toiminta, kuten aamulaulu, laulaminen pukemis- ja riisumistilanteissa tai musiikin kuuntelu juuri ennen päivälepoa tai sen aikana luovat lapselle helposti ymmärrettävän rakenteen, kun ne toistuvat samoina päivästä toiseen (Linnanvalli & Huotilainen 2022, 69). Struktuurin merkitystä varhaiskasvatuksessa voidaan tuskin liikaa korostaa ja tulokset osoittavat, että Moision päiväkodissa musiikillista toimintaa hyödynnetään päivärytmin hahmottelussa. Liikkuvaan kuvaan liittyvistä työtavoista nostettiin esiin itsetehdyt videot ja elokuvat sekä opetukselliset ohjelmat, ja leikkiin liittyen nousi esiin tuettu leikki. Tuettu leikki keskittyy läsnäoloon, sensitiiviseen kohtaamiseen ja lasten syvimpiin tunteisiin ja tarpeisiin, ja näin ollen vastaa päiväkotiarjen haasteisiin kuten kiireeseen, suorituskeskeisyyteen ja aikuisten riittämättömyyden tunteeseen (Wiman, Annele 2023).

Käytössä olevien työ- ja lähestymistapojen kuvailua

Vastanneista 60 % kertoi käyttämistään neurokirjon lähestymis- ja työtavoista. Pällekkäisyyttä vastauksissa ei ollut eli jokainen teema esiintyi vastauksissa kerran, paitsi yksilöllisten tarpeiden huomiointi, joka mainittiin kahdesti. Eri menetelmiä yhdistellään, jotta kaikkien vahvuudet ja tarpeet tulevat nähdäyksi ja tukea annetaan yksilöllisten tarpeiden mukaan. Kohtaamiseen ja kasvattajan ammattirooliin liittyvistä teemoista mainittiin myös lapsen tunteminen, keskustelut ja yhteistyö perheiden, huoltajien ja terapeuttien kanssa, tiimisopimus sekä avoin keskustelu. Toiminnanohjauksen tuen keinoista kerrottiin kehumisesta ja kannustamisesta, ennakkoinnin huomioimisesta suunnittelussa, pikapiirtämisestä sekä kuvakorttien hyödyntämisestä yleisesti, toistuvan päivästruktuurin kuvaajana sekä tehtävien pilkkomisessa ”ensin, sitten, lopuksi”-tyylisesti. Aistiherkkyydet huomioidaan suunnittelussa ja käytetään erilaisia apuvälineitä, sermejä, kuulokkeita, ympäristön rauhoittamista sekä pienryhmätyöskentelyä. Sosiaalisia taitoja ja tunteita harjoitellaan pienryhmissä ja ohjatussa leikissä. Eräs vastaajista kiteytti ”Monet työtavat ovat luonnollinen osa arkea ja arjen pedagogiikkaa jokaisen lapsen kanssa”.

Tämän kysymyksen tarkoituksena oli selvittää, miten varhaiskasvattajat käsittivät aiemmin mainitut yksittäiset teemat ja työtavat ja miten ne käytännön tasolla näyttäytyvät heidän joka-

päiväisessä työssään. Saatujen vastausten perusteella voidaan todeta, että työyhteisössä on moninaista osaamista ja ymmärrystä neurokirjon lasten kohtaamisesta ja työtavoista. Se on kuitenkin epäselvää, miten osaaminen työyhteisön jäsenten välillä jakautuu ja kuinka syvällistä osaaminen näiden teemojen osalta eri henkilöillä on.

Käyttämäänsä luovia työtapoja kuvaili 40 % vastanneista. Vastausten perusteella luovia työtapoja käytetään päivittäin ja monipuolisesti lasten kiinnostusten kohteet huomioiden. Kuvailuissa nousi vahvimmin esiin musiikkiin liittyvät työtavat: Musiikki on arjessa paljon mukana, ja laulamisen ja omien musiikkikappaleiden tekemisen lisäksi se helpottaa muun muassa siirtymiä ja odottelua. Työtapojen kuvailtiin olevan myös toiminnallisia ja projektinomaisia, jolloin tutkimuskohteena voi olla esimerkiksi sienet, johon liitetään luonto, valokuvat, piirtäminen, haistelu, leivonta, maistelu, laulu ja niin edelleen. Lisäksi tuotiin esiin yhteistanssi ja -leikit sekä omien videoiden tai leffojen tekeminen.

Vastaukset osoittivat laajaa ja monipuolista osaamista luovien työtapojen hyödyntämisestä. Kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta on ensiarvoisen tärkeää innostaa lasta kokeilemaan, tutkimaan ja tekemään asioita monella eri tavalla sekä yksin että yhdessä muiden kanssa. Uteliaisuuden kasvattaminen ja uskallus kokeilla uutta edistävät lapsen valmiuksia oppia jatkuvasti uutta, mikä on myös tärkeä tulevaisuuden taito. (Kyrönlampi, Mäkitalo & Uitto 2020, 7.) Työtapojen projektinomaisuus ja toiminnallisuus ovat mielestäni erinomainen esimerkki kokonaisvaltaisen kasvun ja tulevaisuustaitojen tukemisesta Moision päiväkodissa.

Käytettyjen työ- ja lähestymistapojen yleisyys

Kysymykseen siitä, kuinka usein neurokirjon lähestymis- ja työtapoja käytetään vastasi 90 % kyselyyn osallistuneista. Päivittäin tavat olivat käytössä 80 % ja viikoittain 20 % vastanneista. Kuukausittain tai harvemmin ei vastannut kukaan. Tämä tulos tukee sitä ajatusta, että vastanneilla henkilöillä on vankkaa ymmärrystä ja kokemusta näiden lähestymis- ja työtapojen käytämisen hyödyistä.

Luovien työtapojen osalta tähän kysymykseen vastasi 100 % kyselyyn osallistuneista. Päivittäin luovia työtapoja käytti 70 % vastanneista, viikoittain 20 % ja kuukausittain 10 %. Harvemmin kuin kuukausittain ei käyttänyt yhtään vastaajaa. Kysymyksen avulla halusimme selvittää, miten aktiivisesti ja säännöllisesti luovat työtavat ovat käytössä, sillä vastausten perusteella sai-

simme osviittaa siitä, miten keskeinen työtapa on kyseessä. Selkeä enemmistö vastaajista käyttää luovia työtapoja päivittäin, joten vaikuttaa siltä, että ne ovat keskeinen ja säännöllinen osa päiväkotiarkea. Moision päiväkotia ei siis kuulu niihin päiväkoteihin, joissa Karvin (2021) selvityksen mukaan taidekasvatus on satunnaista.

Toiminnan tavoitteet

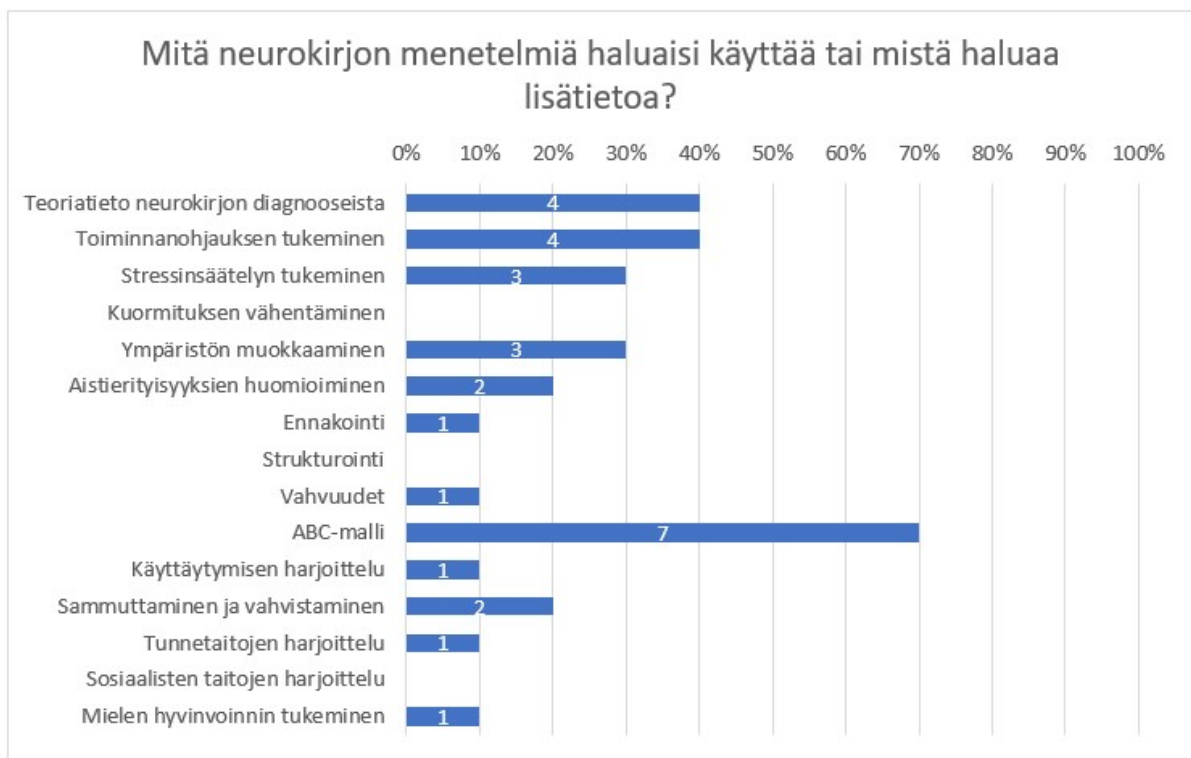
Kysymyksellä millaisiin tavoitteisiin käytetyillä työ- ja lähestymistavoilla tähdätään, halusimme selvittää sitä, kuinka selkeästi vastaajilla on lähestymis- tai työtapoja valitessaan mielessä se, mitä toiminnalla halutaan saavuttaa tai mihin sillä pyritään. Tähän kysymykseen vastasi 90 % kyselyyn osallistuneista. Vastauksissa korostui lapsen tai lapsiryhmän hyvinvointi sekä ajatus siitä, että kaikilla olisi hyvä olla päivähoitossa yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Haluttiin, että jokaisella lapsella olisi mahdollisuus osallistua kaikkeen toimintaan, mahdollisuus kehittyä, olla omatoiminen ja kasvattaa itsetuntoaan. Mieluisa tekeminen, hyväksytyksi ja ymmärretyksi tuleminen kokemus, sosiaalisen kehityksen tukeminen, yksilöllisten tarpeiden huomiointi ja vahvuuksien hyödyntäminen mainittiin myös vastauksissa. Toimiva arki, hyvä elämä ja onnellisuus vastauksina tähän kysymykseen sitovat nämä aiemmin mainitut tavoitteet yhteen. Tämän kysymyksen perusteella tavoitteet ovat vastanneilla varhaiskasvattajilla vahvasti mielessä lähestymis- ja työtapoja valitessa ja tavoitteet kokonaisuudessaan tukevat lasten myönteistä kasvua ja kehitystä.

Luovien työtapojen osalta tähän kysymykseen vastasi 80 % kyselyyn osallistuneista. Tavoitteissa nousi selkeimmin esiin lapsen hyvinvoinnin tukeminen ja ilo. Kaksi muuta toistuvaa teemaa olivat monipuolisuus sekä toiminnan sisällön, kokemusten että itseilmaisun kontekstissa, ja oppimisen tukeminen. Lisäksi tavoitteena oli sosiaalisten suhteiden tukeminen, itseluottamuksen vahvistaminen, vahvuuksien löytäminen ja tukeminen sekä tasa-arvoinen kohtelu. Moision päiväkodin varhaiskasvattajien perustelut eri taidemuotoja opettamisesta lapsille olivat monipuolisia, mistä voisi päätellä, että he ovat ymmärtäneet taidekasvatuksen merkityksen lapsen laaja-alaiselle kasvu- ja kehitysprosessille. Taiteellisen toiminnan kautta edistetään lasten hyvää elämää ja sen hallintaa, ja varhaiskasvatuksen opettaja on juuri se aikuinen, joka luo lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet taiteisiin tutustumiseen. Taiteellisella kokemisella ja ilmaisulla on olennaista arvoa lapselle jo pelkästään sen kautta tulevan mielihyvän ansiosta. (Ruokonen 2020, 7–8.)

Lähestymis- ja työtavat, jotka eivät vielä ole käytössä

Kysymykseen siitä, mitä lähestymistavoista haluaisi käyttää, muttei vielä käytä ja joista haluaisi lisätietoa (Kuvio 3), vastasi 100 % kyselyyn osallistuneista. Suurin osa (70 %) mainitsi ABC-mallin, 40 % teoriatiedon diagnooseista ja toiminnanohjauksen tukemisen, 30 % stressinsäätelyn ja ympäristön muokkauksen. Vastanneista 20 % valitsi aistierityisyydet sekä sammuttamisen ja vahvistamisen. Ennakointi, vahvuudet, tunnetaidot, mielen hyvinvoinnin tukeminen ja käyttäytymisen taitoharjoittelu olivat 10 % valintana. Kuormituksen vähentämistä, sosiaalisten taitojen harjoittelua ja strukturointia ei valittu lainkaan.

Nämä vastaukset vahvistavat aiempaa näkemystä siitä, että tässä yksikössä on jo laajaa tietoa ja osaamista neurokirjon lasten tukemisesta, eikä näin ollen kovinkaan monesta asiasta lisätietoa koeta tarvittavan. ABC-mallin osalta jää kyselyn pohjalta epäselväksi, onko työtapo vieras kokonaan vai eikö se vain ole vielä ollut käytössä.

Kuvio 3. Neurokirjon menetelmiä, joita haluttiin käyttää tai joista haluttiin lisätietoa.

Kysymykseen siitä, mitä luovia työtapoja haluaisi käyttää, mutta ei vielä käytä (Kuvio 4), vastasi 90 % kyselyyn osallistuneista. Mindfulnessiin liittyviä työtapoja halusi käyttää 40 % vastanneista, ja sanataiteeseen ja Green Careen liittyviä 30 % vastanneista. Lisäksi liikkuvaa kuvaa ja draamakasvatusta haluaisi käyttää 20 % vastanneista, ja pelejä ja leikkiä 10 % vastanneista.

Kuvataiteeseen, musiikkiin, liikkeeseen ja tanssiin, kädentaitoihin ja askarteluun sekä kuvakortteihin ei tullut lainkaan vastauksia.

Lisätietoa luovista työtavoista halusi 80 % vastanneista, joista selvästi eniten Green Careen liittyen (50 %). Sanataiteeseen, liikkuvaan kuvaan, draamakasvatukseen sekä mindfulnessiin liittyen halusi lisätietoa 20 % vastanneista. Kuvataiteeseen, musiikkiin, liikkeeseen ja tanssiin, kädentaitoihin ja askarteluun, valokuvaukseen, kuvakortteihin sekä peliin ja leikkeihin liittyen haluttiin lisätietoa kuhunkin 10 % vastanneista.

Tämän kysymyksenasettelu auttoi meitä hahmottamaan sitä, mistä aiheista ja osa-alueista tilaaja mahdollisesti haluaa ja tarvitsee lisätietoa. Niin sanottujen taiteen perustyötapojen, kuten kuvataiteen, musiikkiin, kädentaitojen ja askartelun työtapoihin ei tunnutta kaipaavan vahvistusta. Sen sijaan vähemmän tunnettujen työtapojen, kuten GreenCaren, mindfulnessin ja sanataiteen työtapoihin osoitettiin eniten kiinnostusta. Tämä tieto auttaa meitä rajaamaan sitä, mitä luovien työtapojen osa-alueita tuotoksessa kannattaa nostaa esiin.

Kuvio 4. Luovat työtavat, joista haluttiin lisätietoa.

Tiedon jakautuminen työyhteisössä

Johdannossa toimme esiin, että kasvattajilla voi olla välillä neuvoton olo erilaisissa arjen haastavissa tilanteissa, koska opinnot eivät tarjoa riittävää erityispedagogista osaamista (Tuomisto 2023a). Kyselyn avulla halusimme selvittää myös, miten osaaminen on jakautunut *yksilö-, tiimi- ja yksikkötasolla*, koska se, että itse osaa ei välttämättä kerro siitä, mitä muut osaavat ja päinvastoin. Tätä selvitimme viisiportaista Likertin asteikkoa hyödyntäen, ja vastausvaihtoehdot olivat täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, ei eri eikä samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä ja täysin eri mieltä.

Neurokirjon osalta väittämiin vastasi 100 % kyselyyn osallistuneista. Puolet vastasi, että on jokseenkin samaa mieltä siitä, että heillä *itsellään* on riittävästi tietoa ja työtapoja työskentelyyn neurokirjon lasten kanssa. Osallistuneista 30 % vastasi, että eivät ole samaa eivätkä eri mieltä ja 20 % vastasi olevansa jokseenkin eri mieltä. *Tiimien* osalta 60 % kertoi olevansa jokseenkin samaa mieltä, 30 % ei samaa eikä eri mieltä ja 10 % jokseenkin eri mieltä riittävästä tietotasosta. *Yksikkötasolla* tilanne oli hieman erilainen, sillä 20 % vastasi jokseenkin samaa mieltä, 60 % ei samaa, eikä eri mieltä ja 20 % jokseenkin eri mieltä. Omasta ja oman tiimin osaamisesta oltiin siis varmempia, kuin osaamisesta koko yksikön tasolla. Lisäksi voidaan pohtia, vastasiko valtaosa kasvattajista jokseenkin samaa mieltä siksi, että omaa osaamista ei ole tapana korostaa vai siksi, että siitä huolimatta, että heillä on paljon tietoa neurokirjon lasten kohtaamisesta ja työtavoista, koettiin, että aina voisi tietää enemmän ja olla vielä varmempi arkisissa tilanteissa toimiessaan.

Luovien työtapojen osalta väittämiin vastasi 100 % kyselyyn osallistuneista. Vastanneista 40 % oli täysin samaa mieltä siitä, että *heillä itsellään* on riittävästi tietoa luovista työtavoista. Jokseenkin samaa mieltä oli 50 % ja ei samaa eikä eri mieltä oli 10 % vastanneista. Vastaavasti 40 % vastanneista oli täysin samaa mieltä siitä, että *omalla tiimillä* on riittävästi tietoa luovista työtavoista. Jokseenkin samaa mieltä oli 50 % ja ei samaa eikä eri mieltä oli 10 % vastanneista. Selvästi vähemmän (20 %) oli täysin samaa mieltä siitä, että (varhaiskasvatus)*yksikön kasvattajilla* on riittävästi tietoa luovista työtavoista. Jokseenkin samaa mieltä oli 60 % ja ei samaa eikä eri mieltä oli 20 % vastanneista. Tulosten perusteella voi päätellä, että osaamista koetaan olevan hieman vahvemmin itsellä ja tiimillä kuin yksikkötasolla. Kuitenkin 60 % prosenttia oli jokseenkin samaa mieltä siitä, että myös koko yksikön tasolla osaamista on riittävästi, joten ei tilanne mitenkään huono ole. Osaamista siis on, mutta se ei välttämättä ole jakautunut tasaisesti.

Tarkennuksia neurokirjon teemoihin liittyen

Avoimeen kysymykseen siitä, onko vielä muita aiheita, teemoja tai tilanteita, joihin toivoisit saavasi apua ja tukea neurokirjon lasten kanssa työskentelyssä, vastasi 30 % kyselyyn osallistuneista. Resurssien riittäminen mainittiin pohtimalla, miten yksin pärjätä useamman lapsen kanssa, joilla on haasteita sekä toiveella saada lisää ihmisiä töihin. Lisäksi mainittiin tukiverkostojen kuntoon laittaminen, asioiden eteenpäin viemisen nopeuttaminen, sujuvoittaminen ja selkeyttäminen. ”Lapsen etu ensin!” Rajojen asettamiseen ja vanhempien kanssa yhteisen kasvatustavan luomiseen kaivattiin myös apuja.

Koska päiväkodin johtaja oli maininnut, että hänen mielestään varhaiskasvatuksen opinnot eivät anna riittävää osaamista erityispedagogiikasta, selvitimme työntekijöiden kokemusta aiheesta viisitasoisella väittämäkysymyksellä, joka oli kohdistettu neurokirjon lasten kohtaamiseen. Kaikki kyselyyn osallistuneista vastasivat tähän kysymykseen. Heistä 10 % oli täysin samaa mieltä, 20 % jokseenkin samaa mieltä, 30 % ei samaa, eikä eri mieltä ja 40 % jokseenkin eri mieltä opintojen tarjoamasta riittävästä tietotasosta. Tästä voi tulla siis samaa lopputulokseen kuin kandidaattitutkimuksessa (Kemppainen 2022, 34) vuonna 2022 oli tultu – opinnot yksin eivät anna riittävää osaamista, vaan sitä täytyy itsenäisesti täydentää.

Kysymykseen siitä, millä muilla tavoilla kuin opintojen kautta olet hankkinut tietoa neurokirjon lasten kanssa työskentelyyn, vastasi 90 % osallistuneista. Valtaosa vastaajista sai tietoa kirjoista ja koulutuksista. Lisäksi käytettiin apuna internetin sisältöjä, sosiaalista mediaa, työyhteisössä tiedon jakamista sekä käytännön työelämän oppeja. Myös omakohtaista kokemusta aiheesta hyödynnettiin työssä.

8.2 Asiantuntijahaastattelun tulokset

Asiantuntijahaastattelumme tarkoituksena oli löytää sellaista hiljaista tietoa ja käytännön kokemusta, mitä emme kirjoista etsimällä voineet tavoittaa. Olimme ennen haastattelua tutustuneet laajasti neurokirjon diagnoseihin ja niiden vaikutuksiin lasten arjessa sekä luoviin lähestymistapoihin varhaiskasvatuksessa. Haastattelun avulla toivoimme saavamme uutta näkökulmaa sekä vahvistusta suhteessa aiemmin kartutettuun tietoon. Teemoitellessamme litteroitua tekstiä havaitsimme kaksi läpileikkaavaa teemaa, kasvattajan rooli ja sensorinen integraatio, joista kerromme seuraavaksi.

Kasvattajan rooli

Saitajoki kertoi, että hänen mielestään lasten neurokirjon haasteista puhuttaessa varhaisen vuorovaikutuksen merkitys on jäänyt taka-alalle nykykeskustelussa, vaikka sen merkitys on valtava kaikkien, myös neurokirjon, lasten kehityksessä. Hän korosti sitä, että varhainen vuorovaikutus on molemmin suuntaista, lapselta aikuiselle ja aikuiselta lapselle. Koska neurokirjon lapsilla on usein haasteita itsesäätelyssä, aikuisen kyky toimia kanssasäätelijänä on erityisen tärkeää. (Saitajoki 2023.) Kirjassa Neurokirjon oppilas korostettiin myös kanssasäätelyn merkitystä tunteitoharjoittelussa sekä tilanteissa, joissa lapsi on jo suuren tunteen vallassa (Matilainen 2023, 174–175, 179–183).

Läsnäolon merkitys toistui haastattelussa useasti. Toimivin keino neurokirjon lasten kanssa työskentelyssä on rauha ja läsnäolo. Se, ettei ole kiire mihinkään, eikä lopputuloksella ole niin suurta merkitystä, vaan osataan pysähtyä lapsen kokemuksen äärelle yhdessä ihmettelemään maailmaa. (Saitajoki 2023.)

Tiedustellessamme Saitajoelta neurokirjon ratkaisumalleista hän korosti, että mikään menetelmä tai keino ei tehoa ilman läsnäoloa. Sitä, että kasvattaja näkee lapsen. Keskeistä on kohdata neurokirjon lapsen minuus ja varmistaa tarvittava tuki siten, että lapsi pystyy toimimaan. Tärkeintä on Saitajoen mielestä se, että lapsella on kokemus siitä, että hän on hyvä sen aikuisen mielestä, jonka kanssa hän kulloisessakin tilanteessa on. Hän on ihana, hänen kanssaan on mukava tehdä asioita, vaikka välillä olisikin hankalaa. Hankaluus ei haittaa, vaan yhdessä opitaan ja selvitään. On tärkeää antaa ja opettaa lapselle toivoa. Toivoa omaan tekemiseen ja oppimiseen. (Saitajoki 2023.)

Sopivia keinoja etsiessä on oleellista nähdä lapsen toiminnan taakse, miksi hän käyttäytyy, kuten käyttäytyy, jotta voi antaa sopivaa tukea. Jos lapsi esimerkiksi karkaa toimintatuokiosta, onko lapsella ADHD vai oliko tilanteessa vain lapselle liikaa puhetta. Menivätkö ohjeet siksi ohi ja hän turhautui, kun ei ymmärtänyt. (Saitajoki 2023.) Tähän viittasi myös Matilainen neurokirjon oppilaassa mainitsemalla, että käyttäytymisellä on aina jokin tarve, ja auttaakseen lasta muokkaamaan käytöstään kasvattajan täytyy selvittää, mitä lapsi toiminnallaan tavoittelee (Matilainen 2023, 84).

Oppimisen ja toiminnan mahdollistaa sopiva toimintavire ja neurokirjon lasten kohdalla Saitajoki korostikin toimintavirealueen laajentamista, sillä joillakin neurokirjon lapsilla optimaalisen toimintavireen alue voi olla hyvin kapea (Saitajoki 2023). Vireystila voidaan jakaa kolmeen

osaan: Yhdessä niistä oppiminen sujuu, sillä vireystila on tilanteeseen ja sen vaatimuksiin nähden sopiva. Toisessa olo on alavireinen, vetämätön ja väsynyt eikä keho ja mieli pysty ottamaan tietoa vastaan. Kolmannessa puolestaan ollaan ylivireisiä ja liian vauhdikkaita, mikä ilmenee esimerkiksi koheltamisena, impulsiivisuutena tai kyvyttömyytenä keskittyä. (Matilainen 2023, 246–247.)

Monessa tilanteessa puhetta saattaa olla liikaa ja voidaan päätyä kinaamaan ja väittelemään. Näissä hetkissä Saitajoen mukaan auttaa empatia ja validointi: ”Hei, tämä onkin kyllä hankalaa, tyhmää, vaikeaa tai muuta sellaista...” ja ohjata lasta sitten eteenpäin. Tai tilanteessa, jossa lapsi uhkaa lyödä ”Minä ymmärrän, että suututtaa ja tekisi mieli lyödä, mutta ihmiset ei lyö toisia ja sinä opit sen kyllä, kun yhdessä harjoitellaan. Lapsena oleminen on raskasta, kun kaikkea pitää opetella, vaikka olisi paljon kivampi olla vaikka rauhassa kotona.” Aikuinen tuo läsnäolollaan, sanoillaan ja eleillään näkyväksi sen, että ymmärtää lasta, vaikkei sallikaan lyömistä tai muuta itsen tai toisen vahingoittamista. Jos tunne on jo päällä, on parempi puhua mahdollisimman vähän, ei järkeillä eikä selitetä, vaan keskitytään vain tukemaan lasta rauhoittumaan hänelle sopivalla tavalla. Ei-sanan sanomista kannattaa lähtökohtaisesti välttää ja varata se vain selkeästi kielletyille asioille, kuten esimerkiksi lyömiselle. Näissä asioissa aikuinen on lapselle peräseinä, joka pitää huolen siitä, että tärkeimmistä säännöistä ei jousteta. Muutoin asioista, joista on mahdollista olla montaa mieltä, voidaan jutustella, valita, neuvotella ja keskustella. (Saitajoki 2023.) Esteille hyvästit! -kirjassa nostettiin esiin myös se, että kiellot on hyvä kääntää kehotuksiksi eli ohjata lapsen toimintaa haluttuun suuntaan (Oksanen & Sollaavaara 2019, 75).

Koska varhaiskasvattajien kokema kuormitus, henkilökunnan vaihtuvuus ja muuttuvat käytännöt kuormittavat ja hämmentävät myös lasta, tärkein työkalu Saitajoen mukaan on se, että aikuinen osaa olla lapsiryhmälle rauhallinen ja reilu johtaja. Aikuinen tietää, mitä hän tekee ja hän uskaltaa ottaa roolinsa – tuoda omalla rauhallisella olemuksellaan ilmi, että hänellä on homma hanskassa. Aikuinen strukturoi oman ja ryhmän toiminnan siten, että myös neurokirjon lapsen on helppo liittyä siihen mukaan. Ei ”minä määrään täällä”, vaan ”minä kannan vastuun” mentaliteetilla. Lisäksi aikuinen osaa myöntää, jos hän ei jotakin tiedä – otetaan selvää yhdessä! Varhaiskasvattajien on tärkeää käyttää parviälyä, toisin sanoen tietää, mitä toiset tekevät ja toimia saumattomasti yhdessä tiiminä. (Saitajoki 2023.)

Neurokirjon lasten laadukkaan varhaiskasvatuksen taustalla on Saitajoen mukaan työyhteisön hyvinvointi. Se, että lasten kanssa työskentelevät aikuiset ymmärtävät ja kokevat olevansa tärkeitä. Heidän työnsä on korvaamatonta juuri siinä hetkessä niille lapsille, joiden kanssa ollaan

eikä se hetki tule koskaan uudestaan. (Saitajoki 2023.) Kasvatustieteen tohtori Liisa Ahonen lisää tähän, että lasten ja varhaiskasvattajien hyvinvoinnin sekä laadukkaan varhaiskasvatuksen mahdollistaa toimiva tiimityö (Ahonen 2023, Johdanto).

Saitajoen mielestä tärkeintä on, että kasvattajilla on kokemus kontrollista oman työnsä sisältöön, ettei työntekijä ole vain joku, vaan että hän voi itse vaikuttaa omaan ja lasten hyvinvointiin sekä ryhmän toimintaan. Henkilökunnan on tärkeää panostaa myös oman hyvinvointinsa vuoksi läsnäoloon ja mindfulnessiin, jotta voisi kokea kupin olevan puoliksi täynnä eikä puoliksi tyhjää. Saitajoki mainitsi vanhan psykologin todenneen että, jos ihminen työskentelee omistautuen ja palvelee muita itsestään antaen, hän palaa loppuun ja kokee nopeasti antaneensa kaikkensa. Siksi pitäisi aina miettiä sitä, mitä itse saa työstään. Vastavuoroisuus antamisen ja saamisen välillä on tärkeää. Mikä on se juttu, miksi työtä tekee. Sieltä löytyy toivo ja työn ilo. (Saitajoki 2023.)

Sensorinen integraatio

Saitajoki on toimintaterapeuttikoulutuksen lisäksi myös ratkaisukeskeinen nepsy-valmentaja. Hänen kokemuksensa kuitenkin on, että nepsy-valmennukset ovat hyvin kevyen tason koulutuksia eikä niiden tarjoamalla tiedolla ole tarkoitukseen puuttua haasteiden taustalla oleviin juurisyyihin. Saitajoki nimeääkin tärkeimmäksi vaikuttavaksi tekijäksi toimintaterapeutin työssään sensorisen integraation teorian ja terapian koulutuksensa, jonka ansiosta hänen on mahdollista tarkastella toimintakyvyn haasteita syvemmällä tasolla. Sensorinen integraatio (SI) eli aistitiedon jäsentyminen on neurofysiologinen prosessi, jossa ympäristöstä ja kehosta tuleva aistitieto jäsentyy keskushermostossa yksilölle käyttökelpoiseen muotoon (Neuromoninaiset 2023). SI-näkökulmasta lapsen toimintakykyä arvioidessaan toimintaterapeutti pystyy tunnistamaan, miten aistitiedon käsittelyyn ja aistisäätelyyn liittyvät haasteet estävät lasta toimimasta ikäodotuksen mukaisesti. Esimerkiksi silloin, kun keskushermosto toimii niin sanotusti normaalisti, ihminen pystyy automaattisesti tottumaan toistuviin aistiärsykkeisiin ja jättämään epäoleelliset ärsykkeet tietoisensa ulkopuolelle. Jos aisti-integraatiossa on epävakautta, tottumisen sijaan kokemus vääristyy: Ärsykkeet kasaantuvat, jolloin lapsi saattaa esimerkiksi päiväkotiympäristössä ylikuormittua vaikkapa äänille tai kosketukselle, mikä voi puolestaan näkyä haasteina käyttäytymisessä tai oppimisessa. (Saitajoki 2023.)

Saitajoen mukaan suuri osa neuropsykiatristen haasteiden ilmenemisestä liittyy ympäristöön: Hän on työssään havainnut kulttuurista deprivatiota eli arkisen, itseohjautuvan, fyysisen, kehoistimuksia tarjoavan toiminnan vähäisyyttä. Lapset viettävät suuren osan ajastaan älylaitteilla, mihin he ovat saaneet mallin aikuisilta. Kulttuurimme siis estää lasten normaalin aisti-integraation kehittymistä, koska lapset eivät enää saa sellaisia aistikokemuksia, joita tarvitaan tasapainoisen kehityksen tueksi. Liian helppo ja paikallaan oleva elämä ruudun ääressä ilman fyysistä vastetta ei ole hyväksi ”ihmisen poikaselle”, kuten Saitajoki asian ilmaisee. Ilmiö on johtanut siihen, että visuaalisen informaation asema korostuu, jolloin sisäsyntyinen halu ja tarve merkitykselliselle ja maadoittavalle fyysiselle toiminnalle häviää ja liikeaistimusten tarve purkautuu ”päättömänä koheltamisena”. Keskittynyt kehollisuus puuttuu, koska tilaisuudet oppia keholla ovat jääneet älylaitteiden varjoon. (Saitajoki 2023.)

Herkkyys ulkoapäin tuleville aistimuksille (esimerkiksi kuulo, näkö, kosketus) on neurokirjon lapsilla yleistä, mutta he saattavat silti olla alireagoivia kehoistimuksille (tasapaino- ja liikeaisti, syvätuntoaisti, interoseptio eli kehoaisti). Toisin sanoen oma keho voi tuntua vieraalta ja itsen suhteuttaminen fyysiseen ympäristöön voi olla epävakaa. Tästä johtuvat haasteet voivat ilmetä esimerkiksi opetustilanteissa, koska opetus on pitkälti kognitiivista ja puheeseen perustuvaa: Opetustilanteissa tulee paljon aistimuksia kehon ulkopuolelta eikä oman kehon aistimukseen kiinnitetä juurikaan huomiota. Tämä epätasapainotila voi näkyä muun muassa käyttäytymisen sekä keskittymisen haasteina ja lapsi saattaa olla ahdistunut, ikään kuin varpaillaan. Saitajoen mukaan oppimisessa pelkkä kognition ja järjen korostaminen ja älyllistäminen eivät palvele sitä, mitä lapset ovat. Lapset elävät hetkessä ja heidän optimaalinen vireystilansa, jolloin aivot toimivat parhaalla mahdollisella tavalla, voi olla kapea. Usein lapset, jotka ovat aistisäätelyn osalta ylireagoivia, saattavat olla kehollisesti alireagoivia. Oppimaan asettumista voi estää se, että heillä kehollinen ”sensorinen kuppi” on tyhjä eli he eivät saa sellaisia aistikokemuksia, joita he tarvitsisivat, kuten juoksu, kiipeily tai paini. Silloin, kun syvätuntoon liittyviä tasapaino- ja liikeaistimuksia tulee liian vähän, voi tämä epätasapainotila näyttäytyä esimerkiksi levottomuutena tai huonona käytöksenä. (Saitajoki 2023.)

Helppona yleissääntönä voidaan sanoa, että fyysinen ”raskas työ” on jäsentävää, maadoittavaa ja kehoa keskittävää. Päiväkotiympäristössä esimerkiksi rakentaminen, tavaroiden kantaminen, työntäminen, lumityöt – siis kaikki sellainen toiminta, mihin tarvitaan kahta kättä ja saadaan keskivartalo aktivoitua – tukevat syvätuntoon liittyvien tasapaino- ja liikeaistimusten kehitty-

mistä. Niin ikään tukevat myös metsäretket ja sensorinen metsä ajatuksella, että lapsi voi kii- vetä, hypätä, kontata, nuuskia ja niin edelleen. Tärkeää on, että saa tutkia. Leikkiessään lapsi opettelee ensimmäiseksi kehonsa kautta oman kehon sääntöjä ja sen jälkeen sitä, miten maailma on suhteessa omaan kehoon. Kun tämä ei toteudu tarvittavalla tasolla, kaikki se, mitä sen päälle rakentuu ei olekaan enää vankalla pohjalla. Silloin, kun lapsen fyysinen minuu on huonosti integroitunut, hän saattaa vastustaa sellaisia asioita, jotka olisivat hänelle hyväksi eikä osaa hakeutua toiminnan pariin. Erityisesti autismikirjon lapsia, jotka ovat usein kiinnostuneet tiedosta ja joilla voi olla vaikeuksia osata leikkiä, tulisi ohjata myös kokemaan asioita. Lapsi, joka tietää paljon, voi olla silti itsensä kanssa hukassa, kuormittua kaikesta informaatiosta ja elää päänsä sisällä, jolloin keho on alireagoiva. Alireagoivaa kehoa ja ylikuormittunutta mieltä ta- sapainottavat ulkoilu ja fyysinen toiminta. Saitajoen mukaan leikissä tulisi pedagogisuuden si- jaan painottaa kokemuksellisuutta ja sitä, miltä asiat tuntuvat sillä se, miten lapsi kokee ole- vansa tässä maailmassa, muodostuu sensorisen leikin kautta. (Saitajoki 2023.)

Saitajoen näkemys on, että yksi aikamme suurimmista ongelmista on älyllistäminen: Kaikki perustuu oppimiseen ja älyn kautta haltuun ottamiseen, ja ihmisen fyysisyydelle ei anneta tar- peeksi arvoa. Normaalikehityksen tunteminen on Saitajoen mukaan tärkeää, ja tässä yhteydessä hän nostaa esiin myös aggressiokehityksen. Aggressiokehityksen positiivista merkitystä ei hän- nen havaintojensa mukaan nähdä enää ollenkaan. Jos lapsi käyttäytyy aggressiivisesti, se on aina paha asia. Aggressiokehitys on kuitenkin muun muassa pätevyiden kokemuksen ja itse- suojelun kehityksen perusta. Fyysinen kokemus pärjäämisestä ja kyky itsepuolustukseen nou- sevat aggressiokehityksestä. Lapset tarvitsevat kehittyäkseen siis myös mahdollisuutta olla po- sitiivisesti aggressiivisia. Positiivista aggressiivisuutta voi opettaa esimerkiksi sankaritarinoiden kautta, jolloin lapsi voi ilmentää voimaintuntoaan taistelemalla pahaa vastaan asettumalla hyvän puolelle. Myös urheilu ja urheilusuoritukset mahdollistavat aggression ilmaisemista po- sitiivisella tavalla. Tilanne, jossa lapsi käyttäytyy negatiivisen aggressiivisesti, vaatii aikuiselta vankkaa johtajuutta ja tilanteen sietämistä siten, ettei aikuinen lähde mukaan lapsen tunteeseen. Se on osoitus lapselle turvallisuudesta ja siitä, että maailma ei hajoa, vaikka suuret tunteet myl- lertäisivätkin. (Saitajoki 2023.)

Saitajoen mukaan on myös tärkeää tehdä ero ”tantrumien” ja ”meltdownin” välillä: Tantrum on kiukkukohtaus, jonka aikana lapsi saattaa raivota, koska haluaa jotain, haluaa päättää jostain tai hänellä on tarve kontrolloida kaikkea ja suuttuu, mikäli näin ei tapahdu (Saitajoki 2023). Melt-

down on puolestaan ylikuormituksesta johtuva tunneromahdus, intensiivinen reaktio ylivoimaiseen tilanteeseen. Meltdown tapahtuu yleensä esimerkiksi, kun itsesäätely on epätasapainossa, kun koetaan valtavaa stressiä, kun aistikuormitus on liiallinen tai kun tunteet ovat liian intensiivisiä. Meltdown voi ilmetä paniikkikohtauksen omaisena reaktiona, itkuna, hetkellisenä puhumattomuutena, huutamisena, itsensä satuttamisena, esineiden heittelynä ja erilaisina toiminnanohjauksen haasteina. (Neuromoninaiset 2023.) Silloin, kun on kyse meltdownista, mikään puhe ei auta ja Saitajoki korostaakin empatian merkitystä. Meltdownin aikana ei edes kannata yrittää kasvattaa tai järkeillä asioita miksikään – mitä vähemmän sanoja, sen parempi. Tärkeintä on saada lapsi rauhoittumaan joko antamalla hänelle tilaa ja rauhaa tai syliä riippuen siitä, mikä toimii kullekin lapselle. Lapsi täytyy tuntea, jotta tietää kummasta, tantrumista vai meltdownista, on kyse. (Saitajoki 2023.)

Tavoitteenamme oli asiantuntijahaastattelun avulla kerätä kehittämistehtävän ratkaisua edistävää aineistoa ja tässä myös onnistuimme. Haastattelussa on olemassa riski, että aineisto jää liian niukaksi tai että se ei kerro riittävästi tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 86), mutta huolellisen taustatyön avulla onnistuimme välttämään nämä riskit. Saitajoen haastattelu vahvisti käsitystämme läsnäolon, validoinnin sekä lapsen näkyvän toiminnan taakse näkemisen merkityksestä. Hän esitti käytännönläheisiä näkökulmia lapsen kohtaamisesta sekä yksittäisen varhaiskasvattajan ja työyhteisön vaikutusmahdollisuuksista. Saitajoki tarjosi lisäksi kokonaan uuden näkökulman neurokirjon teemoihin nostamalla esiin sensorisen integraation merkityksen lasten kehityksessä sekä kehotietoisuuden vahvistamisessa. Tällä näkökulman muutoksella oli vaikutusta myös siihen, minkälaiseksi tuotoksemme lopulta muodostui. Oleellinen nosto Saitajoelta oli niin ikään kokemuksellisuuden lisääminen varhaiskasvatukseen älyllistämisen sijaan. Haastattelu selvensi ja syvensi opinnäytetyömme teemoja, joten asiantuntijahaastattelun yhdistäminen kyselyyn oli onnistunut ratkaisu. Menetelmät tukivat toisiaan, kuten olimme toivoneetkin.

8.3 Kehittämistyöpajan tulokset

Käymme seuraavassa läpi kehittämistyöpajan tulokset siinä järjestyksessä, kun ne työpajaa varten laatimassamme rungossa nousivat esiin. Työpajan aluksi esittelimme kyselyn tulokset, ja kävimme keskustelua niiden pohjalta. Seuraavaksi kerroimme lyhyesti asiantuntijahaastattelussa esiin nousseet teemat ja kävimme keskustelua sensorisesta integraatiosta. Työpajan lopuksi tarkennettiin vielä niitä teemoja, jotka vastaavat tilaajan todelliseen tarpeeseen.

Ajatuksia kyselyn tuloksista

Kehittämistyöpajassa kävi ilmi, että kyselyn tulokset yllättivät myös pajaan osallistuneet, sillä niiden perusteella neurokirjon työtapoja ja luovia työtapoja käytetään jo hyvin laajasti. Keskustelussa nousi esiin, että jotkut työtavat, kuten stressinsäätelyn tai toiminnanohjauksen tukeminen, ovat jo käytössä, mutta niistä kaivattiin silti lisätietoa ja vahvistusta työtapojen hyödyntämiseksi. Erityisesti varhaiskasvattajat halusivat tukea ja lisätietoa lasten ja aikuistenkin stressinsäätelyyn päiväkodin hälyisässä arjessa. Kyselystä nousseet teemat koettiin todellisiksi arjesta nouseviksi tarpeiksi ja, vaikka aiheista voi olla jotain tietoa, hektisessä arjessa syventyminen ja asioiden selvittäminen jää helposti pinnalliseksi. Paljon jää siis sen varaan, onko työpäivän jälkeen voimavaroja ja mielenkiintoa etsiä tietoa alan kirjallisuudesta tai internetistä. Oman ammattitaidon ja sen tunteen vahvistamista, että osaa toimia oikein haastavissakin tilanteissa, kaivattiin.

Ajatuksia sensorisesta integraatiosta

Asiantuntijahaastattelussa ilmi tullutta sensorista integraatiota sanana kavahdettiin, koska se ei sellaisenaan kerro mitään, vaikka työpajaan osallistuneille termi olikin tuttu. Tiedossa oli myös se, että neurokirjon lasten sensorisessa integraatiossa voi olla häiriöitä eli aistikokemukset voivat olla erilaisia kuin neurotyypillisillä lapsilla. Varhaiskasvattajilla voi olla haasteena osata ottaa huomioon nämä erilaiset tavat aistia, ellei itsellä ole tietoa aiheesta. Kaivattiin herättelyä ja ymmärryksen lisäämistä siihen, että asiat eivät kaikkien mielestä kuulosta, näytä ja tunnu samalta. Toivottiin, että osattaisiin pohtia syitä lapsen haastavan käytöksen taustalla, esimerkiksi häiritsevätkö häntä kovat äänet tai liian kirkkaat valot. Aihe koettiin yleisesti tärkeäksi ja toivottiin sensorisen integraation perustietojen kertaamista sekä lisätietoa siitä, mitä kaikkea aihe pitää sisällään.

Ideoita tukimateriaaliin

Kyselyn tulokset koettiin relevanteiksi eli ne lähestymis- ja työtavat, jotka kyselyn perusteella olivat vähiten käytettyjä tai tunnettuja, haluttiin mukaan tuotokseen. Toivottiin sekä teorian tietoa siitä, mitä asioiden ja ilmiöiden taustalla on, että käytännönläheisiä esimerkkejä arjen tilanteita tukevista toiminta- ja työtavoista. Neurokirjon lasten kohtaamiseen toivottiin empaattista lähestymistapaa vaatimusten ja sääntöjen sijaan – tämä on näkökulma, joka nousi esiin myös asiantuntijahaastattelussa. Neurokirjon lasten kanssa toiminen ei ole yksiselitteistä, vaan täytyy olla

paljon ”kumilankaa” ja erilaisia keinoja eri lasten kanssa eri tilanteisiin. Ehdotus sensorisen integraation teemasta yhdistettynä mindfulnessin ja Green Caren työtapoihin otettiin hyvin vastaan. Moision päiväkodissa jo lähtökohtaisesti panostetaan ulkopedagogiikkaan, joten sensorista integraatiota tukeva luontolähtöinen toiminta tuntui luontevalta jatkumolta päiväkodin toiminnan kehittämiseksi. Kun luontoon, erityisesti metsään, yhdistetään vielä mindfulness, on rauhoittava vaikutus moninkertainen.

Vaikka kehittämistyöpaja ei toteutunut siinä laajuudessa kuin alkuperäinen suunnitelma oli ja suunnitelmaa piti vaihtaa lennosta, onnistuimme kuitenkin saavuttamaan työpajalle asettamamme tavoitteet huolellisen suunnittelun ja valmistelun ansioista. Mielestämme onnistuimme myös menetelmän valinnassa, sillä jokainen tuli kuulluksi ja yhteinen ymmärrys tilaajapäiväkotia palvelevasta tuotoksesta vahvistui. Jokaiselle oli myös selvää, että työpajan tuloksia hyödynnetään tuotoksen toteuttamisessa. Työpajan tulokset johtivat siis todellisiin toimenpiteisiin. Aikaa oli varattu sopivasti: Vaikka keskustelu eteni suhteellisen ripeästi, jotta kaikkien mielenkiinto pysyisi yllä, ehdimme kuitenkin käydä läpi kaikki tarvittavat asiat rauhassa. Aikaa olisi ollut myös palautteen kuulemiseen työpajasta, mutta unohdimme pyytää sitä, vaikka se kuului alkuperäiseen suunnitelmaan.

9 YHTEENVETO JA TUOTOS

Tässä luvussa teemme yhteenvedon saamistamme tuloksista ja esittelemme kehittämistyömme pohjalta syntyneen tuotoksen. Tilaajan kanssa on sovittu, että tuotos on julkinen ja vapaasti jaettavissa tilaajan omissa verkostoissa, koska se sisältää yleisluontoista tietoa, josta voi olla hyötyä myös muille varhaiskasvatusalan ammattilaisille. Tuotos kokonaisuudessaan on liitetty niin ikään tämän opinnäytetyön oheen erillisenä tiedostona.

9.1 Yhteenveto

Moision päiväkodissa nousi keväällä 2023 ajatus siitä, että työntekijät kaipaavat tukea arjen haastaviin tilanteisiin neurokirjon lasten kanssa, sillä nämä tilanteet voivat aiheuttaa varhaiskasvattajissa neuvottomuutta. Juuri nyt oli sopiva hetki tähän aiheeseen tarttua, sillä neurokirjon lasten määrä on ollut päiväkodissa viime aikoina nousussa. Kasvuympäristön laatu muovaa lapsen hyvinvointia ja kehitystä (World Health Organization 2023), joten varhaiskasvattajien ammattitaidon ylläpitäminen ja vahvistaminen ovat keskeisiä asioita lasten myönteisen kasvun ja kehityksen näkökulmasta.

Kehittämistarpeen tunnistamisen jälkeen rajasimme aiheeksemme ”näkökulmia, työkaluja ja luovia työtapoja varhaiskasvatuksessa neurokirjon lasten kanssa työskenteleville”, sillä halusimme korostaa sitä, että tavoitteemme on tukea nimenomaan varhaiskasvattajia työssään. Luovat työtavat sopivat erinomaisesti toiseksi näkökulmaksi tähän työhön, sillä taidekasvatuksessa korostuvat samat teemat kuin neurokirjon lasten kanssa työskenneltäessäkin. Taiteellisessa toiminnassa luovan prosessin kokonaisvaltaisuus toimii hoitavana elementtinä lapsen tasapainoisen kehityksen tukemisessa. Keskeistä inklusiota tukevan taiteellisen toiminnan toteuttamisessa ovat sensitiivisyys, lasten tuntemus ja heidän kiinnostuksenkohteidensa arvostaminen. (Rusanen & Ollikkala 2018, 68.)

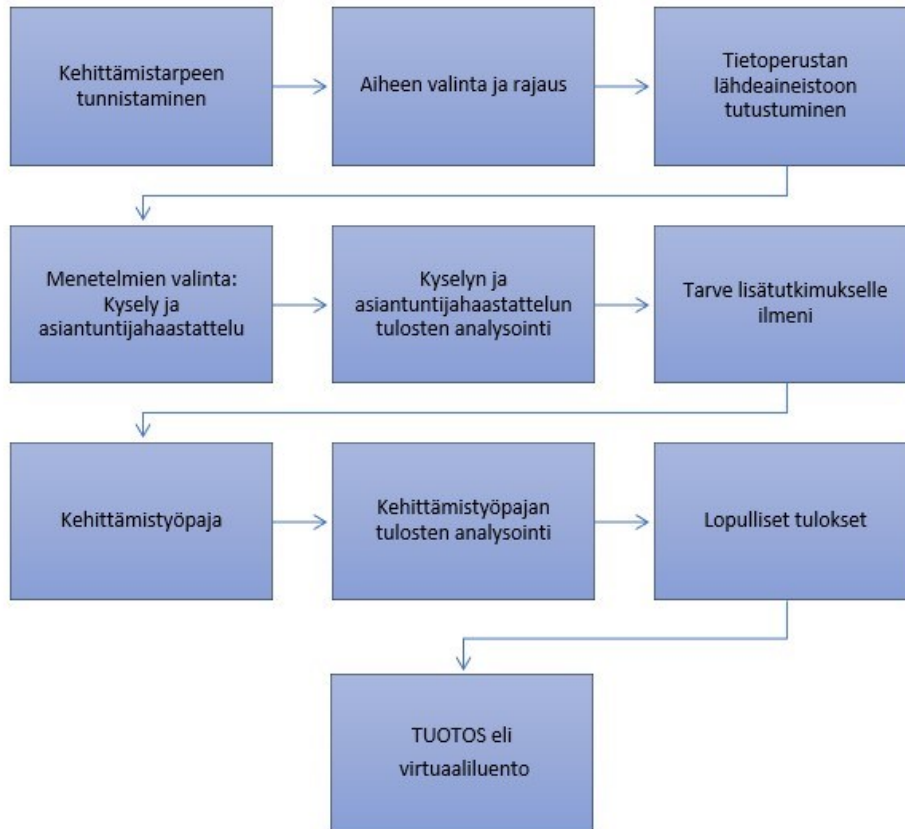
Tilaaapäiväkodille toteuttamastamme kyselystä kävi ilmi, että tällä hetkellä päiväkodissa työskentelevillä varhaiskasvattajilla on jo monipuolisesti tietoa neurokirjon lasten kohtaamisesta ja luovista työtavoista. Lisäksi nämä työtavat ovat laajasti käytössä. Kyselyn tulosten perusteella vastaajat olivat hieman epävarmoja niin omasta, oman ryhmän kuin yksikönkin varhaiskasvattajien neurokirjon osaamisesta. Luovien työtapojen osalta omasta ja oman ryhmän osaamisesta vastaajat olivat varmempia kuin koko yhteisön osaamisesta. Kyselyn tulokset osoittavat, että ammatillista osaamista löytyy, mutta osaamisen vahvistamista kaivattiin.

Neurokirjon lisätietoa toivottiin ABC-mallista, neurokirjon diagnoosien teoriasta, stressinsäätelystä ja toiminnanohjauksen tuesta. Luovista työtavoista eniten käyttöön haluttiin ottaa mindfulness ja Green Care. Green Care oli myös aihe, josta haluttiin selkeästi eniten lisätietoa. Sanataide oli kolmas teema, josta haluttiin lisätietoa ja joka oli kolmanneksi vähiten käytössä. Kaikki edellä mainitut teemat myös sisällytimme tuotokseemme sanataidetta lukuun ottamatta. Sanataiteen sijaan nostimme keskiöön suuremman, sensorisen integraation teeman, koska sen merkitys neurokirjon lasten kohtaamisen kannalta oli merkittävämpi.

Asiantuntijahaastattelusta kävi ilmi, että mikään menetelmä tai työtapo ei yksin riitä, vaan ne kaikki edellyttävät varhaiskasvattajan vahvaa läsnäoloa, kykyä nähdä lapsi. Myös kehittämissyöpajassa keskusteltiin empatiasta, kyvystä joustaa sekä kyvystä ymmärtää haastavan käytöksen taustalla vaikuttavia tekijöitä, kuten esimerkiksi liian kirkkaiden valojen tai liian kovien äänien aiheuttamaa kuormitusta. Asiantuntijahaastattelussa esiin nousseiden keskeisten teemojen, kasvattajan roolin ja sensorinen integraation, mukaan ottamisen tarve vahvistui kehittämissyöpajassa.

Kyselystä, asiantuntijahaastattelusta sekä kehittämissyöpajasta saatujen tulosten pohjalta loimme Moision päiväkodin varhaiskasvattajille neurokirjon lasten kohtaamiseen ja luoviin työtapoihin keskittyvän tukimateriaalin. Materiaaliin valittiin kahdeksan teemaa, jotka nousivat kehittämissyöpajassa tuloksista: Teemat ovat edellä mainitut teoria neurokirjon diagnooseista, stressinsäätelyn ja toiminnanohjauksen tuki, ABC-malli, kasvattajan rooli, sensorinen integraatio, mindfulness ja Green Care. Tilaaja voi hyödyntää materiaalia sekä nykyisten työntekijöiden ammattitaidon vahvistamiseen että uusien työntekijöiden perehdyttämiseen. Materiaali on vapaasti jaettavissa päiväkodin omissa verkostoissa sekä laajemmin koko varhaiskasvatusalalla.

Kehittämistyömme prosessi oli kymmenvaiheinen kokonaisuus, joka on kuvattu alla olevassa kuviossa 5.

Kuvio 5: Kehittämistyömme prosessi

9.2 Tuotos

Tuotoksemme on PowerPoint pohjaan laadittu laaja, noin sata diaa sisältävä tukimateriaali, joka tarjoaa näkökulmia ja työkaluja neurokirjon lasten kohtaamiseen. Tukimateriaalin aluksi tuomme esiin koko sen ydinajatuksen: Ilman yhtäkään menetelmää tai varsinaista neurokirjon työtapaa voi jo siirtää vuoria, mikäli kaksi asiaa on kunnossa, asenne ja ratkaisukeskeisyys. Neurokirjon diagnoosit käsittelemme siten, että saatu tieto lisää varhaiskasvattajien ymmärrystä neurokirjon moninaisuudesta, neurokirjon diagnoosien perustiedoista sekä neurokirjon vaikutuksista lasten ajatteluun, ympäristön kokemiseen ja toimintaan. Toiminnanohjauksen ja stressinsäätelyn tuesta kokosimme perustietoa sekä erilaisia lähestymis- ja työtapoja arkisen työn avuksi.

Kasvattajan roolin osalta käsittelemme sekä yksittäisen kasvattajan että tiimin keinoja lapsen ja lapsiryhmän hyvinvoinnin edistämiseksi, kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi tulemisen kokemuksen varmistamiseksi. Koska ABC-malli oli kyselyn perusteella varhaiskasvattajille vieraan ja kiinnostavan, nostimme sen tuotokseen osana tuen tarpeen selvittämistä. ABC-mallissa keskeistä on lapsen tutustuminen ja näkyvän käyttäytymisen taakse näkeminen: Sen ymmärtäminen, mitkä asiat aiheuttavat lapselle pulmia ja pyrkimys vaikuttaa näihin asioihin ennen kuin tilanne etenee lapsen kannalta epäedulliseen suuntaan.

Luovien työtapojen osalta tukimateriaaliin valittiin tilaajan toiveiden mukaan Green Care ja mindfulness, jotka menetelminä tukevat sekä neurokirjon teemoja että niiden rinnalle nousseen sensorisen integraation eli aistitiedon käsittelyn teemoja. Tukimateriaali sisältää taustatietoa luontotoiminnan hyvinvointivaikutuksista ja suojaavista tekijöistä sekä tietoa Green Care toiminnan perusedellytyksistä ja -elementeistä. Mukana on myös ideoita luontotoiminnan toteuttamiseen niin sisällä kuin ulkona. Tukimateriaali sisältää niin ikään taustatietoa mindfulnessista eli tietoisesta läsnäolosta sekä erilaisia lapsille soveltuvia hengitysharjoituksia. Mukana on myös aistien havainnoimiseen liittyviä harjoituksia, joiden avulla voidaan rauhoittaa mieltä ja palauttaa huomio ympäröivään maailmaan.

Toiseksi pääteemaksi neurokirjon teemojen rinnalle tukimateriaalissa nousi edellä mainittu sensorinen integraatio. Myös tästä teemasta tukimateriaali sisältää laajasti sekä teoretietoa että ideoita erilaisten aisteja kehittävien leikkien toteuttamiseen. Teoriaosuus sisältää muun muassa perustietoa aistitiedon käsittelyn häiriöstä, siihen liittyvistä haasteista ja vaikeuksista sekä toiminnan ja käyttäytymisen hallintaan liittyvistä haasteista. Teoriaosuuden jälkeen on listattu erilaisia ideoita tuntoaisti-, tasapaino ja liikeaisti- sekä lihas- ja nivelaisti-integraation kehittämiseen. Loppuun on listattu vielä lisää leikkejä erilaisten sensomotoristen taitojen kehittämiseen. Monia näistä leikki-ideoista varmasti jo toteutetaan päiväkotiarjessa, mutta teoreettinen viitekehys tarjoaa toivottua vahvistusta sille, miksi asioita tehdään ja miksi niiden tekemistä kannattaa jatkaa ja kehittää eteenpäin.

10 LOPUKSI

Opinnäytetyömme tavoitteena oli kehittää Turun Moision päiväkodin toimintaa neurokirjon lapset keskiössä. Kehittämistyömme johtotähtenä koko prosessin ajan toimivat tutkimuskysymykset, joiden avulla selvitimme, minkälaista osaamista päiväkodin varhaiskasvattajilla jo on ja mihin tarvitaan lisää tukea. Rakensimme kattavan tietoperustan ja valitsimme aineistonkeruumenetelmät harkiten, jotta ne tuottaisivat relevanttia tietoa aiheemme kannalta. Mielestämme tietoperustamme on laaja ja monipuolinen, käyttämämme kehittämistyön menetelmät olivat tarkoituksenmukaisia ja keräämämme aineisto kehittämistehtävän kannalta riittävä. Toki olisimme voineet haastatella useampaakin asiantuntijaa, mutta koimme, että valitsemamme asiantuntija tarjosi riittävästi uutta näkökulmaa kehittämistyöllemme vankan tietoperustan lisäksi. Tietoperustamme nojaa viimeisimpään tietoon neurokirjon teemoista, ja lähdeaineiston kirjoittajat ovat neurokirjon parhaita asiantuntijoita. Asiantuntijahaastatteluiden sijaan koimme, että saamme kerättyä paremmin tarvetta vastaavaa aineistoa järjestämällä kehittämistyöpajan tilaajapäiväkodissa.

Oma arviomme on, että kehittämistyömme vastaa siihen tarpeeseen, joka oli koko kehittämistyön lähtökohta, eli se tarjoaa monipuolisesti tietoa ja työtapoja, tukea ja vahvistusta neurokirjon lasten kohtaamiseen varhaiskasvatusarjessa. Neurokirjon teemoja on tutkittu paljon, etenkin aivan viime vuosina, ja niistä oli löydettävissä runsaasti ajankohtaista tietoa. Sen sijaan tutkimustieto luovien työtapojen hyödyntämisestä neurokirjon lasten kanssa varhaiskasvatuksessa oli hajanaista ja vaati laajempaa tutustumista lähdeaineistoon.

Opinnäytetyön toteuttaminen parityönä mahdollisti sen, että olemme onnistuneet tuomaan uutta näkökulmaa yhdistämällä kaksi teemaa – neurokirjon lapset ja luovat työtavat varhaiskasvatuksessa – toisiinsa molempien vahvuuksia hyödyntäen. Toimivan tiimityön mahdollisuudet konkretisoituiivat opinnäytetyöprosessin aikana, sillä yhdessä ylsimme pidemmälle kuin kumpikaan meistä olisi yksin pystynyt. Tiimityömme kulmakiviä olivat luottamus, avoimuus, sitoutuneisuus ja asioiden jakaminen sekä hyvissä että haastavissa hetkissä.

Tilaajan antaman palautteen mukaan opinnäytetyöprosessi kokonaisuudessaan oli kaikin puolin onnistunut: Olimme aktiivisia päiväkodin suuntaan ja meillä oli koko ajan selkeä kuva siitä, miten projektia viedään eteenpäin. Onnistuimme työntekijöiden osallistamisessa eikä kyselyn toteuttamistapa kuormittanut heidän hektistä arkeaan liikaa. Opinnäytetyön aihetta luonnehdittiin erinomaiseksi, ja tukimateriaalia sellaiseksi, jota tarvitaan päiväkodin arjessa. Erityisen

ilahduttavaa tilaajalle oli tapa, jolla olimme yhdistäneet teorian tiedon ja käytännön menetelmät tukimateriaalissa. Myös sen ulkoasuun, selkeyteen ja tiedon saavutettavuuteen oltiin tyytyväisiä. Tilaaja kuvasi tukimateriaalia kattavaksi ja koki, että siinä on kaikki tarvittava ja vielä paljon enemmänkin. Eniten mieltämme lämmitti kommentti ”Olette saaneet materiaaliin ihanan positiivisen ja nepsy-lasta kunnioittavan sävyn.” Tähän me juuri pyrimmekin.

Kehittämistyömme on vapaasti jaettavissa varhaiskasvatuksen ja muiden neurokirjon lasten parissa työtä tekevien yhdistysten ja yritysten verkostoissa, sillä katsomme sen tuottaneen laajaa ajankohtaista tietoa neurokirjon lasten kohtaamisesta ja luovista työtavoista. Tulemme jakamaan kehittämistyömme tukimateriaaleineen muun muassa Turun kaupungin kasvatus- ja opetusjohtajalle sekä varhaiskasvatuksen ja aamu- ja iltapäivätoiminnan palvelujohtajalle, sekä vastaaville tahoille ainakin Naantalin, Raision, Kaarinan ja Liedon kaupungeissa. Suosittelemme heitä jakamaan tukimateriaaliamme kaikkiin varhaiskasvatusyksiköihin Varsinais-Suomen alueella ja laajemminkin, mikäli mahdollista. Lähetämme materiaalin pyynnöstä myös Turun seudun autismi- ja ADHD-yhdistys Aisti Ry:n puheenjohtajalle ja kehoitamme heitäkin jakamaan materiaalia omissa verkostoissaan parhaaksi katsomilleen tahoille.

Kun lasten psyykkiset ja sosioemotionaaliset tuen tarpeet ovat lisääntyneet, ollaan liikkumassa kohti aikaa, jossa tarvitaan entistä moniammatillisempaa yhteistyötä. Koulujen yhteisölliseen työhön on jalkautumassa kuraattorien ja psykologien lisäksi myös nuoriso-ohjaajia, yhteisöpedagogeja ja koulusosionomeja. Suurempi merkitys kuin sillä, kuka tukea missäkin tilanteessa antaa, on ammattilaisten välinen tiivis yhteistyö. (Louhela-Risteelä & Meriläinen 2020, 67–68.) Tässä kontekstissa opinnäytetyömme voi hyödyttää yhteisöpedagogeja, jotka toimivat varhaiskasvatusalalla tai alkuopetuksessa peruskouluissa. Opinnäytetyömme tarjoaa näkökulmia muun muassa osallisuuden merkityksestä neurokirjon lasten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä miten ohjata heitä löytämään vahvuuksiaan ja kehittämään taitojaan toimia yhdessä. Opinnäytetyömme tarjoaa näköaloja myös sille, miten hyödyntää kasvatuksen teoreettisia lähestymistapoja, soveltaa pedagogisia ja osallistavia menetelmiä sekä edistää epämuodollisen oppimisen mahdollisuuksia neurokirjon lasten kanssa työskennellessä. Lisäksi opinnäytetyömme toimii avauksena yhteisöpedagogin osaamisen tunnistamiseksi ja roolin vahvistamiseksi varhaiskasvatuksessa.

Lasten kasvavat tuen tarpeet ohjaavat hakemaan uusia työtapoja, joilla oppimisen tukea saatetaan levitettyä osaksi kaikkien ryhmien toimintaa. Siirryttäessä esiopetuksesta alkuopetukseen

olisi moniammatillisesti tehtävä yhteisöllinen työ saatava yhä vahvemmas osaksi lapsen arkea. (Louhela-Risteelä & Meriläinen 2020, 68.) Tässä työssä, jos missä, tarvitaan yhteisöpedagogien organisaatio ja kehittämisosaamista, joka pitää sisällään muun muassa erilaisten kehittämissuunnitelmien ja toteuttamista sekä oman työn, työyhteisön ja monialaisten verkostojen kehittämistä. Tämä on myös aihealue, josta olisi hyvä tehdä lisätutkimusta jatkossa. Toinen jatkokehittämissuunnitelmamme liittyy aistiesteettömyyteen: Kun päiväkodeissa ja kouluissa siirrytään yhä suurempiin yksiköihin, on tärkeää varmistaa, etteivät tilat muutu aisteille liian kuormittaviksi. Liika kuormitus vaikuttaa käyttäytymiseen ja lisää stressiä, ja suorittamista painottavassa yhteiskunnassa tulisi olla myös palautumista tukevia ympäristöjä. (Savikuja ym. 2020, 168.) Voitaisiin tutkia, miten kehittää aisteille miellyttäviä, harmonisia ja toiminnallisia kokonaisuuksia varhaiskasvatusympäristöön. Neurokirjon teemojen lisäksi asiaa voitaisiin lähestyä myös sensorisen integraation näkökulmasta.

Kuten työyhteisövalmentaja ja arvostavan kohtaamisen ammattilainen Riikka Seppälä on kiteyttänyt, neurokirjon lapsi voi olla hyvin lahjakas, sinnikäs, idearikas ja huippuälykäs. Neurokirjon lapsi katsoo maailmaa ja prosessoi asioita omalla, uniikilla tavallaan. Hän näkee ja tuntee asioita, jotka jäävät meiltä muilta piiloon.

”Neurokirjon ihmiset tuovat maailmaan ajattelua, jolla syntyvät ratkaisut monimutkaisiin ja kaikista viheliäisimpiin ongelmiin, ja juuri tällaista osaamista ja osallistumista me kipeästi tarvitsemme yhteiskuntamme hyvinvoinnin ja kilpailukyvyn varmistamiseksi.”

Seppälän mukaan tämä on kuitenkin mahdollista vain, jos heidän potentiaalinsa nähdään ja vahvuuksia tuetaan jo lapsen varhaisista vuosista alkaen. Ja vain, jos ympäristö sopeutuu ottamaan heidät osallisiksi yhteiskuntaamme. Mukaan ottamisen täytyy alkaa jo lapsuudenaikaisista yhteisöistä. (Seppälä 2023.) Olemme Seppälän kanssa yhtä mieltä siitä, että yhteiskuntamme tarvitsee isoja muutoksia siihen, miten erityisesti neurokirjolla olevat lapset kohdataan, sillä erityisyys vaiennettuna vaiennetaan myös lasten luovuus.

LÄHTEET

- Ahlstrand, Anita 2019. Osallistamisesta osallisuuteen - hyviä käytäntöjä yhdessä kehittämiseen. Blogikirjoitus 4.10.2019. <https://blogit.metropolia.fi/hiilta-ja-timanttia/2019/10/04/osallistamisesta-osallisuuteen-hyvia-kaytantoja-yhdessa-kehittaen/>
- Ahonen, Liisa 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Ahonen, Liisa 2023. Tiimin voima varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Aktan-Collan, Katja 2019. Arvostava kohtaaminen. Viitattu 31.8.2023. <https://www.duodecim.fi/2017/12/01/arvostava-kohtaaminen/>
- Aivoliitto 2023a. Kehityksellinen kielihäiriö lapsilla ja nuorilla. Viitattu 07.08.2023. <https://www.aivoliitto.fi/kehityksellinenkielihairio/tietoa/#451419d7>
- Aivoliitto 2023b. Keinoja kommunikointiin. Viitattu 06.11.2023. <https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kehityksellinenkielihairio/vinkkejä-arkeen/#04125ab0>
- Autismiliitto 2023a. PDA/EDA – Äärimmäinen vaatimusten välttely. Viitattu 28.8.2023. <https://autismiliitto.fi/autismi/erilaista-autismia/pda-aarimmainen-vaatimusten-valttely/>
- Autismiliitto 2023b. Perustietoa autismista. Viitattu 07.08.2023. <https://autismiliitto.fi/autismi/perustietoa-autismista/>
- Arene 2019. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 2.10.2023. <https://arene.fi/julkaisut/raportit/opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>
- Brushane, Heini 2022. Taiteella tarinoiden tulevaisuuteen. Taide- ja kulttuurilähtöiset työtavat ratkaisukeskeisessä neuropsykiatrisessa valmennuksessa. Turun ammattikorkeakoulu. Kulttuuriala, kulttuurihyvinvointi. Opinnäytetyö YAMK. Viitattu 9.10.2023. <https://www.theseus.fi/handle/10024/752261>
- Bwalya, Anssi 2023. Hälyttävä tilasto: neuropsykiatrisesti oireilevien lasten määrä moninkertaistunut – nyt avunsaantia yritetään nopeuttaa rahalla. Yle 24.08.2023. Viitattu 25.09.2023. <https://yle.fi/a/74-20046267>
- Fancourt, Daisy & Finn, Saoirse 2019. What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review. Health evidence network synthesis report 67. World Health Organization Europe. Viitattu 29.9.2023. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/329834/9789289054553-eng.pdf?sequence=3>
- HE 148/2021 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle varhaiskasvatuslain muuttamisesta.
- Hietala, Jenniina & Lahti, Essi 2022. Sosiaaliset suhteet. Teoksessa Tuula Savikuja & Anita Puustjärvi (toim.) Nepsy-opas: Tukea neuropsykiatrisiin haasteisiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 187–197.
- Huhtinen-Hildén, Laura & Karjalainen, Anna Liisa 2019. Luova toiminta siltana itseen, toisiin ja osallisuuteen. Teoksessa Anna Liisa Karjalainen (toim.) Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 11–17.

- Juhila, Kirsi 2023. Teemoittelu. Viitattu 1.10.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>
- Jyväskylän yliopisto 2016. Teemoittelu. Viitattu 1.10.2023. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>
- Jääskeläinen, Tero. Mikä ihmeen nepsy – katso pintaa syvemmälle. Viitattu 18.08.2023. <https://www.elamanhuoltamo.fi/mika-ihmeen-nepsy-katso-pintaa-syvemmalle/>
- Kabat-Zinn, Jon 2017. Mindfulness. Tietoisien läsnäolon perusteet. 2. painos. Helsinki: Viisas Elämä.
- Kaikkonen, Markku & Pesonen, Henri & Mäkipää, Petri & Kontu, Elina 2022. Vaativa tuki taidekasvatuksessa. Teoksessa Inkeri Ruokonen (toim.) Ilmaisun ilo. Käsikirja 0–8-vuotiaiden taito- ja taidekasvatukseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 267–276.
- Karvi 2021. Karvin yhteenveto eri arviointien johtopäätöksistä ja kehittämisehdotuksista. Viitattu 29.9.2023. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Henkil%C3%B6st%C3%B6koulutuksen%20kehitt%C3%A4miskohteet%20Karvi%20syksy%202021.pdf>
- Kasvisto 2023. Kasvot kasvuston takana. Viitattu 09.08.2023. <http://www.kasvisto.fi/liisa-ahonen/>
- Kempainen, Emmi 2022. Nepsy-lapsi varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia valmiudesta nepsy-lasten kohtaamiseen varhaiskasvatuksen arjessa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta. Kandidaatintutkielma. Viitattu 31.8.2023. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/138025/KempainenEmmi.pdf?sequence=2>
- Kyrönlampi, Taina & Mäkitalo, Kari & Uitto, Minna 2020. Esipuhe. Teoksessa Taina Kyrönlampi & Kati Mäkitalo & Minna Uitto (toim.) Esi- ja alkuopetuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Känkänen, Päivi 2006. Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Sosiaalityön neljäs vuosikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 129–148.
- Käypähoito 2019. ADHD (aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö). Duodecim. Viitattu 07.07.2023. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50061#s7>
- Lappalainen, Nina 2023. Kehittämistyöpajan suunnittelu, toteutus ja fasilitointi - mitä se edellyttää? Blogikirjoitus. Viitattu 28.9.2023. <https://proinno.fi/blogi/onnistunut-tyopaja-mita-edellyttaa>
- Leivonen, Susanna & Sourander, Andre & Voutilainen, Arja & Leppämäki, Sami 2015. Touretten oireyhtymä – monimuotoinen sairaus, yksilöllinen hoidontarve. Duodecim 131(11):1058–64. Viitattu 07.08.2023. <https://www.duodecimlehti.fi/duo12283>
- Linnanvalli, Tanja & Huotilainen, Minna 2022. Musiikki ja muut taito- ja taideaineet – kokeellisen tutkimuksen tuloksia. Teoksessa Inkeri Ruokonen (toim.) Ilmaisun ilo. Käsikirja 0–8-vuotiaiden taito- ja taidekasvatukseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 61–70.

- Louhela-Risteelä, Virpi & Meriläinen, Hanna 2020. Onnistuneen kolmiportaisen tuen merkitys esi- ja alkuopetuksessa. Teoksessa Taina Kyrönlampi & Kati Mäkitalo & Minna Uitto (toim.) Esi- ja alkuopetuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 53–68.
- Mannström, Leena & Virtanen, Pia 2022a. Mindfulness eli tietoinen läsnäolo. Teoksessa Tuula Savikuja & Anita Puustjärvi (toim.) Nepsy-opas. Tukea neuropsykiatrisiin haasteisiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 251–260.
- Mannström, Leena & Virtanen Pii 2022b. Polkuja itsemyötätuntoon. Teoksessa Tuula Savikuja & Anita Puustjärvi (toim.) Nepsy-opas: Tukea neuropsykiatrisiin haasteisiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 261–270.
- Mannström, Leena & Virtanen Pii 2022c. Ratkaisukeskeisyys – näkökulmia ja työkaluja kohti ratkaisuja. Teoksessa Tuula Savikuja & Anita Puustjärvi (toim.) Nepsy-opas: Tukea neuropsykiatrisiin haasteisiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 199–208.
- Matilainen, Maria 2023. Neurokirjon oppilas: Opettajan ja ohjaajan työkalupakki. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Neuromoninaiset 2023. Sanasto. Viitattu 11.9.2023. <https://www.neuromoninaiset.fi/sanasto>
- Neuvokas perhe 2023. Mindfulness – harjoitus lapselle ja aikuiselle. Viitattu 27.7.2023. <https://neuvokasperhe.fi/artikkeli/mindfulness-harjoitus-lapselle-ja-aikuiselle/>
- Nurmi, Riikka 2020. Mielen hyvinvointia ja kaveritaitoja taidelähtöisesti. Teoksessa Marita Neitola & Juli-Anna Aerila & Merja Kauppinen (toim.) Rinnalla. Taide, kerronta ja sosiaalidemotonaalinen oppiminen varhaiskasvatuksessa. Rinnalla-hanke, 273–275.
- Näenepsy 2023. Tietoa neurokirjosta. Viitattu 23.08.2023. <https://naenepsy.fi/tietoa/>
- Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro.
- Oksanen, Jonna & Sollasvaara, Reetta 2019. Tukea toiminnanohjaukseen, stressinsäätelyyn ja aistierityisyyksien huomioimiseen. Teoksessa Jonna Oksanen & Reetta Sollasvaara (toim.) Esteille hyvästit! Opas autismikirjon sekä adhd- ja Tourette-oireisten lasten kasvattajille. Esteetön lapsuus neurokirjon lapselle ja nuorelle 2017–2019 –hanke, Autismisäätiö, 57–114.
- Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 31.08.2023. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf
- Opetushallitus 2023a. Mitä on esiopetus? Viitattu 30.9.2023. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-esiopetus>
- Opetushallitus 2023b. Mitä on varhaiskasvatus? Viitattu 30.9.2023. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>
- PS-Kustannus 2023. Maria Matilainen. Viitattu 10.08.2023. <https://www.ps-kustannus.fi/kirjailijat/Maria-Matilainen.html>
- Pusa, Tiina 2009. Taide kestää elämän – taiteen terapeuttisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Inkeri Ruokonen & Sinikka Rusanen & Anna-Leena Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino, 71–79.

- Puustjärvi, Anita 2021. ADHD – vaikeudesta vahvuudeksi? Lääkärilehti 23/2021. Viitattu 25.8.2023 <https://www.laakarilehti.fi/ajassa/nakokulmat/adhd-ndash-vaikeudesta-vahvuudeksi/?public=cac32f4520199e4a59b4921c413c5f44>
- Puustjärvi, Anita 2022. Neuropsykiatriset häiriöt – haasteita ja vahvuuksia. Teoksessa Tuula Savikuja & Anita Puustjärvi (toim.) Nepsy-opas: Tukea neuropsykiatrisiin haasteisiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 15–40.
- Puustjärvi, Anita & Virtanen, Piia & Mannström, Leena 2022. Vinkkejä arjen hallintaan. Toiminnanohjauksen tukeminen. Teoksessa Tuula Savikuja & Anita Puustjärvi (toim.) Nepsy-opas: Tukea neuropsykiatrisiin haasteisiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 134–143.
- Ruokonen, Inkeri 2020. Nyt on ilmaisun aika! Ilmaisun monet muodot. Joensuu: PunaMusta. Viitattu 5.7.2023 https://www.vol.fi/uploads/2020/02/de8a96fe-varhaiskasvatuksen-taidekasvatus_suomi_low.pdf
- Rusanen, Sinikka & Kuusela, Mirva & Rintakorpi, Kati & Torkki, Kaisa 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Helsinki: Kirjapaja
- Rusanen, Sinikka & Ollikkala, Ilona 2018. Kuvataide lapsen kasvun ja oppimisen tukena esiopetuksesta alkuopetukseen. Teoksessa Sinikka Rusanen & Mirva Kuusela & Kati Rintakorpi & Kaisa Torkki Mun kuvista kulttuuriin. Kuvataidetta esi- ja alkuopetukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 55–69.
- Saukkola, Kirsi & Laane, Taina 2023. Näe sydämellä. Luo arvostava yhteys lapseen. Kerava: Savion kirjapaino Oy.
- Savikuja, Tuula & Hannukainen, Hanna & Huhtasalo, Jenni & Merilampi, Sari & Toivonen, Krista 2022. Aistiesteettömyys. Teoksessa Tuula Savikuja & Anita Puustjärvi (toim.) Nepsy-opas: Tukea neuropsykiatrisiin haasteisiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 167–171.
- Savikuja, Tuula & Puustjärvi, Anita 2022a. Arjen hyvinvointi. Teoksessa Tuula Savikuja & Anita Puustjärvi (toim.) Nepsy-opas: Tukea neuropsykiatrisiin haasteisiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 101–128. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Savikuja Tuula & Puustjärvi, Anita 2022b. Tunnetaidot. Teoksessa Tuula Savikuja & Anita Puustjärvi (toim.) Nepsy-opas: Tukea neuropsykiatrisiin haasteisiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 177–186. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Seppälä, Riikka 2023. Tulevaisuus haastaa meidät näkemään eri tavalla. Viitattu 15.9.2023. <https://naenepsy.fi/vieraskyna/miksi-tulevaisuus-on-eri-tavalla-viritetty/>
- Siklander, Pirkko & Kangas, Marjaana 2020. Leikillisuus esi- ja alkuopetuksessa – miten sytyttää innostus oppimiseen. Teoksessa Taina Kyrönlampi & Kati Mäkitalo & Minna Uitto (toim.) Esi- ja alkuopetuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 223–238.
- Suikkanen, Hanna 2022. On tärkeää huomata, että lapsessa on paljon muitakin puolia kuin adhd-haasteista johtuvat käyttäytymisen pulmat. Viitattu 29.09.2023. https://www.tunnetaitojalapselle.fi/artikkelit/piilovoimia_vahvuudet_adhd
- Suntio, Reija 2015. Kesyä jännitys. Opas kasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Suomen Akatemia 2023. Tutkimusetiikka. Viitattu 2.10.2023 <https://www.aka.fi/tutkimusrahoitus/vastuullinen-tiede/tutkimusetiikka/>

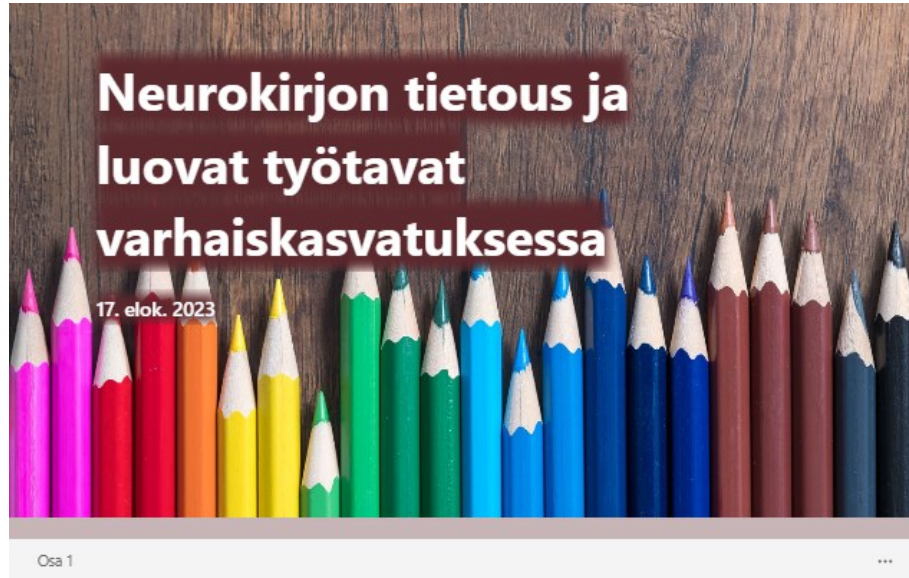
- Taiveaho, Satu & Hovén, Nina & Pyykkö, Mika 2023. Suomeen tarvitaan kansallinen neurokirjon toimenpideohjelma. Mielipide. Helsingin Sanomat 17.04.2023. Viitattu 25.09.2023. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009499308.html>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomisto, Heljä 2023a. Suullinen tiedonanto 02.05.2023.
- Tuomisto Heljä 2023b. VS: Opinnäytetyöhön liittyen. Sähköposti helja.tuomisto@edu.turku.fi 26.5.2023.
- Tuomisto Heljä 2023c. VS: Torstain palaveriin liittyen. Sähköposti helja.tuomisto@edu.turku.fi 15.08.2023.
- Turun kaupunki 2021. Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Turku: Kasvatuksen ja opetuksen palvelukokonaisuus. Viitattu 17.5.2023. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/turun_vasu_2022_valmis.pdf
- Turun kaupunki 2022. Turun kaupungin esiopetussuunnitelma. Turku: Kasvatuksen ja opetuksen palvelukokonaisuus. Viitattu 17.5.2023. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/turun_kaupungin_esiopetussuunnitelma_2022.pdf
- Turkun kaupunki 2023. Moision päiväkoti. Viitattu 30.9.2023. <https://blog.edu.turku.fi/moisionphy/>
- Uusikylä, Kari 2012. Luovuus kuuluu kaikille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Uusikylä, Kari 2022. Taito- ja taidekasvatus lapsen onnellisuuden ja luovuuden lähteenä. Teoksessa Inkeri Ruokonen (toim.) Ilmaisun ilo. Käsikirja 0–8-vuotiaiden taito- ja taidekasvatukseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 35–44.
- Vehkalahti, Kimmo 2019. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. (E-kirja.) Helsingin yliopisto.
- Väestöliitto 2023. Arvostava kohtaaminen. Viitattu 31.08.2023. https://www.vaestoliitto.fi/ammatilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/ymparisto/arvostava-kohtaaminen/?gclid=EAlaIQobChMI7Mck1sSGgQMVUn9MCh1caQrhEAAYASAAEgLFRfD_BwE
- Weckman, Hanna & Raevuori, Anu & Laasonen, Marja 2020. Mindfulness-interventioiden vaikuttavuus lasten ja nuorten ADHD-oireisiin. Duodecim 136, 2/2020, 139–145. <https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo15360.pdf>
- Wiman, Annele 2023. Tuettu leikki. Viitattu 12.10.2023. <https://lapsioppii.fi/tuettu-leikki/>
- World Health Organization 2023. Improving the mental and brain health of children and adolescents. Viitattu 26.09.2023. <https://www.who.int/activities/improving-the-mental-and-brain-health-of-children-and-adolescents>
- Åberg, Laura 2021. Tic-oireet, nykimishäiriöt ja Touretten oireyhtymä. Lääkärikirja Duodecim. Viitattu 07.08.2023. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00524>

HAASTATTELUT

- Saitajoki, Leila 2023. Toimintaterapeutti. Turku, 5.9.2023. Haastattelijat: Henna Mäkimartti & Hanna Mässeli

LIITTEET

Liite 1 Kyselylomake Moision päiväkodin varhaiskasvattajille

Kysely Moision päiväkodin varhaiskasvattajille

Kiitos, kun tultit vastaamaan kyselyyn ja kehittämään varhaiskasvatuksen neurokirjon tietoutta ja luovia työtapoja Moision päiväkodissa! Kysely on täysin anonyymi.

Kyselyn vastaamiseen kuluu aikaa noin 5-15 minuuttia riippuen siitä, miten paljon haluat käyttää aikaa avoimiin kysymyksiin.

Kysely koostuu kahdesta osasta ja molempien osioiden alussa on sanapilvi, josta näet tarkemmin, mitä neurokirjon tietous tai luovat lähestymistavat voivat muun muassa tarkoittaa.

Kyselyn ensimmäinen osa kartoittaa näkemyksiäsi neurokirjon lasten kohtaamiseen liittyvistä teemoista.

Kyllä

En

2

Mitä seuraavista neurokirjon lähestymis- tai työtavoista käytät? Valitse **kaikki** sopivat vaihtoehdot.

- Teoriatieto neurokirjon diagnooseista
- Toiminnanohjauksen tukeminen
- Stressinsäätelyn tukeminen
- Kuormituksen vähentäminen
- Ympäristön muokkaaminen
- Aistierityisyyksien huomiointi
- Ennakointi
- Strukturointi
- Vahvuudet
- ABC-malli
- Käyttäytymisen taitoharjoittelu
- Sammuttaminen ja vahvistaminen
- Tunnetaitojen taitoharjoittelu
- Sosiaalisten taitojen harjoittelu
- Mielen hyvinvoinnin tukeminen

3

Käytätkö joitakin muita lähestymis- tai työtapoja, joita ei mainittu edellä?

Kirjoita vastaus

4

Kuvaile lyhyesti kohdissa 2 ja 3 mainitsemiasi lähestymis- tai työtapoja.

Kirjoita vastaus

5

Miten usein käytät yllä mainittuja lähestymis- tai työtapoja?

- Päivittäin
- Viikottain
- Kuukausittain
- Harvemmin

6

Millaisiin tavoitteisiin tähtäät käyttämilläsi lähestymis- tai työtavoilla?

Kirjoita vastaus

7

Mitä alla luetelluista lähestymis- ja työtavoista haluaisit käyttää, mutta et vielä käytä, ja joista haluaisit saada lisätietoa?

- Teoriatietoa diagnooseista
- Aistierityisyyksien huomiointi
- Ennakointi
- Toiminnanohjauksen tukeminen
- Stressinsäätelyn tukeminen
- Kuormituksen vähentäminen
- Vähvuudet
- Ympäristön muokkaaminen
- ABC-malli
- Tunnetaitojen taitoharjoittelu
- Sosiaalisten taitojen harjoittelu
- Mielen hyvinvoinnin tukeminen
- Strukturointi
- Käyttäytymisen taitoharjoittelu
- Sammuttaminen ja vahvistaminen

8

Onko vielä muita aiheita, teemoja tai tilanteita, joihin toivoisit saavasi apua ja tukea neurokirjon lasten kanssa työskentelyssä?

Kirjoita vastaus

9

Valitse sopivin vaihtoehto. *

Täysin
samaa
mieltä

Jokseenkin
samaa
mieltä

Ei eri, eikä
samaa
mieltä

Jokseenkin
eri mieltä

Täysin eri
mieltä

Varhaiskasva-
tusalaan
liittyvät
opintoni ovat
tarjonneet
riittävästi
tietoa
neurokirjon
lasten kanssa
työskentelyyn

10

Millä muilla tavoin kuin opintojen kautta olet hankkinut tietoa neurokirjon lasten kanssa työskentelyyn? (esim. käytännössä havainnoimalla, työyhteisössä osaamista jakamalla, koulutuksista, kirjoista jne.)

Kirjoita vastaus

11

Valitse vielä lopuksi seuraavista väittämistä mielestäsi sopivimmat. *

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa, eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Minulla on riittävästi tietoa ja työtapoja työskentelyyn neurokirjon lasten kanssa.	☐	☐	☐	☐	☐
Tiimillämme on riittävästi tietoa ja työtapoja työskentelyyn neurokirjon lasten kanssa.	☐	☐	☐	☐	☐
Yksikkömme kasvattajilla on riittävästi tietoa ja työtapoja työskentelyyn neurokirjon lasten kanssa.	☐	☐	☐	☐	☐

Osa 2

...

Luovat työtavat varhaiskasvatuksessa

Kyselyn toinen osa kartoittaa, millaisia erilaisia luovia työtapoja varhaiskasvattajat käyttävät työssään. Olemme kiinnostuneita **kaikista** käyttämistänne luovista lähestymistavoista, kerrothan siis rohkeasti, millaisia työtapoja käytät!

12

Käytätkö työssäsi varhaiskasvattajana jotain sanapilven osoittamista työtapoista? *

 Kyllä En

13

Mitä luovia työtapoja käytät? Valitse **kaikki** sopivat vaihtoehdot.

- Kuvataide
- Musiikki
- Liike ja tanssi
- Kädentaidot ja askartelu
- Sanataide
- Liikkuva kuva
- Valokuvaus
- Kuvakortit
- Draamakasvatus
- Pelit ja leikki
- Mindfulness
- Green Care

14

Käytätkö joitakin muita luovia työtapoja, joita ei mainittu edellä?

Kirjoita vastaus

15

Kuvaile lyhyesti kohdissa 13 ja 14 mainitsemiasi luovia työtapoja.

Kirjoita vastaus

16

Miten usein käytät yllä mainittuja luovia työtapoja?

- Päivittäin
- Viikottain
- Kuukausittain
- Harvemmin

17

Millaisiin tavoitteisiin tähtäät käyttämälläsi luovilla työtavoilla?

Kirjoita vastaus

18

Mitä alla luetelluista luovista työtavoista haluaisit käyttää, mutta et vielä käytä? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Kuvataide (esim. piirustus, maalaus, muovailu)
- Musiikki (esim. laulaminen, laulupiirtäminen)
- Liike ja tanssi
- Kädentaidot ja askartelu
- Sanataide (esim. sadutus)
- Liikkuva kuva
- Valokuvaus
- Kuvakortit
- Draamakasvatus (esim. nukketeatteri, käsinuket, roolileikit)
- Pelit ja leikki (esim. tunnepelit, tuettu leikki)
- Mindfulness
- Green Care

19

Mistä yllämainituista työtaavoista haluaisit erityisesti saada lisätietoa?

Kirjoita vastaus

20

Valitse vielä lopuksi seuraavista väittämistä mielestäsi sopivimmat. *

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa, eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Minulla on riittävästi tietoa luovista työtaavoista.	☐	☐	☐	☐	☐
Tiimillämme on riittävästi tietoa luovista työtaavoista.	☐	☐	☐	☐	☐
Yksikkömme kasvattajilla on riittävästi tietoa luovista työtaavoista.	☐	☐	☐	☐	☐

Osa 3

...

Palaute

21

Tähän voit vielä halutessasi jättää palautetta tästä kyselystä tai kehittämistehtävästä. Arvostamme kaikkea palautetta!

Kirjoita vastaus